T.C.
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
TÜRKİYAT ARAŞTIRMALARI ENSTİTÜSÜ
TÜRK TARİHİ ANABİLİM DALI
CUMHURİYET TARİHİ BİLİM DALI

HARF İNKILÂBINA GİDEN SÜREÇ (1923 – 1928)

YÜKSEK LİSANS TEZİ

ADEM ÇELİK

İSTANBUL-2009

T.C.
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
TÜRKİYAT ARAŞTIRMALARI ENSTİTÜSÜ
TÜRK TARİHİ ANABİLİM DALI
CUMHURİYET TARİHİ BİLİM DALI

HARF İNKILÂBINA GİDEN SÜREÇ (1923 – 1928)

YÜKSEK LİSANS TEZİ

ADEM ÇELİK

Tez Danışmanı: Yrd.Doç.Dr. BÜLENT BAKAR

İSTANBUL-2009

MARMARA ÜNİVERSİTESİ
TÜRKİYAT ARAŞTIRMALARI ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ

Yüksek Lisans öğrencisi Adem Çelik "Harf İnkılabına Giden Süreç (1923-1928)" konulu tez çalışması jürimiz tarafından Türk Tarihi Anabilim Dalı Cumhuriyet Tarihi Bilim Dalı Yüksek Lisans tezi olarak oy birliği / ~~oy çokluğu~~ ile başarılı bulunmuştur.

		İmza
Tez Danışmanı Üniversitesi	: Yrd.Doç.Dr. Bülent Bakar Marmara	.....
Üye Üniversitesi	: Prof.Dr. Süleyman Beyoğlu Marmara	.....
Üye Üniversitesi	: Yrd.Doç.Dr. Ş. Can Erdem Marmara	.....

ONAY

Yukarıdaki jüri kararı Enstitü Yönetim Kurulu' nun ..06../.07..../ 2009 tarih ve 2009/124. sayılı kararıyla onaylanmıştır.

Prof.Dr. Emel KEFELİ
Müdür

İÇİNDEKİLER

Sayfa No:

İÇİNDEKİLER …… I
ÖNSÖZ …… III
ÖZET …… IV
ABSTRACT …… V
KISALTMALAR …… VI
GİRİŞ …… 1

BİRİNCİ BÖLÜM

TANZİMAT'TAN II.MEŞRUTİYET'E ALFABE TARTIŞMALARI

1.1. Tanzimat Fermanı ve Getirdikleri …… 7
1.2. İlk Teşebbüsler ve Münif Efendi …… 8
1.3. Azerbaycanlı Şair Ahundzade Mirza Feth Ali'nin Harfleri Islah Teklifi ve İlk Tartışmalar 9
1.4. Osmanlı Aydınlarının Harfler Hakkındaki Düşünceleri ve Faaliyetleri …… 11
1.5. Latin Harflerinin Osmanlı Devleti'ne Giriş Aşamaları ve Kullanıldığı Alanlar …… 19

İKİNCİ BÖLÜM

II.MEŞRUTİYET'TEN CUMHURİYET'E ALFABE KONUSUNDA GELİŞMELER

2.1. II.Meşrutiyet Döneminde Ön Plana Çıkan Üç Mesele: …… 21
2.1.1. Dilin Sadeleşmesi Meselesi …….. 21
2.1.2. İmlâ Meselesi …….. 24
2.1.3 Harf Meselesi ……... 25

2.2. Eski Türk Yazılarına Dönmek İsteyenler …… 33
2.3. Cihan Harbi ve Enver Paşa Alfabesi (Ordu Alfabesi) ……. 34
2.4. Milli Mücadele Dönemi ve Mustafa Kemal Paşa'nın Düşüncesi … 36

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

CUMHURİYET'İN İLANI'NDAN HARF İNKILÂBINA KADAR OLAN SÜREÇ

3.1. İzmir'deki Millî İktisat Kongresi ve Latin Harfleri …… 38
3.2. İzmir Mebusu Şükrü Bey'in Meclisteki Konuşması …..... 44
3.3. Ali Seydi'nin Harflerle İlgili Teklifleri …… 48
3.4. Berlin'deki Yeni Yazı Birliği ve Yeni Yazı …… 50
3.5. Harf Tartışmalarının Yavaşlaması (1925) …… 56
3.6. Bakü I.Türkoloji Kongresi …… 62
3.7. Bakü Türkoloji Kongresi'nin Türkiye'deki Etkileri …… 64
3.8. Latin Harflerine Giden Süreçte Diğer İnkılapların Rolü …… 76
3.9. Latin Rakamları'nın Kabulü'nün Harf İnkılâbına Etkisi …… 78
3.10. Dil Komisyonu'nun Kurulması ve Faaliyetleri …… 80
3.11. Harf İnkılâbı Seferberliği …… 83
3.12. Yeni Türk Harfleriyle İlk Denemeler ve Faaliyetler …… 85
3.13. Başöğretmen Mustafa Kemal Paşa'nın Yurt Gezileri …… 97
3.14. Yeni Türk Harfleri'nin Kabulü …… 101
3.15. Yeni Türk Harflerini Uygulama Alanı: ''Millet Mektepleri'' …… 105

SONUÇ ……... 108
BİBLİYOGRAFYA ……... 112
EKLER …… 118
ÖZGEÇMİŞ …… 131

ÖNSÖZ

Cumhuriyet döneminin en önemli değişim süreçlerinden birini teşkil eden Harf İnkılâbı Mustafa Kemal Atatürk'ün uzun yıllardan beri kafasında tasarladığı, yeri ve zamanı gelince de hayata geçirdiği önemli kararlardan biridir. Alfabe değişikliği batılılaşma ve çağdaşlaşma sürecinde Türkiye'yi muasır medeniyetler seviyesine ulaştırmada ve Cumhuriyet rejiminin yerleşmesinde önemli bir etken olmuştur. Alfabe tartışmaları Osmanlı Devleti'nin son dönemlerinde -ilk olarak Tanzimat döneminde başlamıştır. Bu dönemde yazının daha kolay ve daha kullanışlı olması için ıslah-ı huruf (harflerin ıslah edilmesi) düşünülmüş ve çalışmalar bu alanda hız kazanmıştır. II.Meşrutiyet'ten sonra ıslah-ı hurufun yanında alfabenin değiştirilmesi (tebdil-i huruf) düşüncesi de ileri sürülmüş ancak bu fikir o dönemde pek rağbet görmemiştir. Milli Mücadele'den sonra Cumhuriyet döneminde alfabe tartışmaları yeniden alevlenmiş kamuoyunda, basında, mecliste tartışmalar olmuştur. Gazi Mustafa Kemal, Cumhuriyet'in İlanı'ndan harf inkılâbına kadar olan beş yıllık süreçte rejimin tesisinde önemli yer tutan, yaptığı diğer inkılaplarla alfabe değişikliğine zemin hazırlamış ve ortam müsait olunca da 3 Kasım 1928'de Latin harflerine geçilmiştir.

Bu tez çalışması Arap harflerinden Latin harflerine geçiş sürecinde yapılan alfabe tartışmalarını ve bunların yansımalarını, Cumhuriyet'in İlanı'ndan Harf İnkılâbı'nın yapıldığı 1928 yılına kadar ve ağırlıklı olarak İstanbul basını dikkate alınarak hazırlanmıştır. Dönemin gazeteleri, dergileri, kitapları ve devrin aydınları tarafından kaleme alınan makaleler daha çok bu teze ışık tutmaktadır. Bunun yanında alfabe tartışmalarının başladığı Tanzimat Dönemi ve sonrasındaki Meşrutiyet Dönemleri de dikkate alınmıştır. İstanbul basınına ağırlık vermemdeki sebep; O dönemdeki matbuatın hemen hemen hepsinin İstanbul'da olması ve okumuş aydın kesiminin burada bulunmasıdır. -ki Alfabe değişikliği de Gazi Mustafa Kemal tarafından İstanbul da başlatılmıştır. Stresli ve yorucu çalışmalarım sırasında bana her zaman vakit ayırabilen, benden yardımlarını esirgemeyen, değerli hocam ve tez danışmanım Yrd.Doç.Dr.Bülent BAKAR'a, ayrıca tecrübelerinden ve bilgilerinden istifade ettiğim hocalarım Prof.Dr.Süleyman BEYOĞLU'na, Prof.Dr. Zekeriya KURŞUN'a ve Yrd.Doç.Dr. Ali KARACA'ya en içten dileklerimle teşekkür ederim.

ÖZET

XVIII. Yüzyılda Osmanlı İmparatorluğu'nun Batı karşısında askeri yenilgiler almaya başlaması devrin yöneticilerini devlet bünyesinde bir dizi ıslahatlara yöneltmiştir. Bu ıslahatlar başta sadece askeri alanlarla sınırlı kalırken III. Selim ve II. Mahmut ile birlikte askeri ıslahatların yanında, sosyal, kültürel ve ekonomik alanlarda da ıslahatlara girişilmiştir. Bu ıslahatlar sürecinde Avrupa örnek alınmıştır. Bu dönemde Avrupa'dan uzmanlar getirtilmiş ve Avrupa'ya öğrenciler gönderilmiştir.

Tanzimatla birlikte Avrupa ile olan ilişkiler daha da ilerlemiş ve artık çağdaşlaşma süreci başlamıştır. İşte bu dönemde ilk olarak harf tartışmalarının başladığını görmekteyiz. Tanzimat Fermanı'nın mimarı Mustafa Reşit Paşa okuma-yazmanın halk arasında kolayca yayılması için eğitim işinin kolaylaştırılmasını lüzumlu görmekteydi. 1862'de Münif Paşa, Cemiyet-i İlmiye-i Osmaniye'de verdiği konferansta alfabe meselesini ele almış Arap harfleriyle okuma-yazmayı kolaylaştırmak için harflerin ıslah edilmesi fikrini ortaya atmıştı. Bu dönemde bunu destekleyen fikirler olmuş, çoğu Osmanlı aydını harflerin ıslahı fikrinde birleşmiştir. Aynı dönemde azda olsa Arap harflerinin yerine Latin harflerinin kabul edilmesini savunanlarda vardı. Meşrutiyet döneminde de harflerin ıslah edilmesi fikri ön plana çıkmış, Enver Paşa I.Dünya Savaşı öncesi bu işe girişmiş ancak başarısız olmuştur. Cumhuriyet döneminde, harflerin ıslahı yerine harflerin değiştirilip, Avrupa'nın kullandığı Latin harflerinin kabul edilmesi meselesi ön plana çıkmıştır. Basında, kamuoyunda, mecliste ateşli tartışmalar olmuş ve uzun bir süreden sonra ancak harf değişikliğine gidilmiştir. Çünkü, harf değişikliği için henüz zaman ve zemin oluşmamıştır. Bu da Cumhuriyet'in İlanı'ndan sonra Gazi Mustafa Kemal tarafından azim ve kararlılıkla gerçekleştirilen inkılâplar ve kamuoyunun, basının buna hazırlamasıyla ancak mümkün olmuştur.

ABSTRACT

In the 18th. Century; as a result of beginning of Ottoman empires defeat to the west, makes the managers directed some reforms in edifice of goverment. Even though these reforms initially were only military field, with III. Selim and II.Mahmud had made reforms in social, culturel and economic fields. During these reforms, Europe had been taken as an example. The experts from Europe had been brought and some students been sent to Europe.

With the Tanzimat relation between the Europe had improved and well then being contemporary process had been started. So in this period we can see starting of letter dispution. The architect of Tanzimat Mustafa Reşit Pasha had seen necessary to make easy education for spreading reading rate between the public. In 1862, Munif Pasha had taken the alphabet problem in his conference Cemiyet-i İlmiye-i Osmaniye and put forword an idea about reform on the arabic letter for making easy the reading-writting. In this period, a little of them defensed to use Latin alphabet instead of arabic alphabet. Also in the Meşrutiyet period idea of reforming in alphabet was contemplated Enver Pasha had attempted before I.World War but he had been unsuccesfull. In the Republic Period issue of accepting Latin alphabet was contemplated. There had been severe discussion in press, public opinion and counsel however after a long time it was decided on changing the alphabet. Because for changing alphabet there wasn't enough period and background. In this case after republic's declaration, this was very possible with getting ready of press and public opinion and realizing the reform with Gazi Mustafa Kemal's stability and determination**.**

KISALTMALAR

AAMD	:	Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi
a.g.d	:	Adı Geçen Dergi
a.g.e.	:	Adı Geçen Eser
a.g.m.	:	Adı Geçen Makale
Bkz.	:	Bakınız
BTTD	:	Belgelerle Türk Tarihi Dergisi
Çev.	:	Çeviren
Haz.	:	Hazırlayan
No	:	Numara
s.	:	Sayfa
S.	:	Sayı
TBMMZC	:	Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Cerideleri

GİRİŞ

Türkler, tarih sahnesine çıktıklarından beri, sürekli göçebe ve savaşçı topluluklar halinde örgütlenmişlerdir. Böylesine hareketli ve komşularıyla yakın ilişkide olan Türk topluluklarının kendilerine özgü saf bir dile ve yazıya sahip oldukları düşünülemez. Tarih içinde değişken bir yaşam süren Türkler, zamanla yurtlarını, dinlerini ve yazılarını değiştirmişlerdir. Bu süreçte 10'a yakın yazı kullanmışlardır. Türkçe'yi yazmak için, dillerinin kuruluşuna uygun olsun olmasın, çeşitli etkiler altında birçok yazı sistemleri kullanmışlardır. Bu yazı sistemleri içinde Türklerin en eski yazısı hakkında henüz yeterince bilgi yoktur[1].

Türklerin kullandığı, bilinen en eski yazılar ise şunlardır:

1-Köktürk(Göktürk) Yazısı

"Runik''adı da verilen bu yazı taşlara, kayalara oyularak yazılmış ve 8 sesli, 34 sessiz harften meydana getirilmiştir. Bu yazıya Runik denilmesinin sebebi; işaretlerinin eski İskandinav yazıtlarında kullanılmış olan ve genellikle Runik Alfabe diye adlandırılan yazının işaretlerine benzemesidir. "Runik" sözü Eski İskandinav (Old Norse) dilinde "sır, esrar" anlamına gelen *run* isminden türemiş bir sıfattır ve "sırlı, esrarlı" demektir. Germen kabileleri arasında bu yazıyı bilenler pek az olduğu için Eski İskandinav yazısı "esrarlı" sayılıyor ve runik diye nitelendiriliyordu[2]. 732 tarihli Orhun Irmağı kenarındaki Kültiğin Anıtı bu alfabe ile yazılmıştır. Orhun alfabesi diye de bilinen bu yazı sağdan sola yazılır, yer yer ünlüler gösterilmez ve kelimeler birbirinden alt alta konan iki nokta ile ayrılırdı[3]. Bu yazıyı Yenisey Irmağı dolaylarında yaşayan Kırgızlar da kullanmıştır.

---

[1] Enver Ziya Karal, *Osmanlı Tarihinde Türk Dil Sorunu*, *Bilim,Kültür ve Öğretim Dili Olarak Türkçe*, Ankara 1978, s.21-22

[2] Talat Tekin, ''Göktürk Alfabesi'', *Harf Devrimi'nin 50.Yılı Sempozyumu,* Ankara 1991, s.27-34

[3] Agop Dilaçar, ''Türk Yazısının Geçirdiği Evreler'', *Belgelerle Türk Tarihi Dergisi (BTTD),* İstanbul 1985, S.9-10, s.11

2-Brahmi Yazısı

Uygurlar, hakanları Böğü Kağan (Moyun- Çur) devrinde Budizm'in devlet dini olarak kabulü ile kutsal saydıkları din kitaplarını Hint asıllı bu yazı ile yazmışlardır. Bu yazı, Türklerin kullandığı ilk yabancı yazı olma özelliğini de taşımaktadır.

Ayrıca Süryanilerin yazısı olan Estrangelo ile yazılmış Türkçe metinler Hıristiyan Türkler tarafından kullanılmıştır. Bunun yanında Tibet yazısı da yine Türkler tarafından kullanılan diğer bir yazı çeşididir.

3-Uygur Yazısı

Uygur Türkleri, Hoço(Koço) ve Turfan şehirlerini merkez alarak yeni bir Türk devleti kurduklarında (747-970), Orta Asya'da Türkler arasında Hıristiyanlığın Nasturi mezhebi yayılmaktaydı. Bunun sonucu olarak İran asıllı Soğd ya da Soğdan alfabesine iki harf eklenerek Uygur yazısı icat edilmiştir[4].

Karahanlılar döneminde (932- 1212), Uygur yazısı ile Kur'an-ı Kerim tercüme edilmiş ve Yusuf Has Hacib, Kutadgu Bilig'i bu yazı ile yazmıştır. Uygur yazısı Türkler arasında uzun zaman kullanılmış, hatta Osmanlılarda bu yazı şehzadelere öğretilmiştir. Fatih Sultan Mehmet'in 1473 yılındaki Otlukbeli Zaferi'ni Türkistan hanlarına tanıtan Uygurca yazılmış fetihname hâlâ Topkapı Sarayı'nda sergilenmektedir.

4-İbrani Yazısı

Museviliği benimseyen Hazar Türkleri 750'li yıllarda sağdan sola yazılan İbrani yazısını kullanmışlardır.

[4] A. Dilaçar, *a.g.m*, s.12

5-Latin Yazısı

Batı'da Hıristiyanlığı kabul eden Kuman-Kıpçak Türkleri Latin alfabesini kullanmışlardır. Türkler bu alfabeyi Karadeniz'de ticaret yaptıkları Venedik ve Ceneviz gemicilerinden öğrenmişlerdir. Bu yazı ile yazılan Kıpçak-Latin-Alman sözlüğü ''Codex Comanicus'' zamanımıza kadar gelebilmiştir[5]. Codex Comanicus, Aşağı Volga bölgesinde yaşayan Kumanlar (Kıpçak Türkleri) arasında Hıristiyanlığı yaymaya çalışan Alman ve İtalyan misyonerler tarafından kaleme alınmıştır. Hıristiyan dualarını Kuman Türkçesine çevirmişlerdir. Bu çevirileri Latin harfleriyle kaleme almışlardır. Bunun dışında Türkçe sözcüklerin Almanca karşılıklarını da yazmışlardır. Bunlara Türkçe bilmeceler de eklemişlerdir. Ayrı ayrı kişilerin kaleminden çıkmış olan bu yapıtın çeviri yazısı oldukça karışıktır. Birçok Türkçe sözcük tanınmayacak biçimde yazılmıştır. Kimi sözcükler güçlükle tanınabilmektedir. Bugünkü Türk yazımına yakın biçimde yazılmış olanlar da vardır. Yazım birliği yoktur. Kullanılan harfler birbirinden değişiktir. Ünlülerin çoğu üçer değişik harfle gösterilmiştir. Örneğin; i ünlüsü için i, j ,y harfleri; u yerine de u, ou, w harfleri kullanılmıştır. Ünsüzlerden ç, ş gibi harflerin ise dörder beşer değişik harfle yazıldığı göze çarpar. Yazım birliği bulunmayan, Türkiye Türkçe'si ile de yazılmamış olan bu elyazmasının Türk harf devrimine bir etkisi olduğu söylenemez[6].

6- Yunan Yazısı

Hazar Türkleri ve Tuna Bulgarları tarafından kullanılan bu yazı Bizanslılardan öğrenilmiştir. Anadolu'ya Oğuz Türklerinden önce gelen Karamanlı Türkler, Bizans'ın hizmetine girerek Hıristiyanlığı kabul etmişler ama dillerini unutmamışlardır. XVI.yüzyıldan XX.yüzyıla kadar Türkçe'yi Yunan harfleriyle yazmışlar, fakat Kurtuluş savaşından sonra yapılan nüfus mübadelesi ile Yunanistan'a gönderilmişler ve burada dillerini yitirmişlerdir[7].

---

[5] A. Dilaçar, *a.g.m*, s.15
[6] Bilal N.Şimşir, *Türk Yazı Devrimi*, Ankara 1992, s.14
[7] Semih Tezcan, ''Türklerde Yazı Kültürünün Başlangıcı ve Gelişimi'', *Harf Devriminin 50.Yılı Sempozyumu,* Ankara 1991, s.43

7-Mani Yazısı

Mani dininin Orta Asya'ya yayıldığı dönemde kısa süreli kullanılmıştır.

8- Ermeni / Mesrop Yazısı ve **Gürcü / Kartvel Yazısı**

Önasya Türkleri tarafından 400'lü yıllarda daha çok ticari amaçlı olarak kullanılmıştır.

9- Kiril (Islav) Yazısı

Tuna Bulgarları ve XIII- XX. yüzyıllar arasında Hrıstiyanlığı kabul eden Rusya Türkleri bu yazıyı kullanmıştır.

Ayrıca 1930'lardan sonra Sovyetler, himayelerindeki Müslüman Türk topluluklarına Kiril alfabesine dayanan, birbirinden farklı 22 alfabe düzenlemiş ve uygulatmışlardır.

10-Arap Yazısı

Karahanlılar, X. yüzyılda İslamiyet'i kabul ederek İslam dininin mukaddes kitabı Kur'an-ı Kerim'in yazıldığı 28 harfli Arap alfabesini kullanmaya başlamışlardır. Arap yazısı İslamiyet'i kabul eden bütün Türkler arasında yüzyıllarca kullanılmıştır. Büyük Selçuklu Devleti, Anadolu Selçuklu Devleti, Beylikler, Mısır'da kurulan Memlüklüler, Suriye Selçukluları, Altınordu (Kıpçak) Devleti bu yazıyı kullanmıştır. Müslüman Türkler arasında Arap yazısı yanında varlığını bir kaç yüzyıl daha koruyabilen, yalnızca Uygur yazısı olmuştur. Çin içlerinde kalan ve Müslüman Türklerle ilişkisi kesilmiş olan Budist Uygurlar ise Uygur yazısını kullanmayı XVIII.yüzyıla kadar sürdürmüşlerdir[8].

[8] S. Tezcan, *a.g.m*, s.42-43

Osmanlı Devleti, İstanbul'un fethi ve ardından sınırlarının genişlemesiyle imparatorluk haline gelmiştir. Bu durum Osmanlı Devleti'nin İslam dünyasında prestijini arttırmıştır.Yavuz Sultan Selim'in Mısır seferiyle "Halifelik" Osmanlı Devleti'ne geçmiş ve İstanbul hilafet merkezi olmuştur. İstanbul, hilâfet merkezi olunca, Osmanlı İmparatorluğu daha çok İslâm karakterlerini almış, bunun sonucunda Arapça ve Farsça'ya daha fazla önem verilmiştir. Medreselerde dersler Arapça okutulmuş, edebiyat dili olarak Farsça ön plana çıkmıştır. Bunun yanında XVI.yüzyılda Yunan ve Latin harfleriyle yazılmış Osmanlıca metinler de mevcuttur. Bunlar genellikle yabancı seyyahların veya İstanbul'da uzun süre diplomatik hizmette kalmış olan yabancıların yazdığı Türkçe konuşma kitapları ya da gramerler ve bunlara eklenen metinlerdir. Bu metinler XVII. ve XVIII. yüzyıllarda artarak devam etmiştir[9]. Öte yandan Osmanlı Devleti'nin kendini yenilemeye giriştiği dönemde Avrupa'dan uzmanlar getirilmiştir. Yenileşme hareketini yöneten ve yönlendiren bu uzmanların fikirleri ve kullandıkları yazılar da etkilidir. Batı'daki gelişmeleri incelemeleri için Avrupa'ya öğrenciler gönderilmiş, bu öğrenciler eğitimlerini tamamlayıp ülkelerine döndüklerinde, Batı dilleri ve yazıları ile Arap harfli Osmanlı yazısını karşılaştırma imkânı bulmuşlardır.

1727 yılında matbaanın kurulması, XVIII. yüzyılın ilk yarısından başlayarak, medreselerin yanında orduya teknik eleman yetiştirmek amacıyla sivil okulların açılması ve bu okullarda derslerin Türkçe olarak okutulması, III.Selim ve II.Mahmut devirlerinde okullarda Türkçe'ye önem verilmesi Türkçe bilincinin gelişmesine etkili olmuştur[10]. Matbaanın Osmanlı Devleti'ne girmesi ile birlikte baskı işlerinde bazı güçlükler ve zorluklar ortaya çıkmıştır. Bu durum tartışmalara yol açmıştır. Basımevlerinin çoğalmasıyla birlikte yazılan eserleri binlerce, on binlerce okuyucuya ulaştırma düşüncesi doğmuştur. Bu kadar okuyucuyu bulmak için de, herkesin anlayacağı bir dilde yazmak gerekmekteydi[11].

---

[9] Saadettin Buluç,''Osmanlılar Devrinde Alfabe Tartışmaları'', *Harf Devrimi'nin 50.Yılı Sempozyumu*, Ankara 1991, s.59
[10] S. Buluç, *a.g.m*, s.60
[11] Yusuf Hikmet Bayur, *Türk İnkılap Tarihi*, Ankara 1983, I, s.16

Tanzimat'tan sonra Osmanlı Devleti her türlü geri kalmışlıktan kurtulmak için Avrupaî tarzda yeni okullar açmış ve dış dünyadaki ilmi buluşlarla eserleri Türkçe'ye kazandırmak amacıyla Latin harfli Fransızca'dan Arap harfli Osmanlıca'ya tercümeler yapılmıştır. Bu tercümeler sırasında okunması ve yazılması güç olan bazı yabancı kelimeler metne sadık kalınarak aynen Latin harfleriyle yazılmıştır. Ayrıca bu dönemde üzerinde durulan başlıca konulardan birisi de eğitim alanındaki yeniliklerdir. Bu dönemde okuma yazma usulünün kolaylaştırılması, dolayısıyla harflerin ıslâhı, hatta değiştirilmesi fikirleri zaman zaman ileri sürülmüş, tartışmalar olmuştur[12].

1850'li yıllarda dil, edebiyat, basın, çeviri gibi konularda tartışmaların ortaya çıkması, harflerin ıslah edilmesi konusundaki tartışmaları başlatmıştır. Alfabe sorunu konusundaki asıl tartışmalar ve girişimler, Osmanlı da 1862'de basın hayatının başlamasından hemen sonradır. Çünkü, basının amacı halka ulaşmak, halkla diyaloğu sağlayabilmek, dolayısıyla tirajını arttırmak ve böylelikle daha geniş kitlelere ulaşabilmektir. Bunun da yolu gazeteyi halkın anlayabileceği sade bir dille ve okuyabileceği bir yazı ile yazmaktır. Gazetelerin halkın anlayacağı bir dil kullanarak yazılmasını ve basın dilinin sadeleşmesini öne süren ilk kişi İbrahim Şinasi olmuştur. Şinasi, yazılarında açıklık ve anlam sorununu, yapmacıksız, süslemelerden uzak, halkın anlayabileceği gibi yazmak gerektiğini öne sürerek dil ve edebiyat çağdaşlaşmasında öncülük etmiş ve geleneksel yazı yazma kurallarını çiğnemiştir[13]. Yani süslü, ağır bir dil kullanmayarak halkın günlük konuşmalarda kullandığı dili, yazıda kullanmıştır.

[12] Feyziye Abdullah Tansel,''Arap Harflerinin Islahı ve Değiştirilmesi Hakkında İlk Teşebbüsler'' *Belleten*, XVII, 1953, s.223-249
[13] Niyazi Berkes, *Türkiye'de Çağdaşlaşma*, İstanbul 1978, s.248

1.BÖLÜM

TANZİMAT'TAN II.MEŞRUTİYET'E ALFABE TARTIŞMALARI

1.1. Tanzimat Fermanı ve Getirdikleri

Tanzimat, devlet işlerinde bozulan nizamı yeniden kurmak istediğinden, fikir hayatında da Batı'ya dönmek ve yeni medeniyetin gidişine ayak uydurmak ihtiyacından doğmuş bir hareketti. Batıdaki fikirlerin Osmanlıya girip gelişmesini ve yerleşmesini engelleyen meselelerin en başında alfabe farklılığı gelmekteydi. Türkler, X.Yüzyılda İslâmiyet'i kabul etmeleriyle beraber uzun zamandır Arap harflerini kullanıyordu. Oysaki Batı; Latin alfabesini kullanmaktaydı. Tanzimatçıların başlangıçta tuttukları yolun hareket noktası, yazı dili ile konuşma dili arasındaki ayrılığı kaldırmaktı.

Yazı dilinin sadeleşmesi yolunda ilk adımı Tanzimat'ın mimarı Mustafa Reşit Paşa attı. O, okuma yazmanın halk arasında kolayca yayılabilmesi için; ''Sanayi Fenlerine dair olan eserlerin bütün insanlığın anlayıp faydalanabileceği surette yapılması ve bir taraftan eğitim işinin kolaylaştırılmasına çalışılmasının lüzumlu olduğuna'' işaret etmiştir[14]. Osmanlı Devleti Tanzimat'tan sonra Batı ile daha sıkı ilişkiler içerisine girmiş, bu durum yeni kelimelerin dilimize girmesine neden olmuştur. Tıp, siyaset, hukuk, askeri ve çeşitli ilimlere ait eserlerin tercüme faaliyetlerine girişilmesi, yeni kelimelere, terimlere karşılık bulma zorunluluğu doğurmuştur. Bununla birlikte Türk dilinin kurallarının tespit edilip, Türkçe sözlüğün yapılması, yazıya imlâ kuralları konulması ve okuma yazmayı kolaylaştırmak için alfabenin ıslah edilmesi gerekmekteydi.

[14] Agâh Sırrı Levent,''Dilde Özleşme Hareketinin Tarihçesi'', *Dil Devrimi Üzerine,* Ankara 1967, s.16

1.2. İlk Teşebbüsler ve Münif Efendi

Arap harflerinin ıslahı konusunda, ilk ciddi girişim Ayıntaplı (Antepli) Mehmet Münif Efendi (sonra Paşa) tarafından başlatılmıştır. Tanzimat döneminin önemli sîmâlarından biri olan Münif Efendi batılılaşma sürecinde aktif bir rol oynamıştır. Münif Paşa'nın 82 yıllık ömrü göz önüne alındığında Tanzimat, Islahat ve Kanun-i Esas-i ve sonrasında I. Meşrutiyetle devam eden sosyal ve siyasal olaylara tanık olduğu görülmüştür. Bu da, devletin değişik kademelerinde çeşitli görevler üstlenen, üç kez olmak üzere farklı dönemlerde Maarif Nazırlığı yapan Münif Paşa'nın uzun sayılabilecek bir hayat içinde devrin siyasi, ictimai ve kültürel hadiselerine tanık olması demektir[15]. Münif Paşa gördüğü eğitimin çeşitliliğine paralel olarak farklı alanlarda eserler vermiştir. Başlıca eserleri şunlardır: Muhaverat-ı Hikemiyye (Felsefi Konuşmalar), Desitan-ı Âli Osman, Hikmet-i Hukuk, İlm-i Servet, İngiltere Tarihi, İran Risalesi… Ayrıca Münif Efendi Ceride-i Havadis'te, Mecmua-i Fünun'da yazılar yazmıştır. Münif Paşa ve devrin önde gelen Osmanlı aydınları tarafından kurulan Cemiyet-i İlmiye-i Osmaniye Batı ilim ve kültürünün aktarılması ve yayılması çalışmaları çerçevesinde önemli rol oynamıştır[16]. Münif Efendi, 1 Mayıs 1862'de (13 Zilkade 1278) kurucusu bulunduğu ''Cemiyet-i İlmiye-i Osmaniye''[17]de verdiği bir konferansta alfabe meselesini ele almış, Arap harfleriyle okuma yazmayı kolaylaştırmak düşüncesiyle ''Arap harflerinin ıslah edilmesi gerektiği'' fikrini ortaya atmıştı. Bu konferansı daha sonra ''İmlâ Meselesi'' başlığıyla Mecmuâ-ı Fünûn Dergisi'nde yayınlanmıştır.

Münif Paşa, harflerin ıslahı konusundaki bu konferansta; hareke kullanılmadığı için kelimenin çeşitli biçimlerde okunabildiğini, anlamları bilinmez bazı kelime, terkip ve özel isimlerin okunmasının mümkün olmadığını, dilimizde Arapça ve Farsça terkiplerin çokluğu ve bu durumun okuma yazmayı güçleştirdiğini, büyük harf de olmadığı için özel isimlerin diğer cins isimlerden ayırt edilemediğini, Avrupalıların

[15] İsmail Doğan, *Tanzimatın İki Ucu: Münif Paşa ve Ali Suavi*, İstanbul 1991, s.27
[16] İ. Doğan, *a.g.e*, s.153
[17] Adı geçen Cemiyet, 1860 yılında İstanbul'da kurulmuş ve bu cemiyet düşüncelerini yaymak için Mecmua-ı Fünun Dergisi'ni çıkarmıştır. Derginin sahibi ve başmuharriri olan Münif Efendi daha ilk sayıda derginin ''Herkesin anlayacağı surette sehl-ül ibâre olmak üzere'' kaleme alınacağını belirtmekteydi.

yazılarında böyle zorluklar olmadığı için altı yedi yaşından itibaren herkesin okuyup yazabildiğini, bizde ise bu durumun çok uzun zaman aldığını belirtir. Ayrıca, harflerimizin kitap basımı için de uygun olmadığını, diğer milletlerin otuz kırk harfle istedikleri kitabı basabildiklerini, bizde ise bunun için üç dört kat daha fazla harfe ihtiyaç duyduğumuz kanaatindedir. Münif Efendi bu konferansında, Avrupalıların kullandığı Latin harflerinin daha kolay okunup yazıldığını söyler, fakat bu konuya fazla değinmez"[18]. Münif Paşa yazı sistemindeki zorlukları gidermek için şu önerileri sunmaktadır; Alfabenin daha kolay okunabilmesi için harflere işaretler konulmalı, sesli harfler bulunmalı ve harfler birbirine girmeden ayrık yazılmalıdır. Daha sonra bunlar küçük risaleler, kitapçıklar halinde basılarak okullarda okutulmalı, ardından bu halk arasında da yaygınlaştırılmalıdır. Münif Paşa'nın bu konferansı alfabe konusundaki tartışmaların başlamasında önemli bir yer teşkil etmiştir.

1.3. Azerbaycanlı Şair Ahundzade Mirza Feth-Ali'nin Harfleri Islah Teklifi ve İlk Tartışmalar

Münif Paşa'nın bu konferansından yaklaşık on dört ay sonra harflerin ıslah edilmesine dair diğer bir teşebbüs Tiflis'te Namestnik (Genel Vali) Grand Duc Mikhail'in emrindeki Elsine-i İslamiye tercümanlığı görevinde bulunan Azerbaycanlı şair Ahundzade Mirza Feth-Ali tarafından yapılmıştır. Ahundzade, Rusya Türkleri arasında Arap alfabesinin düzeltilmesi ve değiştirilmesi düşüncesinin öncüsüdür. 1863 yılının yazı sonunda (Temmuz-Ağustos) İstanbul'a gelen Ahundzade Mirza Feth-Ali, Rus elçisi aracılığıyla harflerin ıslahı konusunda hazırlamış olduğu bir tasarıyı, devrin Sadrazamı Keçecizade Fuat Paşa'ya sunar. Fuat Paşa da, bunu tartışılmak ve incelenmek üzere ''Cemiyet-i İlmiye-i Osmaniye''ye gönderir[19].

Ahundzade Mirza Feth-Ali'nin Farsça olarak sunduğu bu tasarıda şu hususlar ön plana çıkarılmıştır;

[18] ''Münif Paşa'nın Cemiyet-i İlmiye-i Osmaniye'deki Nutku'', *Mecmuâ-i Fünûn*, 2.Sene, 1868(1280), no:14, s.74-77
[19] H. Bayur, *a.g.e*, II, s.455

1-Müslümanlar arasında kullanıla gelen Arap harfleri kolay okunup yazılmadığı için cehalete neden olmaktadır.

2-Arap harflerini kullanmak için dini bir zorunluluk yoktur. Yeni bir yazı şeklinin de alınmasında dinen bir sakınca yoktur.

3-Yeni bir yazı sistemine geçiş sürecinde, eski yazı, yeni yazının yanında kullanılabilir.

Cemiyet-i İlmiye-i Osmaniye'de, Feth-Ali'nin eserlerinin, Osmanlıcaya çevrilmesine karar verilir, fakat alfabenin ıslahı ile ilgili kendisinin de katıldığı bir toplantıda bu konu tartışılmıştır. Bu toplantıda müzakere, şu üç esas üzerinde cereyan etmiştir;

1-Kullandığımız harfler ıslaha ve ikmale muhtaç mıdır?

2-Ahundzade Mirza Feth-Ali'nin icadı olan harfler ihtiyaca uygun mudur?

3-Böyle bir ıslahatın kabulü ve yaygınlaşması mümkün müdür?

Müzakere sonunda ise şu sonuçlara ulaşılmıştır;

1-Harflerimizin ıslahı meselesinde ittifak hasıl olmuştur.

2-Feth-Ali'nin hazırladığı ıslah; kelimelerin tamamının okunmasına kâfi olduğu ancak eski harflerimiz gibi bu harflerin de basım işlerinde külfetli oluşu dikkatleri çekmiştir[20].

3-Alfabe değişikliği çok güç olacağından ve İslamî eserlerin de terk edilmesine neden olacağından, bu ıslah teklifinin kabulü mümkün değildir[21].

Cemiyet-i İlmiye-i Osmaniye, Mirza Feth-Ali'nin bu teklifinin şimdilik uygulanamayacağını ancak ileride dikkate alınabileceğini uygun görür. Keçecizade Fuat Paşa ise; ''Mirza'nın dediği doğru ve Latin harfli bir elifbâ ile yazıp okumak kolaysa da, bin yıllık mazi ve maarifimizle bağlarımız kesileceğinden, böyle bir değişikliğe lüzum yoktur''demiştir[22].

---

[20] F. A. Tansel, *a.g.m*, s.17

[21] Burhan Göksel, ''Atatürk İnkılabı İçinde Alfabe Reformu ve Bu Olayın Dışarıdan Değerlendirilmesi'', *Milli Kültür*, Aralık 1988, S.63, s.27-28

[22] M. Fahrettin Kırzıoğlu, *Türk İnkılap Tarihi*, Erzurum 1997, s.110

Ahundzade'nin bu tasarısı İstanbul'da büyük tartışmalara yol açmamıştır. Bunda Ahundzade'ye duyulan güvensizlik vardır. Ahundzade'nin Türkler arasında yazı birliğini bozmayı hedefleyen, bilgin bir Rus ajanı olduğu ileri sürülmüştür[23].

Ahundzade Mirza Feth-Ali, İstanbul'da Mecidiye Nişanı ile ödüllendirilmiş, O da Tiflis'e dönmüştür. Daha sonra Arap alfabesini tamamen bırakıp Latin harfleri üzerinde durmuş, ikinci bir layiha hazırlamıştır. Bu layihanın bir suretini İran'a (Tahran), bir suretini de İstanbul'a Ali Suavi'nin Ulûm Gazetesi'nde yayınladığı bir makale ile Sadrazam Ali Paşa'ya göndermiştir. Bu yeni tasarıda Feth-Ali, ''Latin Harflerinin Kabulünü'' önermiştir. Ancak bu girişiminden de sonuç alamamıştır[24].

Sonuçta, tüm bu girişimlerin tamamen etkisiz olduğu söylenemez. 1863-1864 ders yılında ''Cemiyet-i Tedrisiye'' adı ile açılan mektepte, Arap harfleri harekelenerek okutulmuştur[25].

1.4.Osmanlı Aydınlarının Harfler Hakkındaki Düşünceleri ve Faaliyetleri

Tanzimat'tan sonra basın faaliyetlerinin yaygınlaşması, Osmanlı aydınlarını dil alanında yenileşmeye, çağdaşlaşmaya yönlendirmiştir. Bu konudaki ilklerden biri İbrahim Şinasi olmuştur. Şinasi, önce Agâh Efendi'nin Tercüman-ı Ahval'inde, sonra da Tasvir-i Efkâr'da yazmıştır. Şinasi, gazeteyi halkın anlayacağı bir dil kullanarak, gazeteyi araç olarak gören ilk kişidir[26]. İbrahim Şinasi, gazete ve dergilerde yazdığı yazılarda halkın anlayacağı çok sade bir dil kullanmıştır. Gazetelerin satılması ve halk tarafından okunup anlaşılması için yazılarda herkesin anlayacağı sade bir dili zorunlu kılmıştır[27]. Şinasi'nin Avrupa'yı görmüş olması, ona Avrupa'da kullanılan Latin harfleriyle, Osmanlı'nın kullandığı Arap harflerini karşılaştırma imkânı vermiştir. Şinasi, basın hayatında dört yüz-beş yüz kadar olan harf sayısını yüz on ikiye kadar indirmiş ve eserlerini bu harflerle basmıştır.

---

[23] M. F. Kırzıoğlu, *a.g.e*, s.109
[24] M. Şakir Ülkütaşır, *Atatürk ve Harf Devrimi*, Ankara 1973, s.19-20
[25] F. A. Tansel, *a.g.m*, s.17
[26] N. Berkes, *a.g.e*, s.255
[27] A.S. Levent, *Türk Dilinde Gelişme ve Sadeleşme Evreleri,* Ankara 1972, s.99

Devrin aydınları gibi dil ve harf meselesiyle yakından ilgilenen diğer bir kişi de Namık Kemal'dir. Namık Kemal, ''Lisan-ı Osmani'nin Edebiyatı Hakkında Bazı Mülahazâtı Şâmildir'' başlıklı yazısında, İstanbul'da okuma yazma bilenlerin dahi Arapça ve Farsça kelimeleri tam olarak anlayamadığını, dilimizin Garb'ın ve Şark'ın lisanlarından kurtulamadığını, dilimizde yazılmış Nergisi'yi dahi milletimizin anlamaktan zorluk çektiğinden bahsederek, Osmanlıca'nın anlaşılmasının zor olduğunu ileri sürmüştür[28]. Namık Kemal Arap harflerinde şu eksiklikleri görmektedir; ''Bizim hattımız, evvela, harekesiz olmak cihetiyle kıraatinde zorluk görüldüğüne ve saniyen eşkâli Türkçe'ye mahsus olmayıp lisan-ı Arap'tan ayrı olduğundan, içinde zâl ve dâl gibi bizde savtı mevcut olmayan bazı harfler bulunarak, o ise imlâda bir takım müşkilat peyda eylediğine, salisen, harflerin muttasıl yazılmasından dolayı Avrupa'da basma eşkali nihayet otuz beş, kırktan ibaret iken bizde beş yüze kadar yaklaşmak hasebiyle mürettiplerinin, ancak üçte biri derecesinde iş yapmakta ve hele verilen şeylerin tashihinde onların dört-beş misli vakit zayi etmekte olduklarından, harflerin ıslah edilmesi gerekmektedir[29]. Namık Kemal, ''Usûl-i Tahsilin Islahına Dair'' başlıklı yazısında ise; okuma yazmanın yayılamayışını, harflerdeki hatalardan kaynaklanmadığını, asıl sebebin tahsilde uygun usullerin kullanılmamasından ve gereken tedbirlerin alınmamasından kaynaklandığını ileri sürmektedir.[30] Yani Namık Kemal, Arap harflerinin ıslahı taraftarıdır. Latin harflerinin alınması taraftarı değildir. Bunun içinde şu gerekçeleri öne sürer[31];

1-Kur'an-ı Kerim'i okumak, akaidce her ferde mutlaka gereklidir ve mademki lisanımızda meramımızı dürüstçe yazabilmek için Arapça'nın sarfını bilmeye ihtiyaç vardır. Bu halde Türkçe için başka bir alfabe tertip etmek abes ile iştigal değil midir?

[28] A.S.Levent, *a.g.e*, s.130
[29] Kazım Yetiş, *Namık Kemal'in Türk Dili ve Edebiyatı Üzerine Görüşleri ve Yazıları*, İstanbul 1989, s.30-31
[30] *Tasvir-i Efkâr*, 10 Temmuz 1866
[31] K. Yetiş, *a.g.e*, s.31

2-Harfler değiştirilirse geçmişle bağlar kesilir, yeni gelen nesiller hiçbir şey anlayamaz ve asırlardan beri gelen eserleri yeni harflerle aktarmak için zaman ve masrafa ihtiyaç duyulacaktır.

3-Harfler değiştirilirse, okuma yazma bilenlerin hepsi tekrar heceden başlamak zorunda kalacaklardır. Bu da zaman israfına neden olacaktır.

4-Harflerin değiştirilmesi (Tebdil-i Huruf), basım işlerinde önemli bir hizmet getirmez. Bin nüsha itibariyle basılan bir kitabın her cüzüne, ki 16 sahifedir, 4 para bile tertip hakkı isabet etmez ki, masrafı hafifletme cihetine gidilsin.

5-Latin harfleri, dilimizde mevcut Arapça kelimelerin yazılmasında yetersiz kalacaktır.

Namık Kemal'in harfler konusundaki fikirlerini şöyle devam ettirir; En iyi yol; hocası, kitabı, tahsil usulü muntazam bir veya bir kaç sıbyan mektebi yapıp hurufumuzun Avrupa'ya nispetle tahsile engel olup olmadığını, fiilen tecrübe etmek ve onun üzerine zarûret görünür ise, bu işte otorite olan kişilerden meydana gelen bir cemiyet aracılığıyla gereğine göre ıslahına teşebbüs eylemektedir[32].

Ziya Paşa'da Namık Kemal gibi tebdil-i huruftan (harflerin değiştirilmesi) yana değil, huruf-ı munfasıla da (Harflerin ayrık yazılması) ve dilin sadeleştirilmesinde yanadır. İnsanlar arasında fikir birliğini ancak lisanla sağlanabileceğini, eline her kalem alanın keyfine göre lisanı değiştirmeye kalkarsa, o milletin anlaşma vasıtasının bozulmuş olduğunu belirtir[33].

Ali Suavi Paris'te çıkardığı Ulûm Gazetesi'nde "Lisan ve Hatt-ı Türkî" başlıklı makalesinde "Arap yazısının iyi olmakla beraber kusurları bulunduğunu, ıslah edilmeye muhtaç olduğunu'' kabul etmekte, ancak yazının değiştirilmesi taraftarı olmadığını

[32] K. Yetiş, *a.g.e*, s.37
[33] Ziya Paşa, ''Şiir ve İnşa'', *Hürriyet,* 7 Eylül 1868

belirtmektedir[34]. Ali Suavi, Osmanlı'nın ilerleyen Batı karşısında geri kalmasının en önemli nedeninin eğitim ve bilme imkân veren basılı (matbu) kültür ürünlerinin (kitap, gazete, mecmua vs.) sınırlı olmasına bağlar. Bunun da tek bir nedeni vardır: Matbaanın gecikmesi. Suavi bunu şöyle ifade etmektedir; "Matbaa gecikti. Atalarımız bu sorumluluktan kurtulamaz… İşte telafisi mümkün olmayan mazi budur. Bugünkü gerilemenin de başlıca sebebi budur[35]. Yine Ali Suavi'ye göre okuma yazma güçlüğünün sebebi bir yazı işi değil, bir dil işidir. Ali Suavi daha sonra şunları söyler: "İngilizce'de de imla yoktur. İngilizce de (a) birkaç türlü okunur. Fakat İngilizce'de İngiliz'in bilmediği ve konuşurken kullanmadığı kelime yoktur. Bizim dilimiz ise bizim olmayan, konuşurken ağzımıza alamadığımız, sadece şair, edip ve alimlerin yazarken kullandıkları, kelimelerle doludur. Dili sadeleştiriniz. İhtiyacımız olmayan yabancı kelimeleri atınız. İmlayı biraz düzeltmekle bu zorluk kalmaz[36]. Ali Suavi, ayrıca gazete dilinin de sadeleştirilmesini istemekteydi. Bunu da ''Gazete'' başlıklı makalesinde; ''Muradımız mesele anlatmakken, niçin halkı bir de ibare için düşündürelim? Gazeteleri İstanbul'da avam lisanı olan Türkçe ile yazalım" diye belirtmektedir[37].

Ahmet Mithat'ta, Ali Suavi gibi harflerin ıslah taraftarıdır. Dağarcık dergisindeki "Osmanlıca'nın Dili" başlıklı makalesinde dilin sadeleşmesi gerektiğini, mekteplerde uzun zaman dil tahsili yapıldığını bu durumun çok zaman aldığını ileri sürmektedir.

Şemseddin Sami ise, dilimizdeki Arapça ve Farsça kelimelerin fazlalığından şikayet ederek bunu şöyle ifade eder; Bir dil, kelimat-ı ecnebiyyeden ne kadar arî ve kendi kelimeleri ne kadar ziyade olursa o kadar mükemmel, o kadar vasi', o kadar zengin addolunacağından, hepimiz yalnız Türkçe kelimeler arayıp bularak, bugün alışılmış olan Arapça, Farsça ya da yabancı kelimeler yerine, onları kullanmaya çalışmalıyız. İmkân bulunursa yabancı kelimeleri hiç kullanmamada birbirimizle yarışmalıyız[38]. O da gazetelerin herkesin anlayacağı bir dilde yazılması taraftarıdır.

---

[34] *Yeni Türk Edebiyatı Antolojisi*, İstanbul 1978, II, s.506-524
[35] İ. Doğan*, a.g.e*, s.394
[36] Falih Rıfkı Atay, *Çankaya*, İstanbul 1984, s.438
[37] *Muhbir*, 27 Şevval 1283 (1867)
[38] A. S. Levent, *a.g.e*, s.143

Münif Paşa ile Ahundzade Mirza Feth-Ali'nin, alfabenin ıslahı konusundaki girişimlerinden yaklaşık 5-6 sene sonra, bu kez Namık Kemal ile İran'ın Osmanlı İmparatorluğu nezdindeki elçisi olan Ermeni asıllı Melkum Han, Hürriyet Gazetesi'nde harf meselesini tartışmışlardır.

Melkum Han, Hürriyet'e gönderdiği mektupta bütün suçun harflerde olduğunu belirterek; Müslüman çocuklarının imparatorluk içindeki diğer milletlerin çocuklarına göre 5-6 yıllık eğitim sonunda bile hiçbir şey (okuma-yazma) öğrenemediklerini, hocalarının da çok azının okuma yazma bildiğini ve bu durumun eğitim usulünden kaynaklandığını yazmaktadır. Ayrıca, Arap harflerinin sakıncaları üzerinde durarak, Arap harfleri ıslah edilmedikçe, Avrupa uygarlığı seviyesine ulaşmanın mümkün olamayacağını ileri sürmektedir[39]. Melkum Han, bunun yanında Ahundzade Mirza Feth-Ali'nin teklif ettiği alfabenin reddedilmesinin yanlışlığını da dile getirmektedir.

Namık Kemal ise aynı gazete de ; ''Kıraat ve Islah-ı Huruf Meselesi''adıyla çıkardığı yazısında Melkum Han ve Melkum Han'ın gönderdiği mektubu eleştirir. Namık Kemal ''Bundan mukaddem bir zat-ı kâmil tarafından aldığımız mektup ki meali;…diye başlayan uzun yazısında, Alfabenin ıslahının gerekli olduğunu, fakat ilk akla gelen çözümün harfleri bütünüyle değiştirmek olmadığını, bunun çok çeşitli zorluklar doğuracağını, bir çok kötülüklerin alfabeden değil, bilgi eksikliğinden (cehaletten) kaynaklandığını belirtir. İngilizlerin, Amerikalıların hatta İspanyolların da alfabelerinin zor olmasına rağmen, onlarda okuma-yazma bilgi edinme oranının çok yüksek olduğuna değinir. Harflerin biçimlerini bütünüyle bozma fikrinde olmadığını, fakat gene de ıslaha taraftar olduğunu, harflerin harekelenmesi yanında asıl; hocası, kitabı ve eğitim usulünün muntazam olduğu okullar açıp bunu fiilen uygulamak…gerektiğini savunur[40]. Ayrıca Melkum Han'ın Rus ajanı olduğu düşüncesinde olanlar da bulunmaktadır.[41]

[39] K. Yetiş, *a.g.e,* s.30
[40] F. A.Tansel, *a.g.m*, s.18
[41] M.F. Kırzıoğlu, *a.g.e*, s.110

Melkum Han ile Namık Kemal arasında Hürriyet'te tartışmaların olduğu sırada, Terakki Gazetesi'nde Hayrettin Bey ile Ebüzziya Tevfik de harfler konusunu tartışmaktadır. Hayrettin Bey, Terakki Gazetesi'nde ''Maarif-i Umumiye'' başlıklı bir yazı yayınlar. Bu yazının esas amacını ''harflerin değiştirilmesi'' meselesi teşkil eder. Hayrettin Bey buradaki yazısında; kullanılan harflerin değişmesi gerektiğini, aksi taktirde ilerlemenin çok zor olacağını, çünkü harflerin öğrenilmesi çok zaman aldığından diğer bilgileri öğrenmeye zaman kalmadığını, hiç olmazsa bilim, idare ve ticaret alanında harflerin daha sade ve kolay olması gerektiğini yazar. Hem böyle olursa, ülkedeki bütün halk bu harfleri kullanacak ve birlik sağlanabilecektir. Ayrıca Rusların eski yazılarını terk edip kolay bir yazı kullanmaya başlamalarını ve sonuçlarını da örnek gösterir''[42]. Hayrettin Bey'in bu yazısına Şura-yı Devlet Mülazımlarından Ebüzziya Tevfik Bey , yine Terakki Gazetesinin sütunların da 2, 3 ve 4 Ağustos 1869 tarihlerinde yazdığı yazılarla Hayrettin Bey'in düşüncelerini eleştirir ve bunları bend bend alarak cevaplar.

Ebüzziya Tevfik Bey, aynı gazetede ''Hayrettin Beye Cevap'' başlığıyla çıkardığı yazısında şu eleştiriyi yapmaktaydı; ''Muamelât-ı ticâriyyeye vâkıf olmayan bir adamın usûl-i ticâret hakkında vârid olacak mülâhazat ve i'tirâzâtı kabilinden olarak Terakki Gazetesi'nde Hayreddin Bey tarafından Maarif-i Umûmiye ünvanıyla başlanılıp hurûfun tebdili tavsiyesiyle nihayet bulan bend ki, bir takım tasavvurât-ı vehmiyyeyi şâmildir. Umûmun mahkeme-i temyîzi önünde lâyık olduğu mertebe beyyinât-ı kaviyye ile fıkra fıkra cerhine mübâderet olunur" dedikten sonra kısaca şunları ifade eder; bir maddenin ıslahı için esas konuyla ilgisi olmayan mezhep, milliyet gibi şeylerden bahsetmek gereksizdir, asıl ilerleme, eğitim usulünün değişmesi sonucu gerçekleşir. Müslümanlar bu alfabe ile eskiden uygarlıkta çok ilerlemişlerdi. Batı'nın uygarlık kaynağı bu İslam uygarlığı idi. Ayrıca Namık Kemal gibi, o da İngilizler, Fransızlar gibi alfabeleri çok ağır olan milletlerde, okuma-yazma oranının çok yüksek olduğunu söyleyerek şöyle devam eder; ''Harfler, Hayrettin Beyin iddia ettiği gibi fününun kapısı değil, anahtarıdır. Biz elimizdeki anahtarın nasıl kullanılacağını şaşırıp yanlış kapılar açmaya çabalamamızdan dolayı zahmet çekiyor ve bu yüzden faydasını idrak

[42] *Terakki,* 31 Temmuz 1869

edemiyoruz…[43]'' bazı alanlarda kolay harfler kullanılması fikrini ise bir dil söylemeyen birini, iki dille konuşmaya zorlamak gibi görmektedir. Ebüzziya Bey, bunları savunmakla beraber harflerin ıslahına ve eğitim usûlünün değişmesine taraftardır.

Tartışmaya Hayrettin Bey Terakki Gazetesi'nde, Ebüzziya Tevfik Bey ise Ruznâme-i Ceride-i Havadis'te devam ederler. Terakki Gazetesi Arap Harflerinin çok ağır olduğunu basımı ve telgraf haberleşmesini çok zorlaştırdığını savunur. Ruznâme-i Ceride-i Havadis ise Arap Harflerinin başka harfler ile yazılamayacağını belirtir[44].

Tanzimat döneminde harf tartışmaları ve yapılan girişimler gözden geçirildiğinde iki grubun etkinliği görülür. Birinci grup Arap Harflerinin yerine Latin harflerinin kabul edilmesi gerektiğini, Arap Harflerini okumayı yazmayı zorlaştırdığını, basım zorluğu olduğunu, azınlıklarla birliğe ve kültür seviyesinin yükselmesine engel olduğunu ileri sürmekteydiler. İkinci grup ise, Arap Harflerinin değiştirilmemesini ancak ıslah edilmesi gerektiğini savunmuşlardır. Bunlar, okuyup yaza bilmenin araştırıp öğrenme ile mümkün olacağını, kültür seviyesinin yükselmesinin sadece okuma yazmaya bağlı olmadığını, azınlıklarla birlik sağlamanın alfabe birliği ile değil, dil birliği ile olabileceğini, Latin Harflerinin dilimizde bulunan Arapça ve Farsça kelimeler karşısında yetersiz kalacağı görüşlerini savunmaktadırlar.

I.Meşrutiyetin ilanının ardından II.Abdülhamit döneminde, 1878'de Sivas Mebusu Mehmet Ali Bey Meclisi Mebusan'da eğitim konusuyla ilgili bir tasarı sunar ve bu alanda tartışmalar tekrar alevlenir. Bu dönemde Namık Kemal sürgünde olmasına rağmen alfabe tartışmalarında yerini muhafaza etmiştir. Menemenlizâde Rifat Bey'e ve Binbaşı Ömer Bey'e gönderdiği mektuplarla yine Arap harflerinin ıslahını savunmuş ve Arap harfleri yerine Latin harflerinin kabul edilmesini büyük yanlışlık olacağını belirtmiştir[45]. Namık Kemal; yazının ıslahı için Latin harflerini kabul etmeyi Frenk elbisesi giyerek, ülkenin ıslahına vesile olmaya benzeterek, yazımızın sağdan sola yazılması gerektiğini ileri sürer. Gerekçesini de şöyle açıklar; ''evlerde, köylerde,

[43] *Terakki*, 2-4 Ağustos 1869
[44] F. A. Tansel, *a.g.m*, s.19.
[45] F. A. Tansel, *a.g.m*, s.22

yazıhanelerde masa hatta kanepe yoktur. El üzerinde soldan sağa yazı yazılmaz''. Bu durumu ise; ''ancak diz bükülmeyecek kadar dar pantolon giymeye'' benzetir. Daha sonra şu önerilerde bulunur;

-Milletlerin inkişâfı için, yazı değiştirmeden önce eğitimin iyileştirilmesi gerekir,

-Harflerin üzerine hareke konulması uygun değildir. Sadece kelimenin yazılış biçimi ve telaffuzun bilinmesi yeterlidir. Ama özel isimlerin başına hareke konulabilir.

-Fransızların da Gramerleri çok zor olduğu halde Fransızca ''umûmî lisan'' haline gelmiştir.

-Eğitim sadece okuma yazma değildir. Batıda Almanya da, Amerika da bir köylü bile, bizde Harbiye de okutulan bilgilerin 8/10'una sahiptir. Ayrıca bir kaç dil de bilir. Eğitim budur. Sadece okuma yazma bilmek, ufacık bir gözlük kısacık bir kalem satın almaya benzer. Amaç genel eğitim ise çocuklara yedi yıllık okullar yapılmalıdır.

-İmparatorluk sınırları içerisindeki azınlıklarla birlik sağlamak; alfabe-harf tartışmaları yaparak olmaz.

Azınlıklar için; Arap harflerinin yerine Latin harflerinin düşünülmesinin nedeni imparatorluğa bağlı bazı unsurların, mesela Arnavutların kendi dillerini yayma ve aralarında bağlılık amacı ile yeni bir alfabe kabulü girişimleridir.[46] Namık Kemal'in Latin harflerine şiddetle karşı çıkmasının bir nedeni, İslam Birliği yanlısı olması ve Osmanlıcaya duyduğu hayranlık fikrinde olan yazarlar vardır. Namık Kemal'e göre, Arap Harflerini kaldırmak, Müslümanlığı atmak demektir.[47] Namık Kemal, Türk dili için Latin alfabesi benimsenirse, imparatorluktaki öteki toplumlar da kendilerine birer alfabe yapabilirler, dillerini geliştirebilirlerdi. Bu, Osmanlı İmparatorluğunun dağılması demek olurdu. Namık Kemal, alışılmış Arap yazısıyla Osmanlıca yaşatılırsa bunun birleştirici rol olacağını düşünür[48].

Tanzimat dönemindeki tüm bu gelişmeler alfabe konusunda somut bir çözüm getirememişti, ama ilk kez alfabe sorunu tartışmaya açılmıştı. Eğitim ve öğretimi kolaylaştırmak için yazının düzeltilmesi yada değiştirilmesi gerektiği vurgulanmıştı. Bunun yanında Arap yazısının basım işlerinde güçlük çıkardığı da belirtilmekteydi.

---

[46] B. Şimşir, *a.g.e*, s.25-26.
[47] S. Buluç, *a.g.m,* s.46
[48] B. Şimşir, *a.g.e*, s.26

1.5. Latin Harflerinin Osmanlı Devleti'ne Giriş Aşamaları ve Kullanıldığı Alanlar

Osmanlı Devleti'nin topraklarının büyük bir kısmının Avrupa'da olması, Batı uygarlığı ile etkileşimini zorunlu kılmıştır. Osmanlı Devleti'nin, Batı karşısında askeri üstünlüğünü yitirip, büyük topraklar kaybederek geri çekilmesi ardından Avrupa'dan askeri uzmanlar getirterek çözüm arayışına girmesi Osmanlı Devleti'ni yavaş yavaş Avrupa'ya yaklaştırmaktaydı. III.Selim dönemine kadar ilişkiler tek yönlü iken, bu dönemde Londra, Paris, Viyana gibi Avrupa başkentlerinde sürekli elçilikler kurulmuş, elçilerin yabancı dil öğrenmesi zorunlu kılınmıştır. Elçilerimiz yabancı dili Latin harfleri ile öğrenmek durumundaydı. Bunun yanında Batı'ya gönderilen öğrenciler de Latin harfleriyle dil öğreneceklerdi.

Batı'dan alınacak teknik, yazıyı da yanında getirecekti. Tanzimat Fermanı'yla, Avrupa ile ilişkiler daha da artmıştır. Bu dönemde tüm Avrupa başkentlerine elçiler gönderilir, konsolosluklar açılır. Osmanlı Hariciye Nezaretinde ve Osmanlı dış temsilciliklerinde resmi yazışmalarda Latin harfli yazılar kullanılır. Dünya ticaret piyasasında Latin harfleri kullanıldığından, Osmanlı limanları özellikle İstanbul, İzmir ve Selânik gibi azınlıkların ve yabancı kolonilerin bulunduğu ticaret merkezlerinde Latin yazısı oldukça yaygındır. Bu yüzden dış ticaret yazışmaları da Latin harfleriyle yapılmaktadır. Hem ithal edilen malların üstünde, hem de ihraç edilen malların üzerinde kasaların üzeri Latin rakamlarıyla damgalanır ve Latin yazısı ile yazılırdı. Bunun yanında Osmanlı da bulunan bankanın adı ''Ottoman Bank'' (Osmanlı Bankası), ''Banque Ottomane'' diye Latin harfleriyle yazılırdı. Bankanın merkezle bütün yazışmalarında Latin harfleri kullanılırdı. Bankaların çıkardığı bütün tahvillerde, Osmanlı borç senetlerinde kullanılan yazı hep Latin harfleriyle yazılmıştır. 1881'de kurulan Düyûn-u Umûmîye (Genel Borçlar İdaresi) de bütün işlerini Latin harfleriyle yürütüyordu.

Uluslararası ulaşımda da Latin harfleri kullanılırdı. Osmanlı topraklarındaki demir yolları Avrupalı şirketlerin ellerinde olduğu için istasyonlarda, garlarda Arap yazısı yanında Latin yazısı da kullanılmaktaydı.

Osmanlı Devleti'nde posta ve telgraf haberleşmesinde Latin harfleri kullanılıp, Osmanlı posta damgalarında ve bütün posta merkezlerinde hem Arap harfleri hem de Latin harfleri yazılarak işlem görülürdü. Posta pullarında, bir tarafta Arap harfleriyle ''Osmanlı Postaları'', diğer tarafta ise Latin harfleriyle ''Postes Ottomanes'' yazıları vardı[49]. 1854'lü yıllarda yani Kırım savaşı sırasında Osmanlı telgrafla tanışır. Avrupa'dan İstanbul'a telgraf telleri bağlanır ve telgraf haberleşmesi Latin harfleriyle uygulanır[50]. Telgraf dili olarak öne Fransızca kullanılır, sonra Türkçe kullanılır. 1855'li yıllardan 1928'e kadar yetmiş üç yıl boyunca telgraf yazışmalarında Türkçe, Latin harfli yazı ile kullanılmaktaydı. Yani Latin harfleri Osmanlıya; diplomasi, uluslararası ticaret, ulaştırma, turizm, bankacılık, posta, telgraf, Batı'nın bilim ve tekniğiyle girmiştir.

[49] B. Şimşir, *a.g.e*, s.32-34
[50] Faik Reşit Ünat, ''Latin Alfabesinden Türk Alfabesine'', *Türk Dili*, S.23, Ankara 1953, II, s.722 ; B. Şimşir, *a.g.e*, 369 (Bkz. EK-1)

2.BÖLÜM

II.MEŞRUTİYET'TEN CUMHURİYET'E ALFABE KONUSUNDA GELİŞMELER

2.1. Meşrutiyet Döneminde Öne Çıkan Üç Mesele;

2.1.1. Dilin Sadeleşmesi Meselesi

a) Dilde Sadeleşme İsteyenler

II. Meşrutiyetle birlikte İttihat ve Terakki döneminde, dilde sadeleşme hareketi önem kazanmıştır. Bu harekete İstanbul'da Servet-i Fünun, Türk Derneği, Türk Yurdu, Türk Sözü Dergileri ve Selanik'te Genç Kalemler katılmıştır.

Dil meselesinde, dilin sadeleşmesini isteyenlere göre;

1-Yabancı dillere ait kelimelerin dilimizde olması ve kullanılıyor olması lisanımızın tahsilini güçleştirmekteydi. Bunun sonucunda yazılan çoğu eser, halk tarafında anlaşılmıyor ya da yazılan yazılar sadece küçük bir zümreye hitap etmekteydi. Onun için gazetelerde yazılan yazıların, makalelerin, kitapların anlaşılmak gayesi ile yazılması yegane mühim kıstastı[51]. Türkçe'nin tahsilindeki zorluklarından birisi de terkiplerdi. Uzun ve karmaşık cümleler, Arapça ve Farsça lisanlardan alınmış kelime ve tabirler Türkçeleştirilmeyip direkt yazılmasıydı[52].

2-Gazetelerin birinci vazifesi, yazacakları şeylerin mümkün olduğu kadar çok kimse tarafından okunup anlaşılmasını temin etmektir.

3-İlim ve fen lisanın da tamamen sadeleştirilmesi gerekmekteydi.

Celal Sahir Servet-i Fünun da "Bu asırda bir milletin terakkisi, hatta varlığını sürdürebilmesi her şeyden evvel okuma-yazmanın yayılmasına, bununda lisanın

[51] Celal Sahir (Erozan),''Lisanımız'', *Servet-i Fünun*, 20 Ağustos 1325, no:952, s.243-246
[52] Beserya, ''İmlânın Sadeleşmesi Meselesine Dair'', *Servet-i Fünun*, 13 Haziran 1327, no:1049, s.204-207

sadeleşmesine ve kolaylaşmasına bağlı olduğunu belirtir[53]. Ayrıca, dilimizde fazla olan kelimelerin atılmasını savunur.

Mehmet Emin (Yurdakul), dilin sadeleşmesine destek olarak Türkçe şiirler yazmaktaydı. Bu şiirler hece ölçüsüyle yazılmıştır. Balkan Savaşları sonunda milliyetçilik duygusunun da ağırlık kazanması sadeleşme taraftarlarının işine yaramıştır.

İstanbul'daki Türk Derneği (1908); Ahmet Hikmet (Müftüoğlu), Ahmet Ağaoğlu, Dr. Hüseyinzâde Ali (Turan), Gaspıralı İsmail Bey ve Mehmet Emin (Yurdakul) tarafından Aralık 1908'de kurulmuştur. 25 Aralıkta yayınlanan tüzükte cemiyetin maksadı açıklanırken dil konusu "Dilimizin; açık, sade, güzel isim lisanı olabilecek surette geniş ve medeniyete elverişli bir dereceye gelmesine çalışmak ve imlâsına ona göre tetkik etmektir"[54] şeklinde ifade edilmektedir.

Genç Kalemler (1911) dergisinde ise; Ömer Seyfettin, Ziya Gökalp gibi kişiler yazmaktaydı. Bunlar da dilin sadeleştirilmesi taraftarıydılar ama Ziya Gökalp, Arapça ve Farsça kelimelerin bütünüyle atılmamasını, aksi taktirde Türkçe'nin çok basit ve cılız bir dil haline geleceğini ileri sürmekteydi[55]. Genç Kalemler dil programında; tekil makamındaki cemiler dışında (kainat, sadrazam gibi) Arapça ve Farsça kelimelerin, terkiplerin ve edatların kullanılmayacağını (lâkin, şayet, ama gibi Türkleşmiş kelimeler hariç), belirtmekteydiler. Onlara göre, konuşma dilinde Türkçesi olan kelimelerin Arapça ve Farsçası kullanılmamalıydı[56].

Türk Yurdu (1911'de kurulmuş) Cemiyeti, Mehmet Emin (Yurdakul), Ahmet Hikmet(Müftüoğlu), Ahmet Ağaoğlu, Dr.Akil Muhtar (Özden) ve Yusuf Bey'den (Akçura) oluşmaktaydı. Türkçü ve Türkçeci olan bu kadroya Celal Nuri (İleri) gönderdiği mektupta "Türkçüler garip, alışılmadık, Turan'da bile kullanılmayan bir lisan ihdasına kalkıştılar, bu hem dedikoduya, hem de kendilerinin alaya alınmalarına

[53] C. Sahir, ''Lisanımız'', *Servet-i Fünûn*, 13 Ağustos 1325, no: 951, s.227-230
[54] Ahmet Hikmet Müftüoğlu,''Gönül Hanım'', Haz: Fethi Tevetoğlu, Ankara 1987, s.15-16
[55] A. S. Levent, *a.g.e,* s.326
[56] F. R. Atay, *a.g.e,* s.471

sebep oldu" diyerek Türkçüleri eleştirmiştir[57]. Buna mukâbil, Yusuf Bey (Akçura); asla sûnî lisan taraftarı olmadıklarını, dilde sadeleşmekten yana olduklarını ifade etmiştir[58].

b) Dilde Sadeleşme İstemeyenler

Bunlar Arapça ve Farsça kelime ve terkiplerin Türkçe'den çıkarılmasına tepki göstermişlerdir. Bu durumun dilimizi sefil ve çıplak duruma düşüreceğini ileri sürmekteydiler. Yalnız Türkçe kelimeler ile meramımızı anlatmanın mümkün olmayacağını,[59] dilimizde Arapça ve Farsça kelimeleri atmak yerine cehaletimizi yok etmeye gayret etmeyi tavsiye etmekteydiler.

Peyam-ı Sabahta; Ali Kemal, Cenap Şehabettin, Süleyman Nazif, Sırât-ı Müstakîm'de yazan Mehmet Akif (Ersoy), Servet-i Fünunda "Yeni Lisan" başlıklı yazısıyla Köprülüzade Fuat(Fuat Köprülü), Rubab Dergisi'nde "Netayiç" başlıklı makalesiyle Yakup Kadri (Karaosmanoğlu) sadeleşmenin aleyhinde idiler. Yakup Kadri "Biz Osmanlıyız ve bu Osmanlı lisanıdır. İstiyorlar ki biz Çağatay olalım ve Çağatayca söyleyelim. Hayır, bu kâbil olmayacaktır. Hayır… zavallı yenilik, zavallı bayramlık elbiselere benzeyen garip yenilik… yeni … satıyorlar. Kaça? Nasıl?" diyerek sadeleşmenin karşısında olduğunu belirtmekteydi[60].

Bunlara göre ilk öğretimin gelişememesinin sebebi Arap harflerinin zorluğu değil, tahsildeki usûllerin eksikliğidir. Sadeleşme aleyhtarlarının savunduğu fikir şöyleydi; "Eğer dilimiz bu gün sosyal ve medeni geleceğimizden beklediğimiz aydınlığı, ilerlemeyi ve olgunluğu sağlamak yeteneğinden gerçekten mahrum bulunuyorsa o zaman konu zamana bırakılmalı ve bu vazife uzman ediplere bırakılarak çözüm yoluna gidilmelidir ''[61].

---

[57] Celal Nuri (İleri), ''Akçuraoğlu Yusuf Bey'e '', *Türk Yurdu*, 1327, I, s.147
[58] Akçuraoğlu Yusuf, ''Celal Nuri Bey'e Cevap'', *Türk Yurdu*, 1327, I, s.149
[59] Ali Nusret, '' Tezyin-i Lisan'', *Servet-i Fünun*, 23 Temmuz 1325, no:948, s.179
[60] A. S. Levent, *a.g.e*, s.320
[61] A. Nusret, "Lisan-ı Müzeyyen ve Sanat III *''*, *Servet-i Fünûn*, 7 Temmuz 1325, no:959, s.355

2.1.2. İmlâ Meselesi

İmlâ meselesinde de çeşitli tartışmalar olmuştur. Bu tartışmaları üç gruba ayırmak mümkündür[62]:

a) Türkçe olan kelimelerin yazılışında bir düzenleme yapmak isteyip de, Arapça ve Farsça kelimelerin imlâsının muhafazasını isteyenler,

b) Türkçe kelimelerin imlâsının yanında Arapça ve Farsça kelimelerin imlâsının da bir kurala bağlamak isteyenler,

c) Diğer bir grup ise, Latin harflerinin kabulü ile imla meselesinin tamamen ortadan kalkacağı düşüncesinde olanlardır.

Celal Sahir Bey(Erozan), Servet-i Fünûn'daki ''Lisanımız'' başlıklı makalesinde; imlâ meselesinin çözümünün harflerin ıslahına bağlı olduğunu, harflerin ayrık yazılmasının lisanımızı öğrenmede ve öğretmede kolaylık sağlayacağını söyleyip ve bir an önce harflerin düzeltilmesini tavsiye etmekteydi [63].

İmlâyı düzeltme yolunda ilk resmi girişimler, Maarif Nazırı Şükrü Bey zamanında (1914 yılında), Sarf, İmla, Lûgat ve Islahat-ı İlmiye Encümenleri (Bilimsel Terimler Kurulu) kurularak başlanmıştır. Bu encümenler sarf ve imlâ lûgatleri bastırıp, dağıtmışlardır. Islâhât-ı İlmiye Encümenleri arasında Babanzâde Naim, Ziya Gökalp, Rıza Tevfik (Bölükbaşı) ve İsmail Hakkı (Baltacıoğlu) gibi tanınmış isimler de bulunmaktadır[64].

[62] Celal Esat, '' Osmanlı Yazısı Hakkında'', *Servet-i Fünûn*, 8 Eylül 1327, no: 1059, s.448-451
[63] *Servet-i Fünûn*, 27 Ağustos 1325, no: 953, s.259-261
[64] M. Ş. Ülkütaşır, *a.g.e*, s.22

2.1.3. Harf Meselesi

a) Islah-ı Huruf (Harflerin Islahı) Taraftarları

Harflerdeki karışıklığın sebepleri arasında şunlar gösteriliyordu; harflerin başta, ortada, sonda ve ayrı yazıldığında değişiklik göstermesi, birbirine benzeyen çok harfin oluşu, noktalı harflerin çokluğu ve sesli harflerin kullanılmaması.

Tadil-i hurufcular harfler üzerinde küçük değişiklikler yaparak sonuca varacaklarını, harflerin ayrık (munfasıl) yazılma şeklini ve Arap harflerinin kaldırılarak yerine Latin harflerinin kabul edilmesini uygun görmüyorlar, bunun okuma-yazma sırasında zaman kaybettireceğini ileri sürüyorlardı[65]. Buna İsmail Suphi Bey'de "Servet-i Fünûn İmlâsı" başlıklı makalesinde, "lisanımızı yazmak için yeni harfler vaz' etmek halkımıza yeni bir lisan öğretmek gibi çok zordur. Asırlardan beri kullandığımız yazımızı değiştiremeyiz" diyerek destek vermekteydi. Servet-i Fünûncular, tadil-i huruf taraftarıydı; harfler üzerindeki küçük değişikliklerin meseleyi çözeceğini düşünmekteydiler. Onlara göre, böylece İslâm ülkeleriyle de bağlarımız kopmamış olacaktı.

Huruf-ı Munfasılacılar ise; bunlar Dr. Milaslı İsmail Hakkı, Cihangirli M. Şinasi, Dr. Necmettin Arif, Celal Sahir ve İsmail Hakkı (Baltacıoğlu) Latin harflerinin kabulünü istemiyorlar, ancak harflerin biran önce ıslah edilmesi ve kolaylaştırılması gerektiğini, aksi takdirde harflerimizin zorluğu ve karmaşıklığı yüzünden Rusya'daki, Balkanlar'daki Türk ve Müslüman kardeşlerimizin Slav ve Latin harflerine meyletmekte olduğunu ifade etmekteydiler. Harflerin ayrık (munfasıl) yazılması yanında sesli harflerin de kabul edilmesi lisanın kolaylaştırılmasında önemli idi. Satı Bey ise, İçtihat Dergisi'nde çıkan makalesinde "Alfabemizin zorluğu geri kalmamızda önemli bir role sahip midir, uzun bir maziye sahip bizim gibi bir milletin yeni bir alfabe kabul etmesi mümkün müdür, alfabemiz küçük ilâvelerle kolaylaştırılamaz mı?" diyerek Japonların alfabesinin bizimkinden daha zor olduğunu ama bu durumun Japonların

[65] İbrahim Fatih,''Türkçe'nin Yazısı'', *Servet-i Fünun*, 10 Eylül 1325, no:955, s.291-293

gelişmesine mani olmadığını, geriliğimizin sebebinin alfabe zorluğu olmadığını belirtir[66].

M.Şinasi ve Milaslı İsmail Hakkı: "Elifbamız için herhangi bir esasta hatta pek mükemmel indi şekiller icat etme veya huruf-ı İslamiye'nin -icad edercesine- tadili imkânı her zaman mevcut ise de, bu hususta en ziyade düşünülecek şey, ıslahatın tabiat ve harflerin müsaadesi dairesinde icrası olup, takip edilecek programın mevcut şekiller ve me'nuseden ayrılmayarak gayet muhafazakarâne olması ve bununla beraber ilim, sanat, tasarruf ve hıfzu's-sıhha gibi mühim hususlara riayetle kat'iyyen bir inkılâp hattına meydan bırakılmaması muvafık ihtiyattır. O derece ki, ıslahat; doğrudan doğruya esas meseleye taalluk ettirilerek tertip edilecek eşkalin zaman ile tekamüle kabiliyeti temin edilmiş bir halde bulunması maksada kâfi addedilmeliydi[67]''diyorlardı. Böylece, harfler tamamen değişmemiş olacak, okuma-yazma bilmeyenler daha kolay öğrenip, okuyup, yazacak ve okuma bilenler de fazla zorluk çekmeyeceklerdi.

Huruf-ı Munfasılacılar 1911'de "Islâh-ı Huruf Cemiyeti'ni kurmuşlardır. Bu cemiyetin başında ise Gazi Ahmet Muhtar Paşa bulunmaktaydı. Cemiyet, konferanslar düzenleyip, kitap ve risaleler basarak çalışmalarını devam ettirmeye çalışmıştır. 3 Şubat 1912'de İstanbul'da Darülfünûn Konferans Salonu'nda yapılan toplantıda, Arap harfleri ve ıslah yolları tartışılmış ve daha kolay okuma-yazma için harflerin ayrık yazıldığı bir elifbâ kabul edilmiştir. Burada yazar ve hukukçu Ispartalı İsmail Hakkı Bey şöyle konuşmuştur;[68]

"Efendilerim!

Yazımız şu halleriyle gâh yarım hiyeroglif, gâh bütün bütün hiyeroglif, gâh bundan da öte bir şey… Ne bileyim bir kargacık, burgacık…

Efendilerim, kimse inkar edemez ki, yazımızı doğru okumak kolay değil, kolay değil diyorum. Hayır bu söz doğru değil, mümkün değil demeli…

Çocuklara bakınızda görünüz. Bizim yazıya göre okumak denen şey okumak değil, kıvranmaktır. Çocuk hergün gittiği okulu yazıda görünce okuyamaz, büklüm

[66] Satı Bey, ''Elifba Meselesi'', *İçtihat*, 11 Nisan 1329, no:61, s.1327-1329
[67] Muhammet Erat, *Türk Basınında Alfabe Meselesi (1862- 1918),* İ.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 1991, s.124-128
[68] Ispartalı Hakkı, "Harflerimizin Islahı", *Türk Yurdu*, I, İstanbul 1327-1328, s.276-279

büklüm oluyor… Biz yazı okuyacağız diye dimağımızın ne kadar serveti varsa sarf ediyoruz. Okuya okuya artık başka işe yaramak kabiliyetini kaybedip cahil ve kötürüm oluyoruz. Bunu ben hergün beraber çalıştığım gayrimüslim arkadaşlarımın yanında anlayıp duruyorum. Görüyorum ki arkadaşım Haçik Efendi, Nikola Efendi ben kadar tahsil görmemiş. Belki zekaca da geri. Fakat onlar daha iş adamı. İş üzerinde benim apıştığım yerlerde onlar fırlıyor, atlıyor. Niçin? Çünkü onlar ben gibi vaktini, aklını kelime öğrenmeye sarf etmemiş. Ben gibi sermayeyi kediye yüklememiş. Bu kadar yorgunluktan sonra bana, gel kimya öğren demek haklı olmaz. Ben Allah'ın huzuruna gittiğimde dünyada ne yaptın derlerse biraz okudum yazdım diyeceğim.

Sözlerim yalnız yazının tesirlerinden birazıdır, çok azıdır. Derdimizin söylenilen kadarı da yine azim derttir… Tedaviden kaçan hastalar gibi gocunuyorum. Çünkü bu işe çalışanlar arasında pek dolu göğüslü kimseler var. Bunlar ya Latin harflerini alıverelim derlerse!... Bununla beraber, kendi kendime diyorum ki, bizim yazımız birazcık tâdil, ıslah edilince Latin harflerinden niçin geri kalsın? Latin yazısında ne var? Harfler kesik (ayrık, munfasıl) olmak, her hece bir sâitle (a,e,o gibi sesli harfle) okumak… bunu biz yazımızda niçin temin edemeyelim?

İşte, kardeşim Milaslı İsmail Hakkı buna muvaffak olmuş, onun bulduğu surette (yani ayrışık harfler sisteminde)önce, harfler Arap harfleri, ikincisi, heceleri idare eden sâit harfler sâmitlerle beraber (sesli harfler sessizlerle yan yana) üçüncüsü, harfler birbirine bitişik değil… işte bu üç nokta ki, üçü de aranacak esasa uygun. Bana kalsa daha ne istiyoruz. Birinci esasa göre elifbayı yeniden öğrenmeyeceğiz. İkinci esasa göre sâitler ve sâmitler (sesliler ve sessizler) hem birbirinden ayrı, hem hepsi bir çırpıda. Okumak için güçlük yok; yanlış okumak yok. Üçüncü esasa göre de harfler eksik (ayrık), basma harfleri hep böyle açık, ayrı. El yazısında da sıkıntı ve çapraşıklık yok. Maahaza, Doktor Milaslı İsmail Hakkı ben deyip ısrar etmiyor. Daha iyisini bulan olursa, maat teşekkür, ellerinden öperim, diyor… Bilmem ki daha ne istiyor, ne bekliyoruz''.

b) Latin Harfleri Taraftarları

II. Meşrutiyet Döneminde; Hüseyin Cahit (Yalçın), Dr. Abdullah Cevdet, Celal Nuri (İleri), Kılıçzade Hakkı ve Musullu Davut gibi aydınlar Latin harflerine dayanan yeni bir Türk alfabesi vücuda getirme taraftarıydılar. Bunlar, Arap harflerinin ıslah edilemeyeceğini, ıslah edilmeye çalıştıkça daha da bozulduğunu ileri sürüyor ve tek çıkar yolun Latin harfleri olduğunu ileri sürüyorlardı.

Osmanlı teb'asında yer alan Arnavutlar 1909 Ağustosunda yaptıkları "Elbasan Kongresi'nde" Arnavutça'nın eğitim dili olmasına ve Arap harflerinin terk edilip Latin harflerinin kabul edilmesine karar vermişler[69] ve Latin harflerinin kullanılması için Sadrazama bir başvuru yazısı göndermişlerdir. Sadrazam, bu başvuru yazısını Şeyhülislam'a göndermiştir. Şeyhülislam ise verdiği fetvada şu hususları dile getirmiştir: "… Müminlerin kurtuluş sebebi ve müslümanların göz direği olan Kuran-ı Kerim'in bitişik Arap harflerinden başka harflerle yazılması şer'i izne uygun olmayıp, hatta huruf-ı mukata'a (ayrı ayrı yazılan harfler) ile de yazılsa Kur'an-ı Kerim'in hususiyetini kazanamayacağını, muteber fıkıh kitaplarında hükme bağlanmıştır. Ve her mü'min için malûm mertebe Kur'an-ı Kerim'i öğrenmek farz-ı ayın olduğu, müslüman çocuklarının Kur'an-ı Kerim'i okumayı öğrenmesi dini bakımdan caiz midir sorusuna "Evet" diye tasdik edici cevabından başka söz söyleyecek itikat sahibi müslümanlar arasında tek bir mahlûk tasavvur olunamayacağı aşikâr hakikatlerdendir". Fetvanın sonunda, maarifin yayılmasının engelini, âmiyane olarak dini ve resmi harflerin, yani Arap harflerinin tahsil güçlüğünde aranılmaması gerektiği ifade edilmiştir[70]. Latin alfabesinin hiçbir İslam ülkesinde kullanılmasına izin verilmeyeceğini, İslam ülkelerinde farklı alfabelerin kullanılmasının Müslümanlar arasında birlik ve beraberliği bozacağını belirtmekteydi. Ancak bundan iki yıl sonra çıkan Balkan Savaşı ve ardından Arnavutluk'un Osmanlı Devleti'nden ayrılmasıyla Arnavutlar Latin yazısını kabul etmişlerdir.

[69] İsmail Hami Danişmend, *İzahlı Osmanlı Kronolojisi IV*, İstanbul 1971, s.382
[70] M. Erat, *a.g.e*, s.182

Hüseyin Cahit, "Arnavut Hurufâtı" başlıklı yazısında; kullanmakta olduğumuz Arap harflerinin Türklükle ve Müslümanlıkla alâkası olmadığını, Türklerin kendi yazılarını bırakıp daha sonra Arap harflerini kullandıklarını ve Arnavutların ihtiyaçlarına elverişli harfleri (Latin harflerini) kullanmalarının bir sakıncasının olmadığını, Latin harflerini kabul ederlerse iki hafta gibi kısa bir sürede okuma-yazma imkanına kavuşacaklarını belirttikten sonra, imkan varsa bizim de Latin harflerini kabul etmemiz gerektiğini ifade etmekteydi[71]. Hüseyin Cahit bu yazıdan iki hafta kadar sonra yine Tanin Gazetesi'nde "Arnavut Hurufatı" başlıklı ikinci makalesini yazar. Hüseyin Cahit burada, birinci yazı üzerine okuyucularından çeşitli telgraf aldığını söyleyerek önceki düşüncelerini yineler ve Latin harflerinden yana olduğunu belirtir. Ama bu kez tüm ağırlığını, Arnavut alfabesi üzerinde yoğunlaştırmıştır[72].

Kılıçzâde Hakkı Bey ve arkadaşlarının çıkardığı Hürriyet-i Fikriye Dergisi de Latin harflerini savunmaktaydı. Dergide 1914 yılında ''Latin Harfleri'' başlıklı bir dizi imzasız yazı yayınlanmıştır. Daha sonra Talat Paşa tarafından yapılan tahkikatta bu yazıların Mustafa isminde bir kişi tarafından yazıldığı tespit edilir. Talat Paşa, böyle yazıların yazılmamasını ister, aksi takdirde derginin kapatılacağını söyler ve çok geçmeden de dergi süresiz kapatılır.Yerine çıkan "Serbest Fikir" ve "Uhûvvet-i Fikriye" dergileri de kapatılır. Araştırmalarımda bu dergiye ve dolayısıyla yazılara ulaşamadım. Ama M.Şakir Ülkütaşır, ''Atatürk ve Harf Devrimi'' adlı eserinde bu dergide çıkan bazı yazıları yayınlamıştır. Hürriyet-i Fikriye Dergisi'nde şu hususlara değinilmiştir: ''Bugünkü elifbamızın faide-i içtimaiyyesi noktasından iflası artık tahakkuk etmiştir. Harflerimizin ve binnetice imlâmızın o bitmez, tükenmez güçlüklerini kusurlarını en muhafazakâr olanlar bile itiraf ediyorlar. Herkes ıslâh, tadil taraftarı. Bazı saitlere (sessiz harflere) ayrı şekiller tahsisiyle yalnız Türkçe kelimelerin imlâsında hürriyetperverlik göstermek fikrini güdenlerden tutunuz da olduğu gibi Latin elifbasının iktibası icap ettiğini bütün şiddetiyle müdafaa edenlere kadar bir çok kümelere tesadüf edilir. Biz de teselsül edecek birkaç makalemizle de tertipli kadromuz dahilinde Latin Harflerinin kabulü vücubunu isbat cür'et ve daiyesinde bulunuyoruz''. Derginin 17

[71] *Tanin*, 20 Ocak (Kanun-ı Sani) 1910
[72] A. S. Levent*, a.g.e*, s.363

Nisan 1914 (1330) tarihli ikinci sayısında ise şöyle bir yazı yer alır;[73] Şeyhülislâm, yahut Fetva Emini hazretlerinden şu sualime bir cevap almağı pek arzu ederdim: Fransızlar İslâmiyetin esaslarını pek makbul bularak milletçe ihtida etmek (din değiştirmek) istiyorlar! Acaba onları Müslüman addedebilmek için o pek zarif dillerinin Arap harfleriyle yazılması şart-ı esası mi ittihaz edilecek? "Evet" cevabını beklemediğim halde alırsam kemal-i cesaretle "Siz bu zihniyetle dünyayı Müslüman edemezsiniz" mukabelesinde bulunurum. Hayır "beis yok" cevabını alırsam: "Biz Türklerin de Lâtin harflerini kullanmamıza müsaade bahş eder bir fetva veriniz" ricasını serdedeceğim. Hayır, Fransızlar ne kadar az Arap iseler, biz de o kadar az Arabız.

Hâsılı kelâm, Lâtin harfleri her şeye rağmen galebe edecektir. Karşı karşıya gelen ve kabiliyet-i intişariyeleri muhtelif iki içtimai müesseseden elbette en ziyade taammüme kabiliyeti olan galebe eder, diğerlerini bel'eder (yutar). Buna muhalefet sun 'idir, arızîdir, muvakkattir".

Bundan bir hafta sonra ise; "Lâtin harflerinin esas itibariyle taraftarı olanlardan bir kısmı, Kur'anın nasıl yazılacağı ve tedris edileceği meselesini gayr-i kabil-i hal olmak üzere tellâkki ederek tereddüde düşüyorlar. Halbuki metîn bir inkılâp ve teceddüt yapmak fikrinde kat'iyyet sahibi olanlar bu babta şek ve tevehhüme duçar olamazlar. Kur'an meselesi elifba meselesiyle alâkadar değildir. Bugünkü yazımızı muhafaza etsek bile terakki için yapmak zorunda bulunduğumuz "Maarif-i İptidaiye İnkılâbı" neticesinde Kur'an çocuk mekteplerinde yanlış olarak okutulmak şaibesinden tenzih edilecektir. Biz Lâtin harflerini kabul etmekle filhakika Arapça Kur'anı okuyamayacağız. Zira Arapça'nın tahrir ve imlâsına müdahele etmek salâhiyetine malik değiliz. Kendi dilimize aldığımız kelimeleri de istediğimiz gibi tasarruf ederiz. Onları Türkçeleştirebiliriz. Ama Arap lisanının yazısını düşünmek bize ait değildir. Bunun içindir ki, Arap harflerini ayrı ayrı yazmak fikrini güdenler bu tarzı Arapçaya ve binaenaleyh Kur'an'a da teşmil salâhiyetini haiz bulunamazlar''.

Cihan Harbi sırasında hararetle Latin harflerinin alınmasını dile getiren bu dergi dönemin şartlarına uygun olmadığı için kapatılmıştır. Çünkü dönemin iktidarı olan İttahat ve Terakki Latin harflerine karşı idi[74].

[73] M. Ş. Ülkütaşır, *a.g.e,* s.39-41
[74] B. Şimşir, *a.g.e*, s.47

Halide Edip (Adıvar) ise; 1912'de Arap harflerinin kaldırılıp Latin harflerinin kabul edilmesine karşı çıkıyor ve görüşünü; "İslam yazısının atılması, Türkleri zengin Doğu kültüründen ayıracak ve bu da Türk-İslam Birliğinin sonu olacaktır[75] diye ifade etmiş ve buna karşı çıkmıştır. Ancak daha sonra Halide Edip bu fikrini değiştirmiştir.

Celal Nuri(İleri),[76] ''Tarih-i Tedenniyat-ı Osmaniye ve Mukaddemat-ıTarihiye'' adlı eserinde; "Kemal-i telehhüfle (yana yakıla) söyleyelim ki, ırkımız sair hususlarda olduğu gibi lisanca da büyük bir feyiz ve terakki ibraz edememiştir. Halbuki gerek dilimizin, gerek edebiyatımızın terakkisine şiddetle muhtacız. Bunları ilerletmedikçe millet ve devlet olmak itibariyle asla bir hatve (adım) atamayız.. Hurufatımız (harflerimiz) berbattır. Bu harflerle biz işimizi göremeyiz. Bunlar nâkâfidir. Harflerimizin noksanından, bir işe yaramadığından, gayri ilmî bulunduğundan burada bahsetmeyeceğiz. Yalnız şurasını söyleyeceğiz ki, bu harfleri ve bunlarla yazılmış ibaratı halk kolaylıkla öğrenemiyor; bunlar gayr-i tabiî şeylerdir. Bu hal terakkiyatımıza mani oluyor. Ahalide tahsil ve tenevvür hâhişini (aydınlanma isteğini) söndürüyor; anın için Islah-ı Huruf gibi boş, vahi tedbirlere müracaat edeceğimize bir saat evvel, kemal-i cesaretle Lâtin harflerini kabul etmeliyiz. Bunu yalnız biz kabul etmiş olmayacağız. Bundan önce Rumenler de "Kirilik" harflerle yazı yazarlardı. Bilâhare Lâtin harflerini kabul ettiler. Almanlar yavaş yavaş "Gotik" harfleri bırakıp, Lâtin harflerini alıyorlar. Eski zamanda Büyük Petro, o vakit ki Moskof harflerini terk edip, başka türlülerini kabul etmişti.

Lâtin harfleri hem pek tabiî, hem de Türkçe lisanının tahririne Arapça harflerden daha müsaittir. Bu harflerin kabul edilmesine karşı çıkanların söyledikleri, o kadar basit ki, münakaşasına bile tenezzül etmeyiz. Bu hususta ciddî bir inkilâba ulaşabilirsek,

[75]S. Buluç, *a.g.e*, s.47

[76] Celal Nuri, mütareke yıllarında Gelibolu mebusu olarak Son Osmanlı Mebusan Meclisi'ne katılmış, İngilizlerin meclisi basıp kapatması üzerine sürgüne gönderilmiştir. Sürgünden döndükten sonra çıkardığı İleri Gazetesi'nde yazdığı yazılarla milli mücadeleyi ve sonrasındaki inkılapları desteklemiştir. Hüseyin Yorulmaz, *Tanzimattan Cumhuriyet'e Alfabe Tartışmaları*, İstanbul 1991, s.416

halkımız kolayca okuyup yazabileceğinden, milletin fikri seviyesi, şüphesiz bir kademe daha yükselmiş olacaktır[77].

Yine Celal Nuri 1912'de çıkardığı; ''Tarih-i İstikbâl (Geleceğin Tarihi)''adlı kitabında ise şu açıklamayı yapar; "Altaylara kadar gideceğimize, son derece züğürt olan Türk lisan ve edebiyatını biraz tasfiye i'lâ etsek (yükseltsek, ilerletsek) büyük bir Türkçülük etmiş oluruz. Meselâ: şu Sami ve lisanımızın ruhuna uymayan harfleri terk edelim. Üniversel (evrensel) olan Lâtin harflerini alalım. Arap harfleri, Arap ve İbranî gibi diller içindir. Bu lisanlar riyazi elsine olup, düsturlar, vezinler dahilinde cereyan eder. Her kelime, tarife tabidir.

Halbuki, Türkçemiz Arapça'nın içinde kaybolduğu olduğu halde Turanî mahiyetini kaybetmemiştir. Sami dillerden ziyade, Avrupa dillerine benzer. Bize huruf-ı munfasıla lâzımdır. Harfler ise yeniden oluşturulamaz. Mevcutlar alınır... Onun için, terakki etmek istiyorsak, vakit kaybetmeden bir an evvel Lâtin harflerini tetkik etmeliyiz. Bir harfi bırakıp diğerini kabul eden yalnız biz olmayacağız... Bu gibi milletlerin nasıl harflerini değiştirdiklerini Mukadderat-ı Tarihiye adlı kitabımda zikrettim. Harf değiştirmekle bizde yeni bir devr-i zihnî başlayacaktır. Biraz milli kahramanlık gösterelim. Dilde, edebiyatta, harflerde, fikirde bir inkilâp yapalım; teceddüt edelim(yenilenelim)...

Kardeşlerimi Lâtin harflerinin tetkiki ile Türklüğün yükselmesini aranmasına davet ederim"[78].

Burada Celal Nuri, Arap harflerinin Türkçe'nin ruhuna uymadığını, harflerin ıslah edilmesi değil, tebdil edilmesi gerektiğini, eğer Latin harfleri kabul edilirse, terakki edilebileceğini, Türklüğün yükseleceğini, halkımızın kolaylıkla basit konuları okuyup yazabileceğini, milletin fikri seviyesinin şüphesiz ki bir kademe daha ileri gideceğini'' ileri sürmekteydi.

İşte Latin alfabesi taraftarları, Arap harflerinden Latin harflerine geçişin faydalarını anlatmışlar ve lisanımız için yeni alfabeler oluşturmaya çalışmışlardı.

---

[77] Celal Nuri, *''Tarih-i Tedenniyat-ı Osmaniye ve Mukadderat-ı Tarihiye'',* İstanbul 1912, s.180-182 ; Celal Nuri İleri, *Uygarlıklar Çatışmasında Türkiye*, Yayınlayan: Mahir Aydın, İstanbul 2004, s.91

[78] Celal Nuri, *Tarih-i İstikbal*, İstanbul 1912(1331), II, s.165-166

Bunlardan Musullu Davut, Alman harflerinden yararlanarak bir alfabe oluşturmuştur[79]. Bazıları da Fransız alfabesini, Türkçe'ye aynen uygulamaya çalışarak alfabe oluşturma gayreti içine girmişlerdir.

Musullu Dr. Davut Bey, Meclis-i Mebusan'a Islâh-ı Hurufla ilgili bir tasarı sunar. Davut Bey, bu tasarıda; "Arap harflerinden çok şekiller ezberlemek mecburiyeti oluşunu" örnekleriyle göstererek, Latin harflerinin kabulünü teklif etmiştir[80].

2.2. Eski Türk Yazılarına Dönmek İsteyenler

II. Meşrutiyetle birlikte İttihat Terakki döneminde gelişen Türkçülük akımı, harf meselesinde de kendini göstermiştir. Türkçülüğü savunan bazı aydınlar, Türk kavimleri arasında siyasi ve sosyal birliği sağlamak için ve Osmanlı Türkçesi imlâ kökbilgisini tamamen kaybetmiş olduğundan, buna daha alışılmış bir şekil vermek için Uygur ve Çağatay Türkçesi'nde olduğu gibi az çok huruf-ı imlâ kullanmak lazım geldiğini ileri sürmekteydiler[81]. Hüseyin Kâzım İçtihat Dergisi'nde çıkan yazısında eski Türk harflerine dönme fikrini şöyle ifade etmiştir; "Eski Türk alfabesinin (Orhun-Uygur elifbasının) unutulup bu lisanların (yani Türk lehçelerindeki kelimelerin) Arap harfleriyle yazılması bu gün Musevilerin, bir türlü unutamadıkları İspanyolca'yı İbrani harfleriyle yazmalarına benzer. Kendi lisanımızın malı olmayan harflerle (yani Arap harfleriyle) ne kadar müşkülata uğradığımızı ve çocuklarımız başka bir lisana (Arapça'ya) ait harflerle yazılarımızı okumak için ne derecede zorluk çektiklerini herkes bilir. Eğer Turan'da, bu ulu ve muazzam Türk vatanındaki akvam arasında münesebat-ı siyasiye ve içtimaiye husulü arzu ediliyorsa, milliyetleri gibi, aslından gelen Türk lisanlarını da birleştirmek lâzım gelir[82]''.

Hüseyin Kâzım Kadri'nin İçtihat'ta çıkan bu yazıları üzerine, Dobruca'dan (Romanya) A. H. Mustafa bir mektup gönderir. Mektupta şu ifadeler yer alır; "Bir asıldan gelen Türk dillerinin birleştirilmesi, kavaid (gramer), imlâsının düzelmesiyle değil, belki yeknesak (aynı, tekdüze olan) hurufatın bu akvam arasına yayılması ile

[79] Musullu Davut, *Islah-ı Hurufa Dair Meclis-i Mebusana Layiha*, İstanbul 1326, s.50-52
[80] Afet İnan, *Türkiye Cumhuriyeti ve Devrimi*, Ankara 1977, s.182
[81] M.Ş. Ülkütaşır, *a.g.e*, s.37
[82] ''Türk Lisanının Tevhidi'', *İçtihat* , 15 Eylül 1327, s.3

olur[83]''. Ayrıca Uygur harflerinin düzeltilerek kabul edilmesini tavsiye eder. Yabancı harfler atıldıktan ve dil yabancı nesnelerden arınıp yola girmeye başladıktan sonra İstanbul edasının pek çabuk kabul edileceğini ve tâ Kıpçak ülkesine kadar yayılabileceğini, böylece Türk dilleri arasında birliğin sağlanabileceğini ileri sürmektedir[84].

Celal Nuri ise, Tarih-i Tedenniyat-ı Osmaniye ve Mukadderat-ı Tarihiye'de eski Türkçe'ye dönmek isteyenler için "bu hem mümkün değildir, hem de muzırdır. Çünkü lisan teşkil edilmez, teşekkül eder. Her lehçe esasından ilerler. Geri gitmiş, esasına yaklaşmış bugün hiçbir lisana misal bulunamaz. Ayrıca bu kişilerin amacı kaidesizliktir" diyerek bunlara şiddetle karşı çıkmıştır. Celal Nuri'ye göre, "Yönelmemiz gereken yer Batıdır, Doğu değil''[85]. Bundan sonra savaş yıllarında alfabe tartışmaları bir müddet geri planda kalmıştır.

2.3. Cihan Harbi ve Enver Paşa Alfabesi (Ordu Alfabesi)

Enver Paşa, 1913'te Harbiye Nazırı iken I. Dünya Savaşı öncesinde telgraf haberleşmelerini kolaylaştırmak amacı ile, telgrafın teknik bakımdan geriliği ve telgrafçının teknik ve bilgi eksikliği dolayısıyla huruf-ı munfasıla ya da huruf-ı munkatıa (harflerin ayrık yazılması) sisteminin denemesini yapmıştır. Bu denemede harflerin üzerine hareke konulmuş, üstün (a,e), esre (ı,i), ötre (u,ü,o,ö) sesini vermekteydi.[86] Ordu Alfabesi, Enver Paşa Alfabesi, Enveriye, Hattı Cedit (Yeni Yazı) adı da verilen bu alfabe Türkçe, Arapça ve Farsça kelimeleri Arap harfleriyle fakat huruf-ı munfasılaya uygun olarak ayrık yazılmıştır. Bu alfabeye Alman alfabesi diyenler de olmuştur[87]. Bunda Enver Paşa'nın o dönemde Almanlarla siyasi, askeri ve ekonomik işbirliği içerisinde olması etkili olmuş olabilir.

İşin ilginç tarafı, bu ıslah girişiminin Maarif Nezareti tarafından değil, ordu tarafından yapılmasıdır. Belki de bu alfabenin yaygınlaşmamasının sebebi budur. Falih Rıfkı Atay, bu yazı için "eğer harb çıkmasaydı, bu acayip yazı genelleşecek miydi? Hiç

[83] *İçtihat*, 15 Şubat 1911, s.35
[84] M.Ş.Ülkütaşır, *a.g.e*, s.38
[85] Celal Nuri, *a.g.e*, s.114 -115
[86] M.Şakir Ülkütaşır, *a.g.e*, s.27 (Bkz. EK- 2)
[87] S. Buluç , *a.g.m*, s.48

zannetmiyorum. Hepimiz gülüyorduk" demektedir[88]. Ruşen Eşref bunu hatıralarında şöyle anlatır: "Mustafa Kemal'in henüz Mirliva rütbesinde iken Enver Paşa yazısı için söylediği "Pek güzel! İyi bir niyet, fakat yarım iş, hem de zamansız… Harp zamanı, Harf zamanı değildir. Harp olurken harfle oynamak sırası mıdır? Ne yapmak için? Konuşmaları ve hasseten yazışmaları kolaylaştırmak için mi? Bu şimdiki şekil hem yazmayı, hem okumayı, hem de anlamayı ve binaenaleyh anlaşmayı eskisinden fazla geciktirir ve güçleştirir! Hız isteyen bir zamanda, böyle yavaşlatıcı, zihinleri yorup şaşırtıcı bir teşebbüse girişmenin maddi, ameli ve milli ne faydası var?.. Sonra da mademki başladın, cesaret et, şunu tam yap, medeni bir şekil alsın[89]" sözü durumu apaçık göz önüne sermekteydi.

İsmet Paşa da, Enver Paşa'nın bu yazım tarzının başarısızlığını şöyle anlatmaktadır; İsmet Paşa Birinci Şube Müdürü iken, Erkanı Harbiye İkinci Reisi Hafız Hakkı Bey'e yeni yazı ile yazılmış evrakı götürdüğü zaman bunları imzalatamamaktadır, çünkü kumandan yeni yazıyı okuyamamaktadır ve İsmet Paşa'dan yazıların içeriğini açıklamasını istemektedir. Sonunda kumandan evraklardan biri eski tarzda, diğeri de Enver Paşa'nın istediği şekilde iki nüsha olarak yazılmasını ister. Böylece birini okuyup diğerini imzalayacaktır[90].

Ali Seydi, Enver Paşa yazısı için;''Enver Paşa merhum, Harbi Umumî evâilinde - topla, tüfenkle, süngüsüyle, divan-ı harbleriyle – millete acib'üş-şekl bir elifbâ kabul ettirmek istedi. Babıâli'nin istinkâfı üzerine bunu kışlaya soktu. Orada da muvaffak olamadı. Çünkü,''Binbaşıdan yukarı rütbede bulunan mütefennin erkân-ı harblerin, fazıl-ı ümera ve erkânın hemen hepsi (ümmi, alaylı) sınıfına geçtiler.

''O hatt-ı garip ile gelen müsta'al emirnâmeler, kumandanların kalem odalarında saatlerce Türkçe'ye tercüme edilir, daha sonra kendilerine gönderilmiş olanlara verilirdi! Nihayet iki seneden ziyade ömrü vefa etmeyen bu (tavilü'l kame ve kasîrü'l-ifade) ''hatt-ı Enveri'' hünsa kişi niyetine-mucidinden evvel- türab-ı gufran ve nisyana gömüldü. Harflerin ittisalden infisale intikalinden ibaret olan hatt-ı Enveri, esasen tâbiiyet-i milliyesini tebdil etmediği halde- âdet ve ananeye karşı – pâbercâ-yı sebat olmadıktan sonra, gayri milli bir elifbanın memleketimizde kaç ay veya kaç sene

[88] F. R. Atay, *a.g.e*, s.193
[89] Ruşef Eşref (Ünaydın), '' Atatürk, Tarih ve Dil Kurumları'', *Hatıralar*, Ankara 1956, s.28 -29
[90] A.Cevat Emre, *Elifbadan Alfabeye*, İstanbul 1991, s.278

muammer olacağını kestirmek zor bir iş değildir. Çünkü lisan yalnız dirilerin değil, ölülerin de malıdır. Bunda tasarruf hakkı eslaf-ı salifeye ve hatta müstakbel nesillere aittir. [91]

Enver Paşa, huruf-ı munfasılayı telgraf işlerinde, ordudaki bir takım işlerde daha yararlı olarak kullanmayı amaçlamıştır. Ordudaki birtakım yazışmalarda daha büyük güçlükler ortaya çıkardığı, savaşın iyi bir şekilde ilerlemesine engel olduğu, ordunun işlerini güçleştirdiği için savaş sırasında kaldırılmıştır[92]. Lord Kinross, Atatürk adlı eserinde; "Enver Paşa'nın Latin alfabesini almaktan dini bir karşı çıkıştan çekinerek yapamadığını, cesaret edemediğini, Mustafa Kemal Paşa'nın ise bunu halk daha köklü dini inkılaplara alışıncaya kadar göze alamadığını" belirtmektedir[93]. Oysaki, Enver Paşa Arap harfleri yerine Latin harflerini alma gibi bir niyeti yoktu. Enver Paşa, Türk-İslam birliğini düşünen (-ki o dönemde Kafkaslar'daki Türkler hala Arap alfabesini kullanmaktaydı) bir kişiydi. O dönemde Latin harflerini kabul ederek bu birliği bozmak gibi bir amacı olamazdı. Çünkü, I. Dünya Savaşı arefesinde birlik ve beraberliğe ihtiyaç vardı. Atatürk, Enver yazısı akibetine uğramaması düşüncesiyle Türk Harf İnkılabını çok sıkı tutmuş, hazırlık aşamasındayken yaptığı inkılaplarla buna zemin hazırlamış ve vakti gelince de bunu uygulamaya geçirmiştir.

2.4. Milli Mücadele Dönemi ve Mustafa Kemal Paşa'nın Düşüncesi

Osmanlı İmparatorluğu'nun Birinci Dünya Savaşı'nda yenilmesi ve ardından 30 Ekim 1918'de Mondros Ateşkes Antlaşması'nın imzalanmasıyla Anadolu yer yer işgale uğramıştır. Yıllarca savaşların içinde yorgun ve bitkin durumda olan Türk milleti canını dişine takarak, Mustafa Kemal Paşa'nın önderliğinde büyüğü- küçüğü, kadını-erkeği, yaşlısı- genciyle topyekün bağımsızlık mücadelesine girişmiş ve bağımsızlığını kaybetmemek için savaşan bu halk karşısında tutunamayan işgalciler geldikleri gibi gitmişlerdir. Ancak Anadolu'yu yakarak, yıkarak ve arkada binlerce masum insanı dul, yetim, öksüz ve sakat bırakarak…

---

[91] Ali Seydi, *Latin Hurufu Lisanımıza Kabil-i Tatbik midir?* İstanbul 1924(1340) s.24
[92] Mustafa Canpolat,''Tartışmalar ve Açıklamalar''*, Harf Devrimi'nin 50.Yılı Sempozyumu,* Ankara 1991, s.57
[93] Lord Kinross, *Atatürk, Bir Milletin Yeniden Doğuşu*, İstanbul 1984, s.666

Milli mücadele dönemi, Birinci Dünya Savaşı'nın getirdiği olağanüstü şartlar sonucu, ülkede topyekün bir kurtuluş savaşının verildiği dönem olduğu için, savaş dışındaki konular arka planda kalmış, dolayısıyla alfabe konusu, bu dönemde bir canlılık ve gelişme kaydedememiştir. Bu dönemde 7-8 Ağustos 1919 gecesi(Yani Erzurum Kongresi bittiği gün) Mustafa Kemal Paşa, Mazhar Müfid (Kansu) Bey'i hatıra defteri ile birlikte yanına çağırarak ileride, savaş kazanıldıktan sonra ülkede yapılacak olan inkılapları yazdırırken aralarında şöyle bir konuşma geçer;

-''Zaferden sonra şekli hükümet Cumhuriyet olacaktır.

-Padişah ve hanedan hakkında zamanı gelince icap eden muamele yapılacaktır.

-Tesettür kalkacaktır.

-Fes kalkacak, medeni milletler gibi şapka giyilecektir.

-*Latin hurufu kabul edilecektir.''* Dedikten sonra, Mazhar Müfid Bey ümitsiz ve inanmayan bir adam tavrıyla bunların hayal olduğunu söyleyerek, ''Cumhuriyet'in ilanına muvaffak olalım da üst tarafı yeter'' demiş ve Mustafa Kemal Paşa'dan müsaade isteyerek ayrılmıştır[94].

Mustafa Kemal Paşa'nın, milli mücadele başlarken Türk milletini çağdaş milletler seviyesine ulaştırmak için düşündüğü bu fikirler O'nun azim ve kararlılığı sayesinde yeri ve zamanı gelince sırasıyla gerçekleşmiştir.

Bu dönemde Azerbaycan'daki Latin harfleri tartışması ülkemizde de yankı uyandırmış, Haziran 1919'da Mustafa Kemal Paşa, Halide Edip'e batılılaşmaktan ve Latin harflerini kabul etme imkanından bahsetmiştir.[95].

Mustafa Kemal Paşa, daha Milli Mücadelenin henüz kazanılmasından sonra 12 Eylül 1922 tarihinde İzmir'de gazeteci Hüseyin Cahit Bey'in; ''Paşam, Niçin Latin yazısını almıyoruz?'' sorusuna ''Daha zamanı gelmemiştir'' diye cevap verir. Mustafa Kemal Paşa, bu anısını daha sonra Falih Rıfkı Atay'a Şöyle anlatır:'' –Hüseyin Cahit bana zamansız bir iş yaptırmak istiyordu. Yazı inkılabının zamanı gelmemişti''[96]. Nitekim, harf inkılâbı Milli Mücadele'nin kazanılmasının ardından Cumhuriyet rejiminin kabulü ve gerçekleştirilen diğer inkılâplardan uzun bir süre sonra, 3 Kasım 1928 tarihinde ancak gerçekleştirilebilmiştir.

---

[94] Mazhar Müfid Kansu, *Erzurum'dan Ölümüne Kadar Atatürkle Beraber*, Ankara 1997, I, s.131
[95] M. Ş. Ülkütaşır, *a.g.e*, s.42
[96] F.R. Atay, "Yeni Yazı'', *Türk Dili*, S.23, Ankara 1 Ağustos 1953, II, s.718

3.BÖLÜM

CUMHURİYET'İN İLANINDAN HARF İNKILÂBINA KADAR OLAN SÜREÇ

3.1. İzmir'deki Milli İktisat Kongresi ve Latin Harfleri

Milli mücadelenin zor şartlar altında kazanılmasından sonra, 23 Nisan 1920'de yeni bir devletin kuruluşu gerçekleşmiş ve yeni kurulan bu devletin rejimi 29 Ekim 1923 tarihinde ''Cumhuriyet'' olarak belirlenmiştir. Devlet kurulmuştur, rejim belirlenmiştir, ancak harpten yeni çıkmış, varını yoğunu milli mücadeleye harcamış, ekonomisi zayıf bir devlet tekrar ayağa kalkmaya çalışmaktadır.

İşte Türkiye'nin ekonomisinin geleceğini görüşmek üzere 1923 yılında 17 Şubat- 4 Mart tarihleri arasında İzmir'de Milli İktisat Kongresi toplanmıştır. Bu Milli İktisat Kongresi'nde, kongrenin bitimine iki gün kala kongrenin işçi temsilcilerinden İzmirli Ali Nazmi ve iki arkadaşı tarafından Latin harflerinin kabulü hakkında kongreye bir teklif verilmiş, ancak bu teklif kongre başkanı Kazım Karabekir tarafından okunmasına dahi lüzum görülmeyerek reddedilmiştir. Ardından, Kazım Karabekir Latin harfleri ile görüşlerini 2 Mart tarihinde yaptığı konuşmada belirtmiştir. Daha sonra hayli tartışmalara konu olan Kazım Karabekir'in bu görüşleri 3 Mart 1923 tarihli Vakit, İkdam, Tanin ve Akşam Gazeteleri'nde aynı başlıklarla çıkmıştır. Hakimiyet-i Milliye de ise bu konuşma, farklı başlıkta ve diğer gazetelerden iki gün sonra yayınlanmıştır.

Hakimiyet-i Milliye'de Kâzım Karabekir'in bu demeci; "Latin Harfini Kabul Edemeyiz" başlığı altında ve diğer gazetelerde ise "Latin Hurufunun Kabulü Meselesi" başlığıyla çıkmıştır.

Kâzım Karabekir'in bu önemli açıklamaları gazetelerde şu şekilde yer almıştır;

İktisat Kongresi'nin dünkü içtimai nihayetinde Latin hurufunun kabulü hakkında riyasete verilen takrir, İktisat Kongresi'nden ziyade Maarifi alâkadar ettiğinden dolayı mevki-i müzakereye vaz edilmeyerek, yalnız tecrübe ve tetkikat-ı hususiyesine istinaden Kazım Karabekir Paşa Hazretleri tarafından beyanat-ı atiyede bulunulmuştur:

’’Bu mesele maarife taallûk ettiği için bizim kongremizin iştigal edeceği mesailin haricindedir. Fakat çok zamandan beri bu mesele zaman zaman ortaya atılmaktadır. Bendeniz de bu işle sonuna kadar uğraştığım için müsaadenizle birkaç söz söyleyeyim. Bu fikir bir zamanlar Avrupa'da herc ü merci mucib oldu. Bu cereyan evvela orada başladı. ’’Bizim İslâm hurufatımız asla kâfi değilmiş, binaenaleyh Latin hurufatı isti'mal edilmeli imiş. ’’Orada bazı arkadaşlarımız bu fikrin mürevvici oldular. Fakat neticede bunun felâketli olduğunu anladılar ve pişman oldular. Bu fikrin müthiş bir felâket olduğunu Arnavut kavmi de pek geç olarak anladı. Maatteessüf arz ederim ki, Azerbaycanlı arkadaşlarımız da bu felâkete bugün düştü. Bu hususta, hususi olarak bizden de fikir soranlar oluyordu.

Biz bunun vehametini ve bu harflerin değiştirilmesinin bugün kürre-i arz üzerinde yaşayan üç yüz elli milyon ehl-i İslâm'a ait olduğunu söyledikse de onlar anlaşılmaz bir şekl-i hurufu kabul noktasına doğru yürüdüler.

Arkadaşlar, bugün hangi ecnebi ile görüşürseniz, bize ilk diyeceği; ’’Türkçe gayet güzel bir lisandır, kolaydır, fakat harfleri fenadır. "Bunların bütün ecnebilerin ağzında ve sizinle ilk görüşen bir ecnebinin size telkin edeceği şeylerdir. Ve bu fikirler ekseriyetle gayrimüslim insanlardan ibaret olan bir takım tercümanlar vasıtasıyla her tarafta ve hasseten İstanbul'da ecnebilere telkin edilmektedir. Bunlar bir ecnebi ile temasa geldiler mi "Türkçe'nin yazısı gayet zordur ve öğrenilmez" derler. O ecnebiler de bu sözleri aynen kabul ederler. Kendilerini tebaa-i sadıkadan göstererek maatteessüf içimizde bizi kemirmek isteyen ve asırlarca aramızda yaşayan bu herifler tarafından zerkedilen ve şeytankârâne olan bu fikirler, bizi sevenlerce ve ırkımızla temasa gelen ecnebiler tarafından şayan-ı kabul görülememektedir. Zira bizi seven Avrupalılar ve Avrupa'dan memleketimize gelmiş ve saf köylülerimizle veyahut ilim ve irfan hamulesini tamamiyle haiz olanlar ile görüşmüş bulunanlar Türk ırkına meftun olmuşlardır. Ve bu meftuniyetlerini gizlemezler. Çünkü Türk misafirperverdir. Sadıktır, sözünde durur. Fedakârdır, misafirine karşı elinden geleni yapar. Bu hasletlerin aynı şahısta içtimai dünyanın hiçbir yerinde yoktur. Binaenaleyh bizi seven bu insanlar, Avrupa veya Amerikalı olsun, bu hain ve iltizamkar tercümanlar vasıtasıyla bizim lisanımızı öğrenmek dahi arzu etse, bizim lisanımız güçtür diye propagandaya maruz kalınca öğrenmekten vazgeçer. Halbuki bir kavme iktisaden bağlanmak, o kavmin

lisanına hakim olan insanların çokluğu ile mütenasiptir. Bugün Amerika'da birkaç bin Amerikalı bizim dilimizi bilse bundan son derece istifade ederdik. Bizim bütün emtiamız oraya gider ve bu suretle külliyetli servet temin ederdik. Binaenaleyh bugün bir kuvvet vardır ki, o kuvvet bütün cihana karşı şu propagandayı yapıyor; ''Türk yazısı güçtür, okunmaz!'' Bendeniz bu mesele ile bizzat uğraştım ve Arnavutluk ihtilali için-de bulundum. Acaba bu Latince kabul edilebilir mi? Bu kabul edildiği gün memleket herc ü merce girer. Her şeyden sarfı nazar bizim kütüphanelerimizi dolduran mukaddes kitaplarımız, tarihlerimiz, yazılarımız ve binlerce cilt asarımız bu lisanla yazılmış iken büsbütün başka bir şekilde olan hurufu kabul ettiğimiz gün en büyük bir felakete maruz kalacağız. Ve böylece derhal bütün Avrupa'nın eline güzel bir silah vermiş olacağız. Bunlar âlem-i İslâm'a karşı diyeceklerdir ki: "Türkler ecnebi yazısını kabul etmişler ve Hıristiyan olmuşlardır" işte düşmanlarımızın çalıştığı şeytankarâne fikir budur.

Arkadaşlar, kucaktaki çocuklardan başlayan birçok, yüzlerce yetim bugün Şark Cephesi'nde asker arkadaşlarımızın bizzat kendileri veya aileleri tarafından okutuluyor. En gabi (kabiliyetsiz) bir köylü çocuğuna bile biz bir ilâ üç ay arasında kendi hurufatımızı ve gazetelerimizi okutabiliyoruz. Binaenaleyh bizim hurufatımız okunmaz değil, belki hurufatımız dünyanın en güzel şeklidir. Hiç bir lisanda hurufatımız kadar güzel ve temiz, manzarası sevimli bir yazı yoktur.

İkinci bir nokta daha var ki, bendeniz ecnebilerle iki sene Harb-i Umumi'de beraber çalıştım. Yazımız öyle kısadır ki onlarla aynı şeyi karşı karşıya not ederken ecnebiler bir sahife yazıncaya kadar ben on sahife yazar ve işimi bitirirdim. Almanca, Fransızca hurufat hep böyledir. Sonra bizim dilimizi terennüm edecek hiçbir Latin hurufu yoktur. Bugün Fransızca huruf o kadar karışıktır ki, bizim dilimizi kabil değil terennüm edemez. Bu mesele inceden inceye tetkik edilmiştir. Binaenaleyh istirham ediyorum, zararlı olan şeyin zararını bilhassa Müslüman bir kavim çekmiştir. Bu gibi meseleleri bırakalım. Böyle fikirler içimize girmesin. Sonra da büsbütün lâl-ü ebkem olur ve bütün âlem-i İslâm'ı üzerimize hücum ettiririz. Ve bunun neticesi olarak kendi aramızda birbirimizi yeriz. Gerçi bu teklif hiç şüphe etmiyorum ki, samimiyet ve hüsnü

niyetle yapılmıştır. Fakat başka taraflardan da pek fena fikirler içimize zerk ediliyor. Bunlardan kendimizi siyanet edelim[97]''.

Kazım Paşa'nın bu demeci harf tartışmalarını tekrar alevlendirmiştir. Hüseyin Cahit, Resimli Gazete'de, Kılıçzade Hakkı ise İçtihat Dergisi'nde Kazım Paşa'nın demecini eleştiren yazılar yazmışlardır.

Kâzım Karabekir'in gazetelerde çıkan bu demecini ele alan Hüseyin Cahit Bey (Yalçın), "Latin Harfleri" başlıklı yazısında şu ifadeleri kullanmaktadır;[98] ''Memleketin her tarafı derin bir cehalet karanlığı içinde midir? Memlekette okuyup yazmak bilenler, dünya ve vatan işlerine alâkadar olanlar hiç mesabesinde midir? Maatteessüf evet. Bütün Türk matbuatının bastıkları gazetelerin yekûnu Avrupa'nın bir vilâyet merkezindeki tek bir gazetenin aded-i tab'ına uzaktan bile yaklaşamaz. Şu mikyas bile ispat eder ki biz de okuyup yazma bilenler aded-i nüfusumuza nispetle çok azdır. Gazete bile okunamayan bir memlekette ilmî ve edebî eserlerin ne kadar rağbet göreceği pek kolay tahmin edilebilir. Bunda şüphesi olanlar kitapçılara ve muharrirlere sorabilirler. Zaten Millî Kütüphanemizin bomboş olması, en küçük Balkan devletleri lisanına tercüme edilmiş asâr-ı muhalledenin bile lisanımızda bulunmaması böyle bir tetkik külfetine de hacet bırakmaz…

Şu halde bu memleketi cehalet içinde hüsn-i idare edebileceğimize nasıl ihtimal verebiliriz? Böyle bir hülyaya kapılacak olursak daha ilmin, fennin, sanatın lüzumunu bile anlamamış olduğumuzu ispat etmekten başka bir şey yapmamış oluruz. Binaenaleyh hep iman etmeliyiz ki memlekette cehaleti izale etmeğe esaslı surette teşebbüs etmezsek hiçbir muvaffakiyet elde edemeyiz. Bu, pek harc-ı âlem bir hakikat. Şimdiye kadar binlerce ve binlerce defa her tarafta, her ağızda tekrar edilmiş bir şey. Evet, tekrar edilmiş, fakat bir papağan gibi. Hissedilmeden, takdir ve tamik edilmeden. Çünkü maarifin tamimi lüzumundan bahseden sahib-i nüfuz ve salâhiyet ağızların hepsi bu ihtiyacı ruhlarının derinliğinde hissetmiş olsalardı çaresini ararlardı. Çare aranmadı diye ale'l-ıtlak bir hüküm vermek belki insafsızlık olur. Arayanlar oldu; fakat derdin menbaına kadar gidilmedi. Biz memleketteki ümmîliği azaltamayız. Çünkü harflerimiz buna mânidir. Çocuklarımız mekteplerde üç sene, dört sene çalıştıktan sonra da doğru

[97] ''Latin Hurufunun Kabulü Meselesi'', *Vakit - Akşam - Tanin - İkdam,* 3 Mart 1923 ;
''Latin Harflerini Kabul Edemeyiz'', *Hakimiyet-i Milliye*, 5 Mart 1923
[98] *Resimli Gazete*, 22 Eylül 1923

okuyamazlar. Çocuklarımız değil, hiçbirimiz her kelimeyi doğru telâffuz ettiğimizi iddia edemeyiz. Böyle lisan, böyle tahsil olur mu? Bir köylü çocuğu senelerce mektebe gidip de hiçbir şey öğrenemezse niçin vaktini kaybetsin? Niçin gidip de tarlada çalışmasın? Gidiyor, çalışıyor ve bir şey okuyamıyor. Gazeteler okunamıyor, kitaplar okunamıyor, basılamıyor. Bizi şimdiki harflere rapteden şey nedir? Bu harfleri kullanmak için hiç bir mecburiyet-i dinîye yoktur. Millî harflerimiz de değildir. Bu halde Lâtin harflerini kabul ederek bir an içinde herkese okuyup yazma öğretmek suretiyle elde edebileceğimiz namütenahi (sonsuz) faideleri neden istihfaf ediyoruz (küçümsüyoruz)?

Lâtin harflerine karşı sarfedilen itirazların hepsini dikkatle gözden geçirdim. Bunların mantıktan ziyade hisse istinat ettiklerini gördüm. Bunları burada uzun uzadıya tetkike imkân yok. Şüphesiz ki biraz müşkülât olacak. Fakat memleketin selâmeti namına hayatlarını feda edebilenler, memleketin daimî selâmeti namına neden bu harsî fedakârlığı da yapmasınlar? Eminim ki bu lüzumu takdir ve teslim etselerdi tereddüt etmeyeceklerdi. İşte acınacak nokta budur. Lâtin harflerinin kabulü fikrinin şimdiki halde memleket münevveranı nezdinde ekalliyette kalacağını biliyorum. Fakat hiç olmazsa hisseme düşen vazifeyi yapmış olmak için diyorum ki memleketi kurtarmak için en lüzumlu tedbirlerden biri harflerimizi değiştirmektir.

Hüseyin Cahit Bey'in makalesinin baş tarafına, gazete yönetimi tarafından şu yazı yazılmıştı;

''Latin Hurufu ile Türkçe yazı yazmak mümkün müdür?'' Muhterem Tanin başmuharriri, gazetemiz için yazdıkları bir makalede Türk elifbasının lüzumsuzluğunu ve bunun yerine Latin harflerini kabulü fikrini müdâfaa etmektedir. ''Latin Hurufuyla Türkçe yazmak'' meselesi, Balkan harbi sırasında İstanbul'da bazı mecmualar tarafından ortaya atılmıştı. Biz Hüseyin Cahit Bey'in mülahazasına iştirak etmemekle beraber, bîtaraflığımıza binaen fikirlerini âtîye derc ediyoruz. Fakat şu serlevhamızda görülen Latin harfleriyle yazılmış cümleden de anlaşılacağı üzere, (*Latin Hurufu İle Türkçe Yazı Yazmak Mümkün müdür?*) bu tarz tahrir, Türkçe'nin iki misli bir yer işgal etmektedir'' diyerek Hüseyin Cahit Bey'in fikirlerine iştirak etmediklerini beyan etmekteydiler.

Hüseyin Cahit bu yazısında; bizde okuma yazma bilenlerin pek az olduğundan, gazete bile okuyamayan bir memlekette ilim ve edebi eserlerin rağbet göremeyeceğinden, memlekette cahilliğin azaltılamayacağından bahsederek buna engel olarak, kullandığımız Arap harflerini göstermekteydi. Ayrıca bizi şimdiki harfleri kullanmaya zorlayan dinî bir kural bulunmadığını ve milli harflerimiz de olmadığına göre Latin harflerini kabul edip bütün eksikliklerin giderilebileceğini, memleketi kurtarmak için en lüzumlu tedbirlerden birinin harflerimizi değiştirmek olduğunu''[99] ileri sürmekteydi.

Kılıçzade Hakkı Bey de İçtihat Dergisi'nin 154, 155, 156. sayılarında "İzmir İktisat Kongresi'nde Latin Harfleri" başlığı altında Kâzım Karabekir Paşa'ya şu soruları sormaktadır: "Biz yalnız Müslüman mıyız? Yoksa hem Türk, hem Müslüman mıyız? Eğer biz yalnız Müslüman isek, bize Arap harfleri ve Arap dili lâzımdır. Ve ilim olarak Kur'an yetişir. Bunun yanında milliyet ve kavmiyet kavgaları ve davaları yoktur ve olamaz. Eğer Türk isek, bir Türk harsına muhtacız. Bu hars ise her şeyden evvel dilimizden başlayacaktır[100]". Kılıçzade ayrıca, Kur'an'ı Latin harfleriyle yazmanın da küfür olamayacağını ilâve eder.

Öte taraftan Antalya Mebusu Rasih (Kaplan) Efendi ise Hüseyin Cahit'e sert çıkarak, "Onbeş seneden beri birçok şeyleri yıktık, fakat rica ederim yerine ne koyabildik? Şimdi de Latin harflerini kabul etmemiz mi kalmıştır? Türk harflerinden ne fenalık gördük?''diye sormuştur[101].

Yusuf Hikmet Bayur, Harf Devrimi'nin 50.Yılı sempozyumunda Hüseyin Cahit'i, Arnavut dilinin Latin harfleriyle yazılması istenince, bunu önlemek için Türkçe'nin de bu harflerle yazılabileceği düşüncesinin ortaya attırılmasında kullanılmış bir kişi olarak gösterir, bu iş istenilen şekilde sonuçlandıktan sonra da Hüseyin Cahit, bu yolda yazılar yazmışsa da, bunlar, Y.H.Bayur'a göre, kendisinin fikrinden dönmediğini göstermek için yapılmıştır[102].

---

[99] Rekin Ertem, ''Elifbeden Alfabeye II'', *Hareket* , Mayıs 1979, S.3, s.32
[100] *İçtihat*, 1 Haziran 1923, S.154 ; 1 Temmuz 1923, S.155 ; 1 Ağustos 1923, S.156 ; R. Ertem, *a.g.m,* Hareket, s.31-32 ; A. S.Levent, ''Latin Harfleri Meselesi'', *BTTD,* Kasım-Aralık 1985, S.9-10, s.26
[101] R. Ertem, *a.g.m*, s.18-19
[102] Y. H. Bayur,''Cumhuriyet Devrinde Atatürk'ün Önderliğinde Harf Devrimi'', *Harf Devriminin 50.Yılı Sempozyumu,* Ankara 1991, s.77-78

Aynı yıl içerisinde Tahsin Ömer Bey, ''İlmi ve Tarihi Esaslara Nazaran Harflerimiz Latin Harflerinin Aynidir'' başlıklı kırk sayfalık küçük bir kitapçık yayınlar. Tahsin Ömer bu kitapçıkta; Arap ve Latin harflerinin aynı kökten geldiğini, eski Fenike alfabesinden çıktıklarını grafiklerle örnekler göstererek kanıtlamaya çalışır. Hatta Latin alfabesine dayanan sekiz sesli, yirmi beş sessiz harften oluşan bir ''Türk Alfabesi'' hazırlar. Ancak Tahsin Ömer'in bu girişimi ilgi görmez ve eseri sadece yazılmakla kalır[103].

3.2. İzmir Mebusu Şükrü Bey'in Meclis'teki Konuşması

25 Şubat 1924(1340) tarihinde Pazartesi günü meclisin 111. içtimasında TBMM'de Bütçe Kanunu Tasarısı görüşülürken söz alan İzmir mebusu Şükrü Bey(Saraçoğlu); okuma-yazma konusuna değinerek, Arap harflerinin Türk dilini yazmaya uygun olmadığını ve halkın okuma-yazma oranındaki düşüklüğünün sebebini de, Arap harfleri ile yazmaktan kaynaklandığını belirtir. Şükrü Bey, konuşmasını şu şekilde sürdürür:

"...Avrupa'da Hıristiyanlığın yasak olduğu yerlerde okumak yasak idi. Okumak, papazların, prenslerin, yed-i inhisarında idi. Prensler, papazlar ve kanunlarla, jandarmalar halkı okutmamak için uğraşıyorlardı. Buna rağmen bütün ahalî okudu. Bizim memleketimizde dinimiz okumayı emrediyor. Hocamız, hacımız, zabitimiz, âdet ve ahlâkımız, kanunlarımız, her şeyimiz, 'Okuyunuz' diyor ve yüzlerce, belki binlerce seneden beri her köyümüzde bir mektebimiz yoksa bile bir hocamız vardır. O, köyümüzün çocuklarını okutmak için didindi, uğraştı. Hacımızın, hocamızın, amirimizin, memurumuzun, hülasa tekmil maneviyat ve maddiyatımızın bizi okumaya sevk ettiği bir diyarda ve büyük fedakârlıklar yapılan bu memlekette, bu memleketin halkı hâlâ okuyup yazmak öğrenemediyse, bunu yalnız usûlde aramak, yalnız maarifçilerin tarz-ı tedrisi ve idareyi bilmediğini iddia etmek doğru olmaz. Benim kanaatimce bu büyük derdin vahîm noktası harflerdir. Eğer ben Arap harfi diyecek olursam, burada da acaba benim fikrime tuğyan ve isyan edecek olan var mı ?

[103] B. Şimşir, *a.g.e*, s.61

Efendiler, bunun yegâne kabahatlisi harflerdir. Arap hurufatı Türk lisanını yazmaya müsait değildir. Hacımızın, hocamızın, amirimizin, memurumuzun gayretine, yıllarda, asırlardan beri yapılan bunca fedakârlıklarına rağmen, halkımızın ancak yüzde ikisi veya yüzde üçü okumuştur.

...Ben isterdim ki, tedrisat-ı aliyye ve orta tedrisat için bütçesinin binde yüzünden fazla bir meblağını tahsis eden bu millet pek az bir zaman zarfında çocuklarının okuyup yazmasını görsünler; filvâki, maarif bütçesi, mekteplerin bir kısmına malik olan bir müessesedir. Her vekâletin birçok mektebi vardır. Her vekâletin aldığı milyonlar var...

Bu memleketin masarifi için senevî yaptığı masraf yirmi beş milyon liraya tekabül eder. Yani bundan aşağı-yukarı bütçemizin dörtte birini teşkil ediyor, buna rağmen yine okuyup yazmak bilmiyoruz. Bu pek büyük bir derttir. Benim kanaatimce buna sebep, doğrudan doğruya harflerdir. Maarif Vekâleti, bu hususta ne düşündüğünü ve pek az bir zaman zarfında ne yapabileceğini bu derde deva olarak söylemek mecburiyetindedir''[104] diyerek Maarif Vekaleti'ni çalışmaya yönlendirir. Bu sözler, Meclis'te büyük bir gürültüye neden olmuş ve Şükrü Bey, Meclisteki mutaassıpların saldırısına uğramıştır. Eğitim Bakanı Vasıf (Çınar)Bey'in işe karışmasıyla gürültü yatışmışsa da, Şükrü Bey'in sorusu cevapsız kalmıştır. Şükrü Bey'in sözleri kamuoyunda ve basında da çeşitli yankılara neden olmuştur.

Bu konuşmaya istinaden, Hüseyin Cahit Bey, yayınladığı "Necat Yolu" başlıklı makalesinde İzmir Mebusu Şükrü (Saraçoğlu) Bey'in teklifini olumlu karşılar ve"...Bilâtereddüt söyleyebiliriz ki, bu bizim için necat yolu olacaktır. Türk milleti ancak şu asırda cehaleti atmakla kendini kurtarabilir. Maarifi en kolay, en çabuk surette neşir ve ta'mîm etmenin yegâne çaresi Latin harflerini kabul etmekten ibarettir"[105] diyerek Şükrü Bey'i desteklemiştir.

3 Mart 1924 tarihinde Tevhid-i Tedrisat Kanunu'nun kabul edilmesiyle, tüm eğitim-öğretim kurumları Milli Eğitim Bakanlığı çatısı altında birleştirilmiş ve ortak

[104] Türkiye Büyük Millet Meclisi, Zabıt Cerideleri (TBMMZC), Devre:2, İçtima: 111, VI, (25.2.1924), s.335
[105] *Tanin*, 27 Şubat 1924 ; A. S. Levent, *a.g.e*, s.368

program uygulanmıştır. Aynı gün Teşkilat-ı Esasiye'ye bir madde daha eklenerek kız çocuklarına da ücretsiz okuma- yazma öğretilmesi zorunlu kılınmıştır. Tevhid-i Tedrisat Kanunu'ndan üç gün sonra, 6 Mart 1924 tarihinde Hüseyin Cahit, ''Latin Harfleri'' başlıklı yazısında; " Tedrisat esası ile memleketi kurtarmak hususunda, en emin hatveyi atan Cumhuriyet, Latin harflerini de kabul ederse, tedrisatın bihakkın semeredâr olmasını ve az vakit içinde memlekette büyük bir terakki-i manevî vücûda gelmesini temin edecektir. Yegâne necat yolu bundan ibaret olmasına rağmen, bazı arkadaşların Latin harflerine taraftar olmadıklarını görüyorum''[106] diyerek, tartışmayı biraz daha alevlendirmiştir.

Aynı yıl bu konuyu ''Harflerimizin Kabahati'' başlığıyla inceleyen yazısında İbrahim Alâettin (Gövsa) Bey ise, Hüseyin Cahit'e karşı şu görüşleri ileri sürmektedir; "Harflerimizi değiştirmek meselesi ikide bir ortaya çıkar. Bazı kanaatlere göre memleketimizin dertlerini baştan başa şifâyâb edecek iksir budur. Yazımızı değiştirirsek, yani munfasıl harfleri ve Latin harflerini kabul edersek, memleket cehaletten kurtulacak, servet, ümran ve her şey hasıl olacak derler. Muhterem Milâslı Doktor (İsmail Hakkı)'un munfasıl harflerini herkes bilir. Kezâlik, Enver Paşa'nın icat ettiği ve tehdit altında bile yürütemediği mahut yazıyı hepimiz hatırlarız. Mesele son günlerde yine kurcalandı. Bilhassa Hüseyin Cahit Bey gibi irfan ve tahrir aleminde mühim bir şahsiyet olan bir zat, Latin harflerinin kabulüne, şiddetle taraftar olduğunu yazdı. Acaba Latin harflerini kabul etmekle Hüseyin Cahit Bey'in iddiaları vechile hakikaten Türkiye tılsımlı bir asânın tesiriyle ân-ı vâhidde esasından değişecek midir? Dünyada buna benzer bir tecrübenin yapılmış olduğunu bilseydik, yani teessüs etmiş bir medeniyeti ve asırlardan beri kitapları ve kütüphaneleri bulunan bir milletin daha kolayı varmış diye yazısını değiştirmeye teşebbüs ettiğine vakıf olsaydık, hiç olmazsa ona kıyasen belki bir hüküm vermeye, daha doğrusu bir tahmin yapmaya imkân olurdu. Böyle bir tecrübe bilinmediğine göre, yukarıdaki suale evet yahut hayır diyebilmek için daha fazla cesaret olmalı. Şüphesiz ki, mesele tetkik ve ta'mıka muhtaçtır. Yalnız hislerimize müracaat edersek aldanabiliriz. Ya alelıtlak maziye ve ananeye bağlı kalarak alıştığımız harflerin değiştirilmesini, hatırdan bile geçirmek istemeyiz, yahut, terakki ve

[106] *Tanin,* 6 Mart 1924

medeniyet heyecanıyla Latin harflerinin vaad eder göründüğü kolaylıklara kapılırız. Binaenaleyh, mesele üzerinde düşünürken mümkün olduğu kadar his ve itiyatlarımızı bir tarafa bırakmalıyız.

İbrahim Alaaddin Bey, daha sonra Latin harflerini kabul etmek isteyenlerin delillerini şu şekilde sıralar;[107]

a) Yazımız güç öğrenilmektedir,

b) İmlâmız takarrur etmemektedir,

c) Yabancılar dilimizi harflerin güçlüğünden dolayı öğrenmeye rağbet etmemektedirler,

d) Az-çok tahsil edenlerimiz dahi bir makaleyi yanlışsız okuyamamakta ve bunların neticesi olarak gazetelerimiz, kitaplarımız ancak pek mahdut insanlar tarafından okunabilmekte ve maarifimiz intişar edememektedir.

Alaaddin Bey, Latin harflerinin aleyhinde olanların savunabilecekleri delilleri ise:

a) Latin harfleri Türkçe yazmayı kolaylaştırmayacak, aksine zorlaştıracaktır,

b) Latin harfleri bin yıllık kültür mirasımızla bağlarımızı koparacaktır,

c) Okuma yazma oranını attırmayacak bilakis düşürecektir, diye sıralar.

Resimli Gazete, Alaaddin Bey'in Latin harfleri aleyhine yazdığı bu yazıdan kısa bir süre sonra; halkın da Latin harflerine karşı olduğunu ve Gazi-Ayıntab'ın Kurb-Bostancı Mahallisi ahalisi nâmına İlbeylizâde'nin Latin harfleri alehine gönderdiği şu mektubu yayınlamıştır; ''Yirmi yedinci nüshanızda Latin hurufatının kat'iyyen kabul edilmemesi hususunda musib, muhik ve nâkabil-i itiraz ve bütün Türk milletini sevindiren müdafaa-i vatanperverânenizden dolayı gazi hemşerilerimiz namına teşekkür eder ve mektubumuzun gazetenizin münasip bir sütununda dercini rica ederiz''[108].

Ahmet Hikmet (Müftüoğlu),''Âfakî bir Serzeniş – Hafta Muhasebesi''başlıklı makalesinde; ''Halbuki yazmak için Arap hurufatı kâfi gelmeyen dilimizi ifade

[107] *Resimli Gazete*, 29 Mart 1340(1924)
[108] *Resimli Gazete*, 5 Nisan 1924

emrinde, harflerimizi, sarfımızı, cüz'i bir gayretle ve masraf ile ıslah etmeyi göze almayarak Latin hurûfunu kabul eylemek gibi akla mantığa sığmayan çocukça tedbirlere müracaat ediyoruz'' diyerek Latin harflerinin kabul edilmemesi gerektiğini belirtmekteydi[109]. Ahmet Hikmet Bey, ''Gönül Hanım''adlı eserinde ise şunları ifade eder: "Türklerin yükselmesi hakkında düşündüğüm esaslara döneyim: Dördüncü olarak elimizde bulunan Arapça, daha doğrusu Âramice'den aktarılmış Sami harfler ile Ural-Altay kaynaklı bir dil olan Türkçemizi, yazı ile ifade etmek kabil olmadığından, görünüşte ayrı fakat gerçekte yine Âramca'dan ve Yunanca'dan değiştirilip çıkarılmış Latin harflerini kabul etmek de, fikir yönündeki ilerleyişimizin eserlerini bir anda yok etmek demek olduğundan elimizdeki Arapça harfleri dilimize göre ilmî bir surette ıslah ve imlâmı ona göre değiştirmek ve düzeltmek şarttır. Biz bu yeniliği gösterdiğimiz takdirde Araplar, Acemler ve başka Turanî kavimlerin de imlâlarını bu suretle ıslah edeceklerine şüphe yoktur. Şark, işte o zaman kalkınma ve ilerleme yoluna gerçekten girmiş olacaktır. Bugünkü yetersiz harflerle, bir esasa bağlı bulunmayan imlâ ile fikirlerimizi tamamen belirtmek ve yaymak mümkün olamıyor"[110].

3.3. Ali Seydi'nin Harfler ile İlgili Teklifleri

1924 yılı içerisinde gazetelerde tüm bu tartışmaların olduğu sırada Ali Seydi,[111] ''Latin Harfleri Lisanımıza Kabil-i Tatbik midir?'' adıyla bir kitapçık yayınlamıştır. Ali Seydi, kendisinin dil bilimcisi olmadığını, sözlerinin ilmi olmaktan ziyade milli ve mantıki olduğunu belirterek burada özetle şunları ifade eder ; ''Mevcut elifbamız sadece Arabi ya da Farisi elifbanın aynı değildir. Bizim elifbamız Türkçe, Arapça ve Farisice harflerden oluşmuş bir bütündür. Dünyada hiçbir milletin elifbası tamamen aslı veya tamamen milli değildir. Mutlaka birçok etkileşime girmiş ve değişime uğramışlardır. Orhun kitabelerinde görülen yazılar dahi farklı milletlerden (Çinlilerden…) etkilenmiştir."

[109] *Resimli Gazete*, 30 Ağustos 1924
[110] Ahmet Hikmet Müftüoğlu, *Gönül Hanım*, Ankara 1987, s.61- 62
[111] Edebiyatçı ve tarihçi olan Ali Seydi Bey, 1870 yılında Erzincan'da doğmuş, askeri rüştiye ve mülkiye mektebinde okumuştur. Öğretmenlik, valilik, müfettişlik yapan Ali Seydi Bey, aynı zamanda Osmanlı Tarih Encümeni üyeliğinde bulunmuştur. Cumhuriyet'in ilanından sonra Trabzon milletvekilliği yapmıştır. H.Yorulmaz, *a.g.e*, s.414

Ali Seydi, görüştüğü Türk aydınlarının büyük çoğunluğunun Latin harflerine karşı olduğunu da söyler ve o günlerde ön plana çıkan dört öneri üzerinde durur. Bu önerileri şöyle sıralar;

-Eski milli hurufa ric'at (Yani Orhun harflerine geri dönüş)

-Arap ses uyumuna has harfleri alfabemizden atmak,

-Kimi ilavelerle Latin harflerini kabul etmek,

-Bugünkü kullandığımız Arap harflerinde köklü ıslahatlar yapmak,

Birinci öneriyi kabul etmeyerek ''muhal bir temenni kabulündedir, artık geri dönemeyiz, hatta elimizden geliyorsa Orta Asya'daki kardeşlerimiz Uygur elifbası kullanıyorlarsa yerine kendi elifbamızın ikamesine gayret etmeliyiz'' der.

İkinci öneri için ise; ''Mantığa uygun olduğunu, ilmi bir heyet tarafından kâmusu tertip edildikten sonra bazı Arap harflerini lisanımızın dışına çıkarabiliriz.''

Üçüncü öneriye ise; ''bir şey demiyorum, işi ehline bırakıyorum''der ama yazısında en fazla söz ettiği bölüm, burası olmuştur. Uzun uzadıya bahsettiği bu bölümde; ''Latin harflerini resmen tanıdık diyelim! Hükümet eski yazıyı yasaklar mı dersiniz? Sanmam. Eğer yasaklarsa bu yürümez. Latin yazısının alınması kötü neticeler doğurur. Ayrıca Ali Seydi, Latin harflerini almayı milli gururla bağdaştırmaz. ''Arap harfleriyle yazı yazmış, eser meydana getirmiş, büyük adam yetiştirmiş bu milleti lisansızlıkla itham etmiş oluruz, eski kültürümüzle tüm bağlarımızı koparmış oluruz'' diyerek işi matbaa ve tercümeye getirir ve şöyle devam eder; ''Eski kültür birikimlerimizi Latin harflerine çevirmek çeyrek asır alır, 1365(1949) senesine kadar tamamlanamaz. Çocuklarımız kitapsız, kütüphanesiz, rehbersiz, malumatsız kör cahil olarak yetişeceklerdir. Çünkü, Latin harfleriyle yazılmış, basılmış Türkçe kitap bulamayacaklardır. Böyle bir duruma hangi milli vicdan izin verir? ''Biz Latin harflerini kabul edersek dünya üzerindeki Türklerle ve Müslümanlarla irtibatımızı koparmış olmaz mıyız? Latin alfabesi yabancı alfabeler içinde en kısır olanıdır. Türkçe'nin seslerini karşılamaz. Karşılasın diye yeni eklemeler, işaretler katılacaksa bunu Arap harflerini ıslah ederek daha güzel bir şekilde yaparız. Hem bu daha milliyetperverane bir hareket olur. Mesela; "yalınkılıç", "kalın kafa", "harıl harıl", "cıvıl

cıvıl", "babından", "ağzından", "kapısına"…kelimelerini Latin harfleriyle yazıp Türkçe şivesiyle okumanın şivesi yoktur''.

Daha sonra, Enver Paşa'nın Cihan Harbi sırasında orduya soktuğu yazının başarısız oluşu gibi Latin harflerinin de başarısız olacağını, Arap yazısının kolay yazıldığını ve az yer kapladığını, Latince'nin ise zor yazıldığını ve çok yer kapladığını, bir milletin eğitim ve öğretimde inkişafında alfabenin hiçbir dahili ve tesirinin olmadığını, bütün kabahatlerin, kusurların usûlde ve eğitim tarzının eksikliğinden kaynaklandığı belirtir ve şu soruları sorar;

''Biz köylerde mektepler açtık, oralara adamakıllı muallimler, hocalar gönderdikte köylü çocuğu mu okumadı? Yoksa elifbanın keymiyeti mi buna mani oldu?''

Şehirli çocuklar nasıl oluyor? Bunların içinden nasıl binlerce tabip, filozof, riyaziyatçı, edip, avukat, muharrir, muallim yetişir?

Eski eserlerimiz arasında yüz binlerce eserler acaba hangi harflerle yazılmıştır?''

Yazımız her lisanı yazmaya ve her ilmi tercüme ve nakile müsaittir. Muazzam bir milletin dili değiştirilemez[112]''diyerek Latin harflerinin kabulüne kesinlikle karşı olduğunu belirtir.

3.4. Berlin'deki Yeni Harfler Birliği ve Yeni Yazı

Yine aynı yıl içerisinde 1924'te Türkiye'de harf tartışmalarının olduğu sırada, Berlin'de bulunan Türk öğrencileri Bekir Sıtkı Bey'in (Ozansoy) başkanlığında Latin harflerinin kabulünü isteyen bir dernek kurmuşlar ve ''Yeni Yazı'' adıyla dergi çıkarmışlardır. Bekir Sıtkı Bey, daha Birinci Dünya Savaşı yıllarında Almanya'ya gönderilen öğrenciler arasında yer almış, burada ''Turan''adlı öğrenci derneğini kurmuş, ardından tüm Almanya'daki Türk öğrenci derneklerini bir çatı altında birleştirerek ''Türk Öğrenci Dernekleri Birliği'ni'' oluşturmuştur. Kendisi ve genç arkadaşları burada Türklük ve milliyetçilik çalışmalarında bulunarak, okuma-yazmayı kolaylaştırmak için dilin sadeleşmesini, Türk diline önem verilmesini ve Latin

[112] Ali Seydi, *Latin Hurufu Lisanımıza Kâbil-i Tatbik midir?*, İstanbul - 1924 (1340)

harflerinin kabul edilmesi gerektiğini savunmuşlardır[113]. Bu dernek 26 Mart 1924'te Berlin Türk Kulübü binasında yaptıkları toplantıda Latin asıllı harflerin kabulünü görüşmüşler ve kendi aralarında dokuz kişilik bir birlik teşekkül ederek ''Yeni Yazı Birliği'ni kurmuşlar ve fikirlerini yaymak için de ''Yeni Yazı'' adında dergi çıkarmaya karar vermişlerdir[114].

Yeni Yazı Birliği tarafından çıkarılan ve ''Yeni Yazı'' adını taşıyan bu derginin kapağında; Arap ve Latin harfleriyle ''YENİ YAZI ''yazmakta ve ''İlmi, Fenni ve Bedii Türk Mecmuası'' ibaresi yer almaktaydı[115]. Derginin çıktığı yer; Berlin – Charlottenburg'dur.

Derginin kapağında yine bu Yeni Harfler Birliği'ni kuran dokuz kişinin isimleri bulunmaktaydı. Birliği Kuranlar; Aksta Tselebi (Ziya Osman), Batmaz oğlu(?), Boz Kurt (Bekir Sıtkı Ozansoy), İzmir oğlu (Ekrem Karay), Kalkmaz oğlu (?), Mutuk zade (Mahmut Mutuk), Tsaylak oğlu (Lütfü Poyraz), Tuktar (Kazanlı bir Türk), Turfan (?) rumuzlarını kullanan kişilerdi.

Dergi 15 sayfadan oluşmakta, ikinci sayfada ''İLK SÖZ''e derginin basıldığı tarih ve yer belirtildikten sonra, ''Biz kendimizi hiçbir zaman bu meselede yegane selâhiyet sahibi bir mevki addetmiyoruz. Bilâkis düşünebildiğimiz bir takım ilmi esasları alim ve mütehassısların tashih ve ıslah edici nazar-ı dikkatlerine acizane arz ediyoruz''diye başlıyorlardı. Daha sonra Heyet-i Tahririye tarafından ''İlk ve Son Kullandığımız Eski Türk (Arap) Elifbası'' başlıklı yazıda; ''Araplarla dini ve ictimai temasların neticesi olarak bir vakitler aldığımız ve bugüne kadar kullandığımız Arap Harflerinin artık Türk lisaniyatı ve edebiyatı tarihine geçeceği zaman gelmiştir'' diyerek Arapça'nın bin sene önceki haliyle kaldığını, yapılan değişikliklerin yeterli olmadığını ve okuma – yazmanın bu harflerle sağlanamadığını ileri sürüyorlardı. Eğer Latin harfleri kabul edilirse okuma–yazma hızlanacak, Arapça ve Farsça kelimeler dilimizden atılacak, basım işleri kolaylaşacak, kitaplar çoğalacak ve dilimiz millileşecekti. Bunu yaparken de;

---

[113] Mahmut Goloğlu, *Devrimler ve Tepkileri (1924-1930)*, Ankara 1972, s.251
[114] Muharrem Doğdu Mercanlıgil, ''Yeni Harfler Birliği ve Yeni Yazı'', *Ülkü,* S.40, Nisan 1949, IV, s.11
[115] Yeni Harfler Birliği, *Yeni Yazı,* Berlin 1924, s.1 (Bkz. EK-3)
(Bu derginin aslı Ankara'daki Milli Kütüphanede mevcuttur.)

-Dilden kat'iyyen uzaklaşmadıklarını, dildeki tüm eserleri Türkçeleştirmek istediklerini,

-Milliyetten de kat'iyyen uzaklaşmadıklarını, Arapça ve Farsça'nın Türk dinine, diline ve ananelerine kötü tesirler bıraktığını, Latin harfleriyle dilimizdeki tasfiyelerin kolaylaşacağını ve kurulacak bir dil akademisi ile de Türk Dili kâmusunun kolaylıkla yapılabileceğini,

-Latin harflerini kabul etmekle eskimiş, pörsümüş Şark görüşlerinden de ayrılıp yeni bir dünya görüşüne kavuşacaklarını,

-Latin harflerinin yazılması, basılması ve bilhassa doğru okunması Arap harflerine nispetle daha kolay olduğunu, Kur'an-ı Kerim'in Türkçe'ye tercümesinin hatalı olmayacağını, Latin harflerinin kabulü ile Avrupa'daki teknik farkını kapatacağımızı, Avrupa'dan tercümeler yaparak yüzlerce eseri Türkçe'ye kazandırarak daha çabuk ilerleneceğini'' ileri sürüyorlardı[116].

Daha sonra ise; ''Yeni Elifbamız'' başlığı altında Latin harfleri ve Latin harfleriyle yazılmış örnekler görülmektedir.

Burada sesli harfler olarak; a,e,o,ö,u,ü,i,e ('' ı ''harfi yerine)

Sessiz harfler ise; b, p, t, d, r, z, j, g, f, k, l, m, n, v, y, ds (c karşılığı), ts (ç karşılığı), c(s karşılığı), s (ş karşılığı), q (k karşılığı) şeklinde idi.

Yani 21 adet sessiz, 8 adet sesli harften oluşan bir Latin alfabesi teklif etmişlerdi. Harfler Arap alfabesinin sırasına göre dizilmişti. Bu alfabe oluşturulurken Alman alfabesi esas olarak alınmış[117] ve derginin son sayfasında Boz Kurt Bey bu alfabe ile Türklüğü ve milliyetçiliği ön plana çıkaran şu şiiri yazmıştır;

[116] İzmir oğlu, ''İlk ve Son Kullandığımız Eski Arap Elifbası'', *a.g.d,* s.2-5
[117] Yeni Yazı Birliği, *a.g.d*, s.6 (Bkz. EK-4)

Varlegem.

(Turana armaganem)

Ben türqüm arkadas düsündsem türkdür,

Jacama, töreme meylim böyüqdür,

Turan türqe vergi bir ulu Jurtdur

Türqündür turan.

Bana bir din lazem, bir Jol, öz vatan:

Dinim türq dinider, qabam hurr turan

Dusmanem qörlüqdür cilahem irfan;

Jüqcel ey turan.

Jolu qendim buldum;boz kurdun Jolu*

Bana tsalesmaye tanre buyurdu

Kuran türqdse olca bilgim böyürdü

Deylmi turan?

Qabami yapmakder, türqü nurlatmak

Arzuma ermeqle gözümü Jummak

’’Boz-kurdun’’hakkeder bu kadar ummak.

Yasacen turan.

Boz Kurt (turan ellerinden)

*teqniq mefqureci

Dergide muhalif düşüncedeki Ayaz İshaki'ye de yer verilmiştir. Ayaz İshaki, dergideki kişilerin düşüncelerine muhalif olarak şunları dile getirmekteydi; Elifba, dil, milli musiki ve milli edebiyat birbirinden ayrı değerlendirilemez. Bunlar Türklüğün ve Türk milliyetçiliğinin esaslarını oluşturan temel unsurlardır. Bunları ayrı ayrı düşünmek uygun değildir. Önce milliyeti tahlil etmek gerekir. Milliyette iki umde vardır; Birincisi; milliyetin özünü muhafaza ederek yapılan yeniliklerde milli ananeleri gözetmek. İkincisi; diğer milletlerle arada olan farkı hemen kapatmak ve kozmopolit bir millet tesis etmektir. Avrupalı devletlerin birçoğu birinciyi seçerek yaptıkları yeniliklerde kendi ananelerini gözetmişlerdir. Bizde ise Osmanlının son dönemlerindeki müverrihler ikincisi kabul etme yoluna gitmişlerdir. Biz de milliyetin özünü muhafaza ederek yapılan yeniliklerde milli ananelerimizi muhafaza etmek zorundayız, Türkleri birbirine bağlayan unsurlar, dilleri ve yazılarıdır. Bu sebeple, Latin harfleri kabul edilirse bu birlik bozulacaktır[118]''.

İzmir oğlu; ''Yeni Harflerin Faydaları'' başlıklı yazısında, dokuz madde halinde Latin harflerinin faydalarından bahsetmekte idi. Bu maddeleri şöyle sıralar;

1-Türkçemizin yazılması ve öğrenilmesi kolaylaşacak, cahil halk ve çocuklarımız bu suretle çabuk okuyup yazabilecektir.

2-Türk dilini söylendiği gibi yazacak ve her yazılmış sözü yanlışsız ve yalnız bir surette okuyabileceğiz.

3-Arap ve Acem kelimelerinin yeni harflerle yazılması Türkçe kelimelere nispetle güç olacağından bu gibi kelimeler lisanımızdan günden güne uzaklaşacaktır.

4-Türkçe eserleri ecnebi milletlerine kolaylık ile okutmak, lisanı kolaylıkla öğretebilmek, muhtaç olduğumuz beynelmilel ve ecnebi ilmi ve fen ıstılahlarını Türkçemizde bilhassa doğru olarak istimâl edebilmek mümkün olacaktır.

[118] Ayaz İshaki,'' Latin Elifbası mı, Arap Elifbası mı?'', *a.g.d,* s.7-8

5-Yeni harfler matbaa işlerini hem kolaylaştıracak hem de ucuzlatacağından bu suretle ilim ve irfanı neşre yegane hadim matbaacılık sanatı bizde de terakki edecektir.

6-Ticaret muhaberesinin yazı makinesi ile temini mümkün olacak ve herhangi yazı makinesi Türkçemizcede de kullanılabilecektir.

7-Latin âdetlerinin ticaret, sanai ve ilim alımında oynadığı mühim rolden büyük istifade edeceğiz.

8-Herhangi bir ecnebi memleketinde Türkçe eserleri tab' ettirebilmek mümkün olacaktır.

9-Muhtelif Türk insanları şivesinde yazılmış eserler her bir Türk tarafından okunabilecek ve bu suretle birbirimize her gün biraz daha yaklaşacağız[119]''

Çaylak oğlu; Latin Harflerini kabul etmeyenlerin ''Kur'an okurken yine Arapça okuyacağımız için Latin harfleri bunlara karşılamaya muktedir değildir'' düşünlerini, ''Latin harfleriyle Kur'an okunabileceği gibi yazılabileceğini'' söyleyerek cevaplandırmaya çalışmaktaydı[120].

Tuktar ise; ''Ben Neden Latin Harfleri Taraftarıyım?'' başlıklı yazısında, ''Kullanılan alfabe dilin tüm özelliklerini karşılamalıdır. Arap harfleri ise Türk dilinin özelliklerini karşılayamamaktadır. Her ne kadar Arap Alfabesi ile binlerce cilt eser yazılmışsa da bu eserlerin yüzde sekseni, doksanı Arapça ve Farsça'dır. Zaten bunları anlamak için Arapça ve Farsça bilmek lazımdır. Alfabenin asırlarca kullanılması onun uygun olduğunu ve devam ettirilmesi gerektiğini göstermez''[121] diyerek neden Latin harfleri taraftarı olduğunu anlatmaya çalışır.

[119] İzmir oğlu, ''Yeni Harflerin Faydaları'', *a.g.d*, s.6-7
[120] Çaylak oğlu, ''Cevaplarım'' , *a.g.d*, s-7
[121] Tuktar, ''Ben Neden Latin Harfleri Taraftarıyım?'', *a.g.d,* s.11-12

Berlin'de Yeni Yazı Birliği tarafından çıkarılan, Türkçülüğü ve milliyetçiliği ön planda tutan, Doğu'nun eskimiş, köhnemiş dünya görüşünden ayrılmayı amaçlayan ''Yeni Yazı'' dergisi Latin harflerinin kabulü yolunda bir tecrübe olmuştur.

3.5. Harf Tartışmalarının Yavaşlaması (1925)

1925 yılı tartışmaların yavaşladığı yıldır. Bu dönemde muhalefetin güçlenmesi, Doğu'da Şeyh Sait isyanının gelişme göstermeye başlaması ve yer yer yayılması hükümeti sıkı tedbirler almaya itmiştir. 10'a yakın gazete kapatılır, onlarca gazeteci ya tutuklanır ya da Latin harflerinin ateşli savunucularından Hüseyin Cahit gibi sürgüne gönderilir. Bu durum basında harf tartışmalarını da yavaşlatır. Nitekim; 1925 Şubat'ında İzmir Mebusu Şükrü Bey'e (Saraçoğlu), bir yıl önce kendisinin meclise yönelttiği soru, Maarif Vekili iken kendisine yöneltilince temkinli davranarak şu cevabı vermiştir; ''Efendiler! Bendeniz Maarif Vekiliyim. Ve Maarif Vekili olmak hasebiyle, memleketimizde harfler hakkında birçok cereyanlar olduğu için bu cereyanlardan herhangi birisine kuvvet verecek bir şekilde bu millet kürsüsünde söz söylemeyi faydalı değil, zararlı görüyorum[122]''.

Harf tartışmalarının durgun geçtiği bu dönemde İstanbul Üniversitesi müderrislerinden Avram Galanti, harf meselesi ile ilgili elli iki sayfalık bir kitapçık yayınlar. Bu kitapçıkta Latin harflerinin alınmasına teknik, ilmi, siyasi ve iktisadî yönden karşı çıkar.

Teknik yönden; ''Latin harflerinin Türkçe'ye elverişli olmadığını, dilimizde Arapça ve Farsça kelimelerin Latin harfleriyle yazılamayacağını, Latin harflerini Türkçe'ye elverişli duruma getirmek için bazı düzenlemelere, eklemelere ve ıslah çalışmalarına gidilmesi gerekliliğini söyler ve madem ki, Latin harfleri, icadât ve tadilâta muhtaçtır, niçin bu icadat ve tadilat Arapça harflerde yapılmasın?[123] diye sorar.

İlmi yönden; ''Fakir bir Türkçe ile ilerlemenin, yani memleketimiz dahilinde edipler, mütefenninler, alimler, içtimaiyatçılar, iktisadiyatçılar yetiştirmenin imkânı

[122] İlhan Başgöz- Howard E. Wilson, *Türkiye Cumhuriyeti'nde Eğitim ve Atatürk*, Ankara 1973, s.116
[123] Avram Galanti, *Türkçe'de Arabi ve Latin Harfleri ve İmlâ Meseleleri*, İstanbul 1925, s.12

yoktur. Bunun için zengin bir Türkçe'ye muhtacız. Zengin bir Türkçe Arabi ve Farisi kelimelerle olur. Mademki Arapça'ya muhtacız, ''se, ha, zel, sad, dad, tı, zı, ayın'' harflerinden istinga edemeyiz diyerek Arapça ve Farsça olmaksızın ilerlemenin mümkün olamayacağını belirtmektir. Ayrıca ''İlme emniyet ve itimatları olmayanların ilimden, terakkiden bahsedip, ilmin memlekette hakim olmasını talep eylemeleri kadar tezat ve tenakuz tasavvur olunamaz'' diyerek Latincileri dil biliminden habersiz kimseler olarak nitelendirmektedir.

Siyasi yönden ise; olayı İslamî değerleri ön plana çıkararak değerlendirmekteydi. Arap harflerinin Kur'an harfleri olduğunu ve Türk, Arap ve Acemler yani Müslümanlar tarafından lisan yazısı olarak kullanıldığını dolayısıyla bunun üç lisanın tahsilini kolaylaştıracağını ileri sürmekteydi. Galanti, ''Varsayalım ki Latin harflerini kabul ettik ve lisanımızdaki Arapça ve Farsça kelimeleri attık diyelim. Sonra!?.. Milyonlarca Müslüman Arap ve Acem bizden tamamiyle ayrılacaktır. O zaman İngilizlerin büyük oyununa düşmüş olacağız. Bir müddet sonra yeni Türk, yeni Arap ve yeni Acem kendinden başkalarını tanımayacak ve adeta aralarında setler çekilmiş olacaktır''demekteydi.

İktisadi yönünü; Arapça yazı ve Arabi ve Farisi kelimelerin imlâları, bizim Arapça ve Farsça'yı sür'atle öğrenmemize ve kezalik Arapça ve Farsça mütekellim akvamın Türkçe'yi sür'atle öğrenmelerine ve muamelat-ı mütekabile-i ticariyenin inkişafına vasi mikyasta hizmet edeceğini''[124] ve Latin harflerinin kabulünün Doğudaki İslam ülkeleri ile olan ticaretimizi sekteye uğratacağını ileri sürmekteydi.

İmlâ meselesine gelince; ''Lisanımızda Arapça kelimeler bulunduğu için, Türkçe imlâ meselesi Arapça elifbâ meselesiyle pek ziyade alakadardır. Elyevm ulûm ve fünun sahasında, Türkçe'nin inkişaf ve tekamülü için muhtaç olduğumuz Arapça kelimeleri Latin harfleriyle yazmağa kıyam etmek, iştikakı altüst etmek ve binaenaleyh Türkçe'ye, inkişaf ve tekamülün aksi olarak bir istikamet ita etmek demektir''diyerek Latin harflerinin imlamızın yapısına uymadığını belirtir ve Latin harfleri taraftarlarına karşı çıkar.

[124] A. Galanti, *a.g.e,* s.14 -27

Avram Galanti'nin bu eserinden sonra bu kez İçtihat yayınları arasında ''Asri Türk Harfleri''adlı bir kitap basılır. Dr.İsmail Şükrü Bey tarafından kaleme alınan bu kitap, Avram Galanti'ye nispet teşkil etmektedir. İsmail Şükrü Bey, eserinde Latin harflerini savunarak, çağdaş Türk harflerinin ancak Latin yazısıyla yazılabileceğini belirtir[125].

Cenap Şehabettin, ''Lisanımızın İhtiyaçları'' başlıklı yazısında; lisanımızın kıraat ve imlâsında tesadüf edilen bütün müşkilâtın aslî sebebini, başlangıçta Arap harfleri ve Arap harekeleri ile Türkçe yazmak hatasını ihtiyar eden ecdadımıza bağlar. Kullandığımız harflere yeni harfler ilave ederek veya işaretler koyarak ıslah teşebbüsüne gitmeyi doğru bulmaz, dilimizi en kısa zamanda ve en kolay şekilde kâğıda resm etmeğe müsait olan Latin harflerine birkaç samit harfin eklenmesiyle kıraat ve imlâ meselemizin de temelden halledeceğini ileri sürer. Bunun yanında lisanımızdaki bazı kelimelerin tasfiye ve ıslah edilmesi gerektiğini, bunun da iki yolla gerçekleşecebileceğini, birincisinin, bir takım kelimelerin atılarak yeni bir takım kelimeler almak ve muhafaza ettiğimiz kelimelerle yeniden iktibas ettiklerimizi bir kâmusta toplamak, ikincisinin ise lisanımızda günlük karşılığı olmayan kelimelere karşılıklarını aramak'' şeklinde olabileceğini tavsiye eder. Bu iki ıslah ameliyesini icradan sonra, ancak o zaman, her türlü medenî fikirleri tebliğe müsait bir lisanımız var diyebiliriz ve tercümelerimiz takribi değil hakiki tercüme olur. Mademki Avrupa kafasıyla düşünmeğe karar verdik, kendi kelimelerimizle o tarzda düşünecek bir lisana da sahip olmağa teşebbüs etmeliyiz ve bu teşebbüste muvaffakiyet va'dini ancak irâe ettiğim mesai yolunda görüyorum[126] diyerek Latin hurufunun lisanımıza en uygun dil olduğunu belirtir.

1926 yılının daha ilk ayında Bakü'de Türkiyat Kongresi toplanacağı duyurulmuş, bu dönemde Bolşevikler'in zulmünden kaçan Azerbaycanlı Resulzâde ile Mirza Bala tarafından İstanbul'da çıkartılan Yeni Kafkasya Dergisi'nde Bakü'de toplanacak olan I.Türkoloji Kongresi ile ilgili olarak şu yazı yer almıştır: "Bolşevik yönetim, birleşik bir kültür ve medeniyet kabiliyetinde olan çeşitli Türk kitlelerini birbirine yaklaştıracak, gelecekte söz konusu olabilecek bir birliğin önüne geçebilmek

[125] B. Şimşir, *a.g.e*, s.73
[126] *Servet-i Fünûn*, 27 Ağustos 1925, S.41, s.1515

için, Türk halklarını parçalamak ve bu surette güçlerini bölmek istemektedir. Türk halklarının konuştukları Türkçe'nin farklı şivelerine ayrı birer lisan muamelesi yapılmak istenmektedir. Türkçeye, proleteryanın birbiriyle kolayca anlaşabilmesini mümkün kılmak amacıyla Rusça'dan kelime takviyesi yapılmak istenmektedir. Şüphe yoktur ki, zamanla Rusların istediği olacak ve Türkçe, Sovyet basınının tabiri ile, " Lenin'in eserlerini yazdığı mukaddes kelimelerle dolu, mukaddes Oktober lisanı"yla! rekabetten mağlup çıkacaktır[127]".

Ayaz İshakî de Bakü Türkoloji Kongresi ile ilgili olarak, ''Arap ve Latin Harfleri'' başlıklı yazısında; ''Birkaç ay sonra Bakü'de toplanacak olan kongrede, Latin alfabesi kabul edilir ve Rusya Türkleri arasında uygulanırsa, bizim Anadolu Türklerinin önüne de gayet önemli bir hars meselesi çıkacaktır. Bu, büyük Türk milletinin ikiye bölünmesi, istikbalde, birbirini anlamama meselesidir[128]''demekteydi.

Ayaz İshakî bundan iki hafta sonra yine Türk Yurdu Dergisi'nde ''Arap ve Latin Harflerini Mukayese'' başlıklı yazısında, ''Bütün Türk aleminin kullandığı elifbanın Türklerin milli alfabesi olmadığını, Arap harfleri taraftarlarının harf değişikliği konusunu, bir kültür meselesi olarak gördüklerini'' belirttikten sonra şu açıklamayı yapmıştır; ''Latin harfleri meselesinin milliyetçi bir bakış açısıyla değerlendirildiğinde akla bazı sorular gelmektedir. Bunların birincisi; Latin elifbasının kabulü, bizim harflerimizin fenalığından dolayı kendi mütefekkirlerimiz tarafından çıkarılan bir mesele midir?

İkincisi; Acaba az bir kitle tarafından milli harflerimize mutlaka bir Frenk serumu zerkedilmek istenilmesi sırf yenilik fikrinin doğurduğu kapris eseri midir? Yani hariçten yönetilmiş bir ecnebi fikri midir? Üçüncüsü ise; gerçekten filolojik bir çalışmanın mı ürünüdür? [129] sorularını sorar ve devam eder; Latin harfleri meselesinin tarihine bakacak olsak, Arap harflerinin Türk dillerine münasip olmadığını ortaya atan şahsiyeti biz Rusya'da görürüz. Bu da, III.Aleksandır'ın Türkler'i dehşetli Ruslaştırma siyasetini takip ettiği devrede Rus misyonerlerinden meşhur Îlminsky'dir. Rus Çarı'nın

[127] Belkıs Ulusoy Nalcıoğlu, *Azerbaycan Siyasi Muhaceretinin İstanbul'daki Basın Etkinliklerinin Kamuoyu Oluşturmadaki Rolü (1923-1931)*, İstanbul 2004, s.170 (Yeni Kafkasya Dergisi, 26 Eylül 1923-1 Eylül 1927 tarihleri arasında 16 sayfa olarak ve 15 günde bir yayınlanmıştır.)
[128] *Türk Yurdu*, 1926, no:16, s.424
[129] *Türk Yurdu*, Şubat 1926, III, s.243

en meşhur müşaviri Petroviç'in himayesiyle bu misyoner, Arap harflerinin Türk diline uymadığını delil göstererek Kırgız ve Kazaklar'a Rus elifbasından, uydurma bir elifba meydana getirmiştir. Bu elifba ile Kırgızca'da ilkokullar için, masraflarını Misyoner Cemiyeti'nin karşıladığı kitaplar da neşretmiştir ve bir Kırgız şairinin şiirini de bu harflerle neşredip, halka dağıtmıştır. Îlminsky' nin maksadı bununla bütün ilim ve kitap merkezi İdil Sahili, Türkistan ve Türkiye ile sekiz milyonlu Kırgız-Kazak kabilelerini ayırmak ve onları Rusların, gayrı Rus Hıristiyanlar için yaptıkları "Gufran Merkezine'' bağlamak idi. Mütefekkirlerimizin elbirliğiyle çalışmasıyla bu teşebbüs bir netice vermedi. Kazakistan'da Rus harfleri kabul edilmedi. Bilakis Kazak ve Kırgızlarda tepki meydana geldi. Yüzler, binler Kırgız talebesi Şimal Türklerinin mektep ve medreselerini doldurdu. Lisanına, harflerine milli bir taassupla sarıldı. Bütün Türk dillerinde müşterek olan Arap harflerine Kazaklar, Kırgızlar daha kuvvetli bağlandılar. 905. senenin küçük revizyonundan sonra Rusya'da yaşayan bütün Türk kabileleri büyük bir harekete geldiler ve kendilerinin milliyetleri, Türklükleri etrafında yuva sarmaya başladılar. Bu hareket, her ne kadar yerli sebeplerden doğmuşsa da, Rus hükümeti bu hareketin kaynağı, İstanbul ve Türkiye diye telakki etti. Rusya'da reaksiyonu başlayıp, Stalin Hükümeti, iktidara geldikten sonra bütün Türk ülkelerinde talim ve terbiyenin Misyoner îlminsky' nin yaptığı elifba ile yapılması hakkında bir emir verdi. Fakat o ferman da, milletin elbirliği ile mukabelesine karşı hayata tatbik edilemedi. Bundan sonra Rusya'da bu hareket durdu. Yalnız Türkiye'nin Arnavutluk'unda Avusturya - İtalya misyonerleri, Arnavutlar'ı Türkler'den kültürel olarak ayırmak için Latin harfleriyle eğitim, öğretime başladılar ve Arnavutlara Latin harfleri vasıtasıyla gayet çabuk Avrupa medeniyetine erişeceklerini ileri sürerek, aydın zümresi tarafından bu elifbayı kabul ettirdiler.

Neticede Arnavutluk Devleti meydana getirildi. Aynı zamanda Latin harflerinin taraftarları Türk âleminde böylece meydana çıktı. Türkiye'de bunların bayraktarları "Tanin" muharriri Hüseyin Cahit Bey idi. Azerbaycan'da Şah Tahsinisky, Şimalde Şair Said Remey idi. Fakat bunlar, hiçbir yerde kendilerine taraftar bulamadılar. Bu cereyanı bütün Türk illeri mütefekkirleri bir fütürizm (gelenekçilik) gibi telakki etti. Latincilik büyük bir kuvvetle 923. senede yine Rusya'da meydana geldi. Azerbaycan Bolşevikleri arasında Ağaoğlu ismindeki -bu vakte kadar ilim ve fikirle meşgul olmayan- bir efendi, Latinci kesildi. Arap harflerinin noksanları hakkında Bolşevik

Fırkası'nın yardımıyla bu propagandaya başladı ve Azerbaycan'da Latin harfleri kabul edildi. Azerî lehçesine Ermeni, Gürcü, Rus ve Latin harflerinden mürekkep bir alfabe yaptılar ve bunun tatbikine başladılar.

Türkiye'ye kültürel yönden ve lehçeten en yakın olan Azerî Türkleri arasında Latin harfleri ilk olarak tatbike başlandı. Bundan sonra 924 senesinde Tataristan ile Kazakistan arasında coğrafî köprü vaziyeti ifâ eden Başkırdistan Bolşevikleri arasında Latinciler meydana çıktı. Mübayenet-i milliye için Türkiye'nin Birinci İstiklâl Mahkemeleri tarafından idama mahkum edilmiş Şerif Manatof isminde birisi, Latin harflerinin taraftarı oldu ve Başkırd Bolşevikleri'ne Latin elifbasını kabul ettirdi. Geçen sene (1925) Rusya'daki bütün Türk ülkelerinde bu konuda çok propaganda yapıldı. Fakat Tataristan, Kırım, Türkistan ve Kazakistan Latin elifbasını kabul etmekten kaçındı. Bakû Türkiyat Kongresi de bu konuyu yakında görüşecek.

Demek oluyor ki, dış Türkler'de bu hareket milletin kendisinin fikri cereyanının semeresi değildir. Bilakis millet-i hakimelerinin türlü türlü siyasi sebeplerden dolayı kabul ettirmek istedikleri bir tekliftir[130].

[130] A.İshakî, *a.g.m,* s.428-430

3.6. Bakü I.Türkoloji Kongresi

26 Şubat 1926'da başlayacak olan Bakü Türkoloji Kongresi'ne Türkiye'nin temsilcileri ve bazı yabancı temsilciler 17 Şubatta vapurla yola çıkmışlar. Vapurda Köprülüzade Fuat, Hüseyinzâde Ali, Mesaroş, Barthold ve Strasburg'dan Menzel vardı[131]. 26 Şubat-6 Mart tarihleri arasında gerçekleşen toplantı bazen ateşli tartışmalara sahne olmuştur. Toplantıya 127 kişi katılmış, bunun 82 kişisi Türk ya da Türk asıllı zümrelerdir. Kongre'de şu esaslı ve mühim meseleler görüşülmüştür;

1-Türk lisanlarının birbiriyle ve diğer lisanlarla münasebeti,

2-Türk elifbasını ıslah etmenin önemi,

3-İmlâ meselesi

4-Terimler,

5-Türklerde edebi lisanın gelişmesi,

6-Türk lisanının öğretiminde yeni metodlar,

Ayrıca konuyla ilgili elliye yakın rapor okunmuştur. İşin ilginç tarafı müzakere lisanının Rusça olmasıdır. Kongre başlarken Türkçe söylenen sözlerin Rusça'ya, Rusça söylenen sözlerin Türkçe'ye tercüme edilmesi kararlaştırılmışsa da, bu karar uygulanmamıştır[132].

Bakü Kongresi'nde Harfler Meselesi ise; diğer meselelerden ayrı olarak görüşülmüştür. Harfler Meselesi hakkında 7 rapor sunulmuş, 40 temsilci konuşmuştur[133]. Harflerle ilgili tartışmalar iki noktada toplanmıştı. Birincisi; Latin harflerinin alınması meselesi, ikincisi; ortak edebi dilin benimsenmesi meselesi idi[134].

---

[131] Hilmi Ziya Ülken, ''Prof.Dr.Ali Turan'ın(Hüseyinzade) 1926'da Bakü'de Toplanan I.Türkoloji Kongresi'nde Aldığı Notlar'', X.Türk Dil Kurultayında Okunan Bilimsel Bildiriler, Ankara 1964, s.143
[132] Şeref Alimcan, *Harflerimizin Müdafası*, Çev: Abdullah Battal, İstanbul 1926, s.4
[133] Ş. Alimcan, *a.g.e,* s.6
[134] H. Z. Ülken, *a.g.e,* s.143

Tartışmalar arasında, matbaa ve el yazısı için Arap harflerinin birazcık değiştirilmesi gerektiğini savunanların yanında, Arap harflerinin ıslahını mümkün görmeyip Türkler için en uygun alfabenin Latin alfabesi olduğunu ve böylece Türk toplulukları arasında birliğin ve Batı medeniyeti olan ilişkilerin daha kolay sağlanmış olacağını ileri sürenler vardı[135]. Prof Malof, Maksudof, Prof Yakovlef, Bergayef, Karaçaylı Ömer Aliyef, Hivalı Hilmi ve Prof Zirkof gibi kişiler Türkler için Latin harflerinin kabul edilmesinin daha uygun olduğunu ve bunun için Latin elifbasının aynen alınmasını teklif ediyorlardı[136]. Teodor Menzel ise, bunlara karşı çıkarak Arap harflerinin tamamen ilgasını sanayi-i nefise açısından uygun bulmuyordu[137]. 6 Mart 1926 tarihinde biten Bakü Türkoloji Kongresi'nde, Latin harflerinin kabulüne dair karar alınmış, ancak her Türk topluluğu veya devletinin yeni alfabe uygulama metotlarını kendisinin bulması uygun görülmüştü. Türkiye'den giden murahhaslar ise oy kullanmaktan kaçınmışlardır[138]. Kongre'de Köprülüzade Fuat Bey, ''memleketimizce bu hususta verilmiş bir karar olmadığı için Türkiye'nin resmi nokta-i nazarı addolunmaması ve bir su-i tefehhüme imkan bırakılmaması için müstenkif (çekimser) kaldığını…[139]'' söylemiştir. Kongre'de alınan diğer bir karara göre ise; ilmi terimler için Arapça ve Farsça kelimelerin değil, Batı terimlerinin kullanılması kararlaştırılmıştı. Avram Galanti'ye göre bunun sebebi, Latin harfleriyle Arapça tabirlerinin yazılamama endişesinden kaynaklanmaktaydı. Ayrıca siyasi amaçlar da bu durumda etkili olmuştur[140]. Kongreden bir yıl sonra 1927'de Azerbaycan Eğitim Komiserliği, Latin harflerinin kabulüne karar vermiş, bunun üzerine Sovyet Rusya binlerce yeni matbaa harfi ve Latin harfli daktilo makinesi alarak Azerbaycan'a göndermiş ve bu konuda Azerbaycan'ı desteklemiştir.

[135] H. Z. Ülken, *a.g.e*, s.144- 145
[136] Ş. Alimcan, *a.g.e*, s.11-12
[137] Meral Alpay, *Harf Devriminin Kütüphanelere Yansıması*, İstanbul 1976, s.15
[138] Gotthard Jaeschke, *Türk İnkılâbı Tarihi Kronolojisi, II*, Çev: N.Recep Aksu, İstanbul 1939, s. 46
[139] Hüseyin Yorulmaz, *Tanzimattan Cumhuriyete Alfabe Tartışmaları*, İstanbul 1995, s.223
[140] Avram Galanti, *Arabi Harfleri Terakkimize Mâni Değildir*, İstanbul 1926, s.3-5

3.7. Bakü Türkoloji Kongresi'nin Türkiye'deki Etkileri

6 Mart'da Bakü Türkoloji Kongresi bitmiştir ama Türkiye'deki tartışmaları yeniden başlatmıştır. Kongre'de alınan ''Latin Harfleri'nin Kabulü'' kararı bazılarına doğru düşünülmüş bir karardı, bazılarına göre ise Türkler arasında birliği bozmayı hedefleyen siyasi bir karar idi. Falih Rıfkı, yazdığı ''Latin Harfleri'' başlıklı yazısında; Doğu sınırlarımızdan Asya nihayetlerine kadar milyonlarca Türk yeni harflerle okumaya başlayacak ve bu da Türk lisanı için çok önemli bir hadise olacak[141]'' derken Yunus Nadi, olaya daha temkinli yaklaşarak ''Türkçe ve Latin Hurufu'' başlıklı yazısında; Latin harfleri konusunda, tartışmalar olduğunu ve hükümetin Latin harflerine taraftar olduğunu ama bunu açıklamak için zamanın gelmesini beklediğini yazar. Ayrıca, Latin harflerinin kabulünün matbuatta sorunlar çıkacağını, Latin harflerini almadan çok iyi incelenmesi gerektiğini, acele edilmemesini özellikle ister[142].

Avram Galanti ise; ''Bakü Türkoloji Konresi'nin Gayri İlmi Bir Kararı'' başlıklı yazısında; bu kararın siyasi ve gayri ilmi bir karar olduğunu belirterek Kongreye katılan Türkologların ilmi salahiyetlerinin olmadığını, Türkolojinin, Türklüğe temas eden bütün mevzulardan bahseden ilim olduğunu yani Türk lisaniyatı, Türk edebiyatı, Türk tarihi, Türk hukuku, Türk coğrafyası vs. Türkolojiyi bir bütün olarak teşkil ettiğini, Türkoloğun ise, Türkolojinin bir mevzuu veya aralarında münasebetler bulunan mevzular ile iştigal eden kimse olduğunu açıklayarak, Bakü Kongresi'ne iştirak eden Türkologların hepsinin lisanıyatçı veya etimolog olmadığını ifade eder. Kongrede sadece küçük bir grubun lisaniyatla iştigal ettiğini ve bu grubun ıstılahlar hakkında böyle bir karar almasını düşündürücü bulur. Galanti yazısına şöyle devam eder; ''Her milletin kendi lisanını zenginleştirmeye çalıştığı bir sırada, biz dahi kendi lisanımızı zenginleştirmeye çalışmalıyız. Bakü Kongresi'nin ıstılah hakkında verdiği karar, lisanımızı fakirleştirmekten başka bir şeye yaramaz. Çünkü kararı, gayri kabili tatbiktir[143].''

[141] *Milliyet*, 12 Mart 1926
[142] *Cumhuriyet*, 12 Mart 1926
[143] *Akşam*, 24 Mart 1926

Menzel, kongrede bu kararların alınmasında Rusya'nın büyük rolü olduğunu ve zamanla Rusya'daki Türk topluluklarının kesinlikle Latin harflerine geçeceğini, bunun başarılması için Rusya'nın yardım edeceğini belirtir[144]. Gerçekten de olay bu yönde gerçekleşmiştir. 1926'dan sonra Sovyetler'deki tüm Türk toplulukları hızla Latin harflerini kabul etmişlerdir. Bu durum bizimle diğer Türk toplulukları arasındaki yazı birliğimizi bozmuş, birbirini anlamayan iki kardeş haline getirmiştir. Taki 1928 sonuna kadar… Ancak bu kez de Rusya'nın baskısıyla buradaki Türk toplulukları Kiril alfabesini kabul etmek zorunda kalmışlardır.

Tüm bu tartışmaların olduğu sırada, 28 Mart 1926 tarihinde Akşam Gazetesi ''Latin harflerini kabul edip etmemek günün mühim meselelerinden oldu. Birkaç sene evvel Latin harflerini kabule taraftar olanların iddiaları, hiçbir zaman tahakkuk etmeyecek hayallerden bahsediliyormuş gibi bir nevi istihfaf ile telakki edilirken, şimdi memleketin münevver merkezlerinde bu mesele etrafında ciddi münakaşaların başlamak üzere olduğu hissediliyor; Latin Harflerini Kabul etmeli miyiz? Kabul edersek menfaatimiz nedir, zararımız nedir? Bu mesele etrafındaki nokta-i nazarınızı lütfeder misiniz? '' sorularını sorarak ''Latin Harflerini Kabul Etmeli mi, Etmemeli mi?'' adıyla bir anket başlatmıştı.

Bu ankete devrin önde gelen yazarları, bilim adamları katılmışlar ve görüşlerini belirtmişlerdir. Ankete cevap verenler arasında Halit Ziya (Uşaklıgil), Necip Asım (Yazıksız), Veled Çelebi (İzbudak), Ali Canip (Yöntem), İbrahim Alaaddin (Gövsa), Ali Ekrem (Bolayır), Muallim Cevdet (İnançalp), Avram Galanti, Hüseyin Suat, Halil Nimetullah (Öztürk), Macar asıllı Prof. Gombotes Zoltan, İbrahim Nemci (Dilmen), Refet Avni (Aras), Abdullah Cevdet, Mustafa Hamit ve Mustafa Şekip (Tunç) gibi kişiler vardı. Abdullah Cevdet, Refet Avni ve Mustafa Hamit'in dışındakiler Arap harflerinin kaldırılıp yerine Latin harflerinin kabul edilmesinin büyük yanlışlık olacağını ve geçmişle bağlarımızı koparacağını ileri sürmekteydiler. Abdullah Cevdet, Refet Avni ve Mustafa Hamit Latin harflerinin kabulü yönünde fikir belirtmişlerdi. Mustafa Şekip ise; Türkçe'nin fikirlerimizi ve duygularımızı ifade etmediğini, Arap harfleri gibi Latin harflerinin de yetersiz kalacağını, yabancı bir dil aramak gerektiğini

[144] M. Alpay, *a.g.e,* s.15

belirtir. Fakat Mustafa Şekip'in bu görüşü özellikle gençler arasında tepkiyle karşılanır ve Türk Ocağı'nda bununla ilgili toplantı yapılır[145].

Ankete katılanlar arasında Ali Ekrem (Bolayır) ''Milletlerin Medeniyeti Lisanların Kolaylığı ile Ölçülmez''adlı yazısında, en başta kendisinin Latin harflerinin kabulüne taraftar olmadığını açıklar.

İkinci olarak; Latin harflerinin lisanımızı yazmaya müsait olmadığını, Türkçemizi yazmak için evveliemirde yeni bir Latin hurufu icat etmemiz lazım geldiğini, şimdiki Latin hurufuyla da yazılan Türkçe'yi biz dilimizin lafızlarını bildiğimiz için okuyabileceğimizi ama yabancıların okuyamayacağını belirttikten sonra ''Latin hurufu nasıl kabul olunacaktır? ''diyerek bunun mümkün olmadığını, Arap harfleriyle yazılmış bunca eseri Latin harfleriyle tekrar yazmak için memleketin bir yıllık servetini harcaması gerektiğini, alışıla gelen harflerin değiştirilmesinin çok zor olduğunu, bunun ise uzun yıllar alacağını,

Üçüncü olarak; '' Latin hurufunu kabul edeceğizde ne olacak? Maarifi tamim mi edeceğiz? Ve Türk milleti az zamanda medeni mi oluverecek? Diyerek, Milletlerin medeniyetinin lisanlarının kolaylığı ile ölçülmeyeceğini, bilakis zorluğu ile anlaşılacağını, Almanca'nın, İngilizce'nin ve Fransızca'nın tahsili zor lisanlar olduğunu, İtalyanca ve İspanyolca'nın daha kolay lisanlar olması bu iki milletin diğerlerinden daha medeni olduğunu göstermeyeceğini,

Dördüncü olarak; lisanımızın kolay yazıldığını, Latin harfleriyle yazı yazmanın zor olduğunu ve zaman aldığını ve son alarak; maarifi tamim için ibtidai mekteplere önem verilmesi gerektiğini'' belirtir[146].

Muallim Cevdet (İnançalp)ise; Latin harflerinin kabulüne taraftar olmadığını ifade ettikten sonra, yeryüzünde Latin harflerini kullanmadan terakki etmiş bir Rus, bir Japon harsı mevcut oldukça Türklerin ve Müslümanların kullandıkları ve kullanmakta oldukları harflerin terakkiye mani olduğunu kabul edemem. İspanya gibi Latin elifbasını istimal eden bir milletin neden geri kaldığını sorarım. İtalya'da neden bir çok cahil

[145] A. S. Levent, *a.g.e*, s.27
[146] *Akşam*, 30 Mart 1926

bulunduğunu düşünürüm. Elindeki harflerle, hem baş belası olan korkunç harflerle İngilizlere yetişen Japonların terakkisine Latin harfleri değil, sadeleştirilmiş dil ve dil üzerine yazılan binlerce eserler sebep olmuştur'' der ve kendi harflerimizle sade bir dille sağlık, din, tarih, iktisat vs. kitaplar yazıp cahil köylüye, mehmetçiğe okutursak geri kalmayacağımızı belirtir. Daha sonra kendisinin Rusya'da İsviçre'de yüze yakın yabancıya Latin harfleriyle Türkçe dersi verdiğini, Latin harfleriyle öğrenmenin o kadar da kolay olmadığını ve yazarken çok zaman aldığını ifade eder. Harflerin zor olduğunu ve ıslah edilmesi gerektiğini kabul ederek şu teklifi yapar; Bir komisyon kuralım ve maişetlerini sağlayalım. Bu kişiler ıslah edilmiş harflerle gündelik, haftalık mecmualar neşretsin. En sade şekilde ve İstanbul lisanıyla sağlık, hesap, tarih vs. kitaplar yazdıralım ve köylümüze, askerimize, kadınlarımıza okutalım. Bakalım bu sayede ıslah edilmiş harflerle köylümüz Bulgar köylüsü gibi tenevvür eder mi? diyerek, düşünülmeden, ruhumuza yabancı bir yazıyı tatbike çalışmanın akibetini Enver Paşa'nın harf denemesine benzeterek, başarısız olacağını[147]'' ileri sürer.

İbrahim Alaaddin (Gövsa) ise olaya değişik bir açıdan yaklaşır; Latin harflerini kabul etmenin yerine milli lisanın yanında yabancı bir lisanın kabul edilip, öğretilmesinin daha faydalı olacağını düşünür. İçimizdeki gayri müslimlerin resmi lisanları olan Türkçe'nin yanında yabancı bir dil bildiklerini, bunun yanında Japonların da kendi dilleri yanında herkesin İngilizce bildiğini, sadece bizim ikinci lisan yoksunu olduğumuzu, bir medeniyet diline bihakkın sahip olmak, o dilde tahsil görmek her şahıs için medeniyet kültürü temin edeceğini yabancı lisan bilenlerin vatan ve millet hislerini bu millete daha çok telkin ettiğini belirtikten sonra harflerle ve lisanla uğraşmış mütahassıs bir adam olmadığını ve bunun için Latin harflerinin kabulüne veya reddine taraftar olmadığını ama medeniyetin lisandan ve lisanın da harflerden doğmadığını lisanları ve imlası zor olan milletin geri kalmış olduklarına inanmadığını, bilakis lisanları daha zor olan milletlerin daha inkişaf ettiklerini, Latin harflerinin kabulü imla meclislerimizi ve lisanımızın inkişafını temin etmeyeceğini, lisanımızın Latin harfleriyle yazmanın bazı zorluklar doğuracağını, bundan dolayı lisansımız bütün kelimelerini imla itibariyle tespit eden kâmus vücuda getirmek lazım geleceğini, eğer bu yapılmazsa Latin hurufunun vücuda getireceği anarşi bize eski harflerimizi mumla

[147] *Akşam*, 31 Mart 1926

aratacağını, Kâmus vücuda getirmenin de uzun zaman alacağını, yetişmekte olan neslin sarsıntılı bir devre geçirebileceğini söyledikten sonra Latin harflerinin kabulü yerine lisanımızın yanında yabancı bir dil öğrenmeyi daha faydalı olacağını[148] ifade eder.

Necip Asım (Yazıksız); Latin harflerine taraftar olmadığını belirttikten sonra ‘‘En az otuz asırlık kütüphanemize veda etmek icap edeceğimizi, aradan elli sene geçtikten sonra bizden sonra gelen neslin nazarında kütüphanelerimiz Avrupa müşteşriklerinin gördükleri şekle gireceğini ve o günkü Türkçe’yi ayrıca tahsil etmeleri icap edeceğini söyler ve harflerimizin menşeinden bahsederek, okur yazarlığın azlığına sebebin harfler olmadığını, mekteplerimizde kıraat için resmen tahsis olunan zaman ile Avrupa mekteplerinde aynı ders için tahsis olunan zamanın aynı olduğunu, harflerimizdeki tek eksikliğin sesli harflerin bulunmaması olduğunu açıklar ve Latin harflerini kabul edersek şimdiki okur- yazarlarımızı da kaybedeceğimizi[149] belirtir.

Galatasaray Lisesi Edebiyat Muallimi Refet Avni (Aras) Bey, Latin harflerinin kabulüne taraftar olduğunu beyan eder. Ve sözlerine şöyle devam eder; ’’Bugünkü Arap harfleriyle Türkçe öğrenmeye imkan yoktur. Bununla beraber bugünkü harflerimizin ıslahının mümkün olmadığını iddia ediyor değilim. Fakat bu ıslah keyfiyetini çok müşkil buluyorum. Fena bir şeyi düzeltmeye çalışmaktan, yeni bir eser meydana getirmek daha hayırlıdır.

Latin harfleri kabul edildiği taktirde şu faideleri tasavvur ediyorum:

1- Bugünkü Türkçemizin muhtelif şekilleriyle beraber harflerin miktarı yüz yirmi kadardır. Bu suretle otuza kadar harfle ifade-i meram kabil olacaktır,

2- Alfabeyi çabuk ve kolaylıkla öğreneceğiz,

3- Kolaylık dolayısıyla okuyanların adedi çoğalacak,

4- Lisanımız Arabın, Acemin esaretinden kurtulacak, sade ve saf bir Türkçemiz olacak,

5- Latin harfleriyle divanları daha çabuk okuyabileceğiz,

---

[148] *Akşam,* 1 Nisan 1926
[149] *Akşam,* 2 Nisan 1926

6- Ecnebiler, Türk hayatını lisanın sadeliği, yazının kolaylığı dolayısıyla bizzat öğrenebilecekler,

7- Edebiyatta ''Garabet'' gibi garip bahisler kalmayacak,

8- İstanbul Türkçesiyle Anadolu'nun muhtelif semtlerindeki telaffuz farkı kolaylaşacak,

9- Her kelimeyi Fransızca'da olduğu gibi bir defada yazacağız, bu suretle hem yazı yazan için hem de okuyan için bir kolaylık temin etmiş olacağız.[150]

Darülfünûn Müderrislerinden Avram Galanti Bey, ''Arap harflerine saitler ilâvesiyle lisanımızın tekmil edileceği fikrindedir. Galanti, daha önce İzmir İktisat Kongresi'nde mevzubahis olmaya başlamış Latin harfleriyle ilmi bir surette meşgul olduğunu, ''Türkçe'de Arap ve Latin Harfleri ve İmla Meseleleri'' namıyla ilmi eser yazdığını, şimdi de Akşam gazetesinin harf tartışmaları konusunda fikrini sorduğu için bu ankete katıldığını belirtir. Gazeteye gönderdiği yazıda özetle şunları ifade eder; Latin harfleri taraftarları Arap harflerinin çok zor öğrenildiğini ve çocuklarımızın çok geç okuma- yazma öğrendiğini ileri söylüyorlar fakat mesele bu kadar basit değil. Bu mesele âdi bir elifba meselesi değil, memleketin irfan meselesidir. Latin harflerinin bütün faydalarından istifade etmek için önce Türkçemizi ilmi bir hale getirmek gerekir, lisanımızın ıslahına elifbadan değil, dilin kendisinden başlanılmalıdır. Aksi taktirde Latin harfleri memleketin geri kalmasına yardım etmekten başka bir işe yaramaz. Japon yazısının yarısı resim yazısı, yarısı hece yazısıdır ve kullandığımız yazıdan kat ve kat zordur, fakat Japonlar Latin yazısı kullanan İspanyollardan çok daha gelişmiştir. Bu da gösteriyor ki, terakki mutlak Latin harflerinin kabulü ile gerçekleşemez''[151].

Freiburg Üniversitesi Doğu Dilleri eski öğretmenlerinden Mustafa Hamid Bey, gazeteye gönderdiği ''Latin Harfleri Kabul Edilmezse Ne Faideler Temin Edebiliriz?'' başlıklı yazısında; Arap harflerini kullandığımız sürece irfan ve terakki seviyesine yükselmenin mümkün olmayacağını, Latin harflerinin otuz harften müteşekkil olup, imlâsının da çok kolay olduğunu, Arap harflerinin ise daha fazla harften oluştuğunu ve

[150] *Akşam*, 3 Nisan 1926
[151] *Akşam*, 4 Nisan 1926

imlâsının zor olduğundan dolayı öğrenmeyi güçleştirdiğini, Latin harfleri kabul edildikten beş sene sonra milletin yüzde otuzunun, on sene sonra ise yüzde sekseninin okur-yazar haline geleceğini ileri sürmekteydi.[152]

Halil Nimetullah (Öztürk) Bey, Latin harflerinin kabulüne taraftar olmadığını açıkladıktan sonra; bugüne kadar Latin harflerinin kabulünü isteyen sözler arasında hiçbir ciddi, ilmi fikre tesadüf etmediğini, bugün imlâmızın karışık, kaidesiz, gelişigüzel olması lisanımızın, yeni imlâmızın arz ettiği kelimelerin henüz kaideden hariç düzensiz bir halde olması neticesinden kaynaklandığını, bunun Latin harflerinin kabul ederek giderilmeye çalışılması akıntıya karşı kürek çekmek olduğunu, lisanımızda kargaşayı, anarşiyi büsbütün arttıracağını, okur yazar adedini azaltacağını ve ictimai bir dalaletten başka bir şey olmayacağını [153] söyler.

İbrahim Necmi (Dilmen), bu meselenin bir yıl önce de gündeme geldiğinde aynı sualle muhatap olduğunu, yazı ve imlâ meselesinin yarım asırdan fazla bizi meşgul ettiğini, bir tarafta ıslah-ı hurufçuların, diğer tarafta eski ve yeni imlâcıların, bir taraftan da Latin hurufçularının olduğunu, Latin harflerinin kabulü özel isimlerin kolay okutulmasında yararlı olabileceğini fakat yazımızı uzun ve telaffuzdan uzak bir şekle götüreceğini, ecnebiler daha kolay öğrensin diye bir lisanın harflerinin değiştirildiğini hiç işitmediğini, bugün yabancıların en çok öğrendiği lisanlar en kolay lisanlar değil, İngilizce-Fransızca gibi zor lisanlar olduğunu, Birinci Dünya Savaşı sırasında Alman Profesörlere Türkçe'yi öğrettiğini ve yazıdan dolayı büyük bir şikayet işitmediğini[154] belirtir.

Halit Ziya (Uşaklıgil); Latin harfleri meselesi muallak bir mesele olduğu için bunu evet, yahut hayır demenin doğru olmadığını, orta bir yol bulmak gerektiğini belirtir. Ayrıca, Türkçe'yi mutlaka bir ecnebi elifbasıyla yazmak lazım gelirse bu vazifeyi mükemmeliyetle deruhte edebilecek olan Ermeni elifbası olduğunu söyler ve Latin harflerinin Türkçe'yi bihakkın edaya kâfi gelmediğini ifade eder ve buna örnekler vererek ispatlamaya çalışır. İlköğretimin yetersiz olduğunu, İstanbul'da dahi çocukların yarısının mektebe gitme imkanına sahip olamadığını, yeterli sayıda mektebe ve

[152] *Akşam*, 7 Nisan 1926
[153] *Akşam*, 8 Nisan 1926
[154] *Akşam,* 19 Nisan 1926

muallime sahip olamadığımızı, tüm bu sorunlar varken Latin harflerinin kabulünü istemeyi pek yararlı görmez[155].

Macar Profesör Gombotes Zoltan[156] ise; Türklerin Latin harflerini kabul etmesini uygun görmez ve bu durumun ilmi bir düşünceden uzak olduğunu, bunun mümkün olmadığını, Türklerde umumi bir lehçe olmadığını, Anadolu'daki bir Türk ile Orta Asya'daki bir Türk'ün çok zor anlaşabildiğini, bunun için biran evvel umumi surette konuşulan bir dil yapılması gerektiğini, mesela Anadolu'da farklı lehçelerin kullanıldığını Latin harflerinin ise hangi lehçeye göre yazılacağını sorar. Latin yazısının Türkçedeki sesleri yazmada kâfi olmayacağını belirterek, Macarların vaktiyle yazıyı değiştirdiklerini ama Macarların bir zamana kadar yazılarının olmadığını ya da çok iptidai bir yazılarının olduğu için yazı değişikliğine gittiklerini, Türklerin ise asırlarca kullandıkları, zengin bir dilleri ve yazıları olduğunu, eğer yazı değişikliğine giderlerse bunun son derece fena olacağını, mevcut yazının ıslah yoluna gidilmesi gerektiğini, böylece mazi ile de alakanın kesilmeyeceğini belirttikten sonra yazının kolaylığı ya da zorluğu okuma- yazma adedini arttırmadığını iyi bir eğitimle ancak okuma –yazmayı arttırabileceğini[157] açıklar.

Aynı yıl içinde (1926) Prof. Köprülüzade Mehmet Fuat, ''Harf Meselesi'' başlıklı makalesinde; ''Latin harflerinin kabulüne taraftar olanlar, zannediyorlar ki garb medeniyetine bu suretle daha çabuk ve daha kolay temessül edebiliriz. Halbuki garb medeniyetine temessül harflerimizin tebdili ve Latin harflerinin kabulü ile kabil olmaz'' dedikten sonra harflerin değiştirilmesini isteyenlerin işi mantık meselesi olarak değil, ilim meselesi olarak tetkik etmeleri gerektiğini, bir milletin harflerini değiştirebilmesi için eski bir harstan (kültür ve irfan) mahrum olması ve dilinin iptidai bir halde bulunması icap ettiğini, halbuki Türk milletinin çok eski bir harsa malik olduğunu ve zengin bir dile sahip olduğu, dolayısıyla Türkçe'nin istimali için harflerimizin değişikliğine gerek olmadığını, alalâde mantık ve alalâde muhakeme ile elde edilen nazariyeler hayat sahasında büyük bir tatbik kabiliyeti gösteremezler. İçtimai hadiseler

[155] *Akşam,* 24 Nisan 1926
[156] Gazetede ayrıca Macar Profesör Gombotes Zoltan hakkında şu bilgiler yer almaktadır; " Macar İlim Akademisi Azası, Darülfünûn Macar Dili Müderrisi, aynı zamanda Avrupa'nın önde gelen en önemli dil bilimcisidir".
[157] *Akşam,* 5 Mayıs 1926

üzerinde müessir olmak için kat'i surette içtimai düsturlara teb'iyyet etmek (tabi olma, uyma) mecburiyeti vardır. Bu düsturlara bigane kalanlardır ki ancak Latin harflerinin kabulüne taraftar olabilirler'' dedikten sonra Latin harflerini kabulü meselesi yalnız hars ve tarih meselesi olmadığını, bunun iktisadi, tedrisi cihetleri olduğunu, işin sadece iktisadi yönü bile Latin harflerinin kabulü teşebbüsünü akamete uğratmaya kâfi geleceğini belirterek, birlik beraberliğe ihtiyaç duyduğumuz şu günlerde Latin harflerinin kabulü meselesi anarşi doğurmaktan başka bir şeye yaramaz[158]'' diyerek Latin harflerinin kabulüne karşı çıkar.

Köprülüzade Mehmet Fuat, bu makalesinden on iki yıl sonra (1938'de) ''Türk Harflerini Kabul Ettiğimiz Büyük Günün Onuncu Yıldönümü !'' başlıklı yazısında; Türklerin kültür tarihinde bu kadar azametli, bu kadar şümûllü bir dönüm noktası daha var mıdır? Bilemeyiz. Yalnız şunu itiraf etmek mecburiyetindeyiz ki, Atatürk'ün milletine hediye ettiği muazzam inkılâplar arasında alfabe inkılâbının, çok derin ve çok geniş bir manası vardır. Geriye doğru süratli bir bakış bunu bize daha iyi anlatabilir. Türkler, İslâm dinini kabul ettikten sonra, Müslümanlık tesiri ile, evvelce kullandıkları alfabeleri bir yana bırakarak Arap harflerini kullanmaya başlamışlardı. Türk dilinin bünyesine hiç uymayan, Türk seslerini ifade edemeyen bu eksik ve iptidaî alfabe dokuz yüz yıl dilimize tahakküm etti. On dokuzuncu asırda, garp medeniyeti ve garp fikirleri ile temastan sonra, Arap alfabesinin eksikliği ve iptidaîliği, öğrenilmekteki zorluğu yavaş yavaş anlaşıldı ve bunun neticesi olarak türlü fikirler ortaya atıldı. Arap harflerinin ıslahı, Latin harflerinin alınması, yeni bir alfabe icadı gibi türlü düşünceler ileri sürüldü, türlü türlü münakaşalar oldu. Fakat bunlardan hiçbir müsbet netice elde edilemedi. Latin harflerinin en ateşli taraftarları, Arap harflerinin her birine ayrı ayrı karşılık bulmak ve bu inkılâbı 20-30 senede tedricen tatbik etmek iddiasında idiler. Başka türlü bir hareketin imkânsızlığını, zararlı olacağını ileri sürüyorlardı. Bu neticesiz münakaşalar, gazete ve mecmualarda zaman zaman sürüklenip dururken, birdenbire alfabe inkılâbına şahit olduk; artık, Arap alfabesi yerine, Latin esasından alınmış millî bir alfabemiz vardı. Atatürk bu büyük inkılâbı yaparken, acaba ne gibi düşüncelerle hareket ediyordu? Bunu sonradan yavaş yavaş anladık ve anlayabiliyoruz:

[158] *Milli Mecmua*, 1 (Kanun-ı Evvel) Aralık 1926, VII, s.1206

1-Bir milletin eski alfabesini bırakıp, yeni bir alfabe kabul etmesi, eski bir kültür dairesinden çıkıp, yeni bir kültür dairesine girmesi demektir. Biz Arap alfabesini bırakmakla, orta zaman şark kültüründen silkinip, muasır garp kültürü dairesine girmek iradesini göstermiş oluyorduk.

2-Sırf, Atatürk'ün irşadı sayesinde yalnız Türk seslerini tesbit eden şekillerden ibaret kalan yeni alfabe, dilimizdeki Arap ve Fars kelimelerine ve bu dillerden alınan gramer kaidelerine, Türk dili çerçevesi içinde artık hayat hakkı bırakmıyordu. Bu yeni Türk alfabesi sayesinde, o zamana kadar kendi hususî hüviyetlerini saklayan Arap ve Fars kelimeleri artık dilimizde tutunamayacaklardı[159]''. Bu da gösteriyor ki; zaman içerisinde Köprülü'nün Latin harfleri konusundaki görüşleri değiştirmiştir.

1926 yılının sonlarına doğru, Zeki Velidi Togan, ''Türklerde Hars Buhranı'' başlıklı makalesinde; ''Suret-i kat'iyede bilmeliyiz ki Latin hurufatının lisanımıza tatbiki imkansız ve muzırdır. Bunu tatbik ya cebir yolu ile olur def 'aten yahut yavaş yavaş terbiye yoluyla olabilir. Cebren olduğu vakit mesela Arap hurufatı istimali suret-i kat'iyede men olunur. Ahali bilsin bilmesin Latince yazılır. Hurufat meselesi Latin harflerini kabul etmek suretiyle halledilecek olursa bu yolun bir devlet içerisinde dört-beş aydan fazla ömrü olmaz[160]'' demekteydi, yani o da Latin harflerinin kabulüne karşı çıkıyor ve Latin harflerinin lisanımıza uygun olmadığını belirtiyordu.

Latin harfleri hakkında görüşlerini beyan eden diğer bir kişi Avni (Başman)Bey'dir. Avni Bey (Başman); ''Latin Harfleri Meselesi'' başlıklı yazısında, o güne kadar yapılan tartışmaları değerlendirir ve önce Latin harfleri taraftarlarının görüşlerini sonra da Latin harfleri aleyhindeki kişilerin görüşlerini sıralar.

Latin harfleri taraftarlarının görüşlerini şöyle sıralamaktadır;

1- Şimdiye kadar kullandığımız harfler Arap harfleridir. Bunlar Sami bir lisan olmayan Türkçe'nin bünyesine uygun değildirler, imlâmızın bozukluğunun en büyük sebebi budur.

[159] *Ülkü,* XII, no: 67, Eylül 1938
[160] *Türk Yurdu*, Aralık 1926, IV, s.497

2- Mademki garb medeniyeti zümresine dahiliz, garblıların yazıdaki şekli birliğinden ayrı kalmamalıyız. Avrupalıların yazıları Latin harfleriyle bir menşedendir.

3- Latin harflerini kabul etmedikçe inkılabımız tamam olmaz.

4- Halkımızın çoğunun okuma yazma bilmemesi Arap harflerinin zorluğu yüzündendir. Latin harflerini kabul edersek elifbamız kolaylaşır, herkes de kolayca okur. Hele ilk mekteplerde elifba tedrisi fevkalade basitleşir, çocuklarımız bugünkü zahmetten yarı yarıya kurtulur.

Latin harfleri aleyhinde olup, mevcut Arap harflerinin muhafazasını isteyenlerin görüşlerini ise şöyle sıralar:

1- Şimdiye kadar kullandığımız harfler aslen Arap harfleridir, lâkin Türkçe onları kendi bünyesine uydurmuştur. Türkçe'nin Sami bir lisan olmaması Arap harflerinin Türkçe'ye uymamasını icap ettirmez. Nasıl ki Farisi Urdu lisanı da Sami bir lisan değildir ve Arap harfleriyle pekala yazılabiliyor. İmlâmızın bozukluğu giderilebilir. Mevcut harflere bir iki işaret ilavesi, bazı zaid harflerin elifbadan çıkarılması imlâ meselesini halle pek ziyade medar olur, kaldı ki imlâ meselesi yalnız harf meselesi de değildir. Türkçe'nin asıl muhtaç olduğu sarftır ve imlâ da sarftan çıkar.

2- Arap medeniyeti zümresine dahil olmamız, behemehal yazılarda da garbın şekil birliğine uymamızı icap ettirmez. Çünkü bu birliğin maddi ve manevi hiçbir hiç bir kıymeti yoktur. Garb medeniyetine girmiş olan Japonlar da hala eski yazılarını muhafaza ediyorlar.

3- Latin harfleriyle inkılâplar arasında bir münasebet yoktur.

4- Halkımızın okuma yazma bilmemesi iktisadi gelişmenin gecikmesinden, eski hükümetlerin himmetsizliğinden, teşkilatın kifayetsizliğindendir. Mektep olmadıkça, muallim bulunmadıkça hangi tarafı kabul etsek netice birdir. Sonra Latin harfleri de zannedildiği kadar kolay öğrenilen şeyler değildir. Alfabesi bugünkü Türkçe'den çok karışık olan Japonya'nın umumi ve ibtidai maarifi, alfabesi daha kolay ve basit olan İtalya'nınkinden daha ileridir.

Avni (Başman)Bey,[161] harf meselesinin sükûnet ve i'tidalle münakaşa edilmediğini, her iki tarafın birbirlerine hoş olmayan sözler söylediğini, halbuki ortada bu kadar sinirlenmeyi icap ettirecek bir halin olmadığını, inkılabın harflerin şekli karşısında tarafsız olduğunu, harfler meselesini inkılaptan ayırmak gerektiğini söyledikten sonra meseleyi tarafsız şekilde münakaşa etmeliyiz diyerek maddeler halinde bazı açıklamalar yapmaktaydı. Bugün kullandığımız harflerin Arap ve Sami kökenli olduğunu ancak asırlarca Türkçe'nin yazısı olduğu için milli alfabemiz olduğunu, Arapça'yı güzelleştiren ve geliştirenlerin Türkler olduğunu, nitekim rik'a, divani gibi yazıları ibda edenlerin Türkler olduğunu, bugünkü harflerimizin yazımızı, okuma yazmayı güçleştirdiğini, Arap harflerinin sesli harfler yönünden zayıf, sessiz harfler yönünden zengin olduğunu, harflerimizin güç olduğunu ama Latin harflerinin de kolay olmadığını, lisanımızı kolaylaştırmak için harf değişikliğine gidilmesini doğru bulmadığını ve bunun külfet olacağını, mevcut harflerin ıslah yoluna gidilmesinin daha kolay ve masrafsız olacağını, İstanbullu'nun, Kastamonulu'nun ve Ayıntablı'nın kendilerine özgü farklı lehçeleri olduğunu, Latin harfleri kabul edilirse bu lehçelerden hangisine göre yazılacağı sorununun çıkacağını, Türkçe'nin sarfı yapılmadıkça yazısının düzeltilemeyeceğini, bunun da şimdilik mümkün olmadığını, mevcut harflerde ıslah yoluna gidilmesi gerektiğini söyledikten sonra şu teklifi yapmaktadır; Latin harflerinin Türkçe'ye tatbiki tecrübe edilebilir. Mesela ikinci bir elifba olarak böyle muavin bir elifbâ belki ameli sahada faide gösterebilir, hem bu suretle iki çeşit elifba serbest bir rekabete girmiş olurlar, bu cidalde hangisi yaşamaya salih ise o diğerini ortadan kaldırır ve mesele de kendi kendine biter[162].

Tüm bu gelişmeler gösteriyordu ki, Türkiye'de Latin harflerinin kabul edilmesinin henüz zamanı gelmemiştir. Nitekim Gazi Mustafa Kemal Paşa'nın en yakın silah arkadaşı, Başvekil İsmet Paşa, Latin yazısının alınmasına uzun süre direnmiştir. İsmet Paşa'ya göre; Harf inkılabını yapmak, uzun, çetin, belki ömür boyunca bir mücadeleye karar vermek demekti''[163]. Harf değişikliğine gidilince hükümet, bütün

[161] Eğitimci, hukukçu ve siyasetçi kimliğiyle ön plana çıkan Avni Bey, Ortaöğretim Genel Müdürlüğü, Talim ve Terbiye Teftiş Kurulu Başkanlığı, Eğitim Bakanlığı Müsteşarlığı yapmış ve Demokrat Parti'de milletvekili olarak 1950 yılında 2,5 aylık Milli Eğitim Bakanlığı görevinde bulunmuştur. H.Yorulmaz, *a.g.e*, s.417

[162] *Hayat*, 30 Aralık 1926, s. 5

[163] İsmet İnönü, ''Yeni Türk Harflerinin Yıldönümü'', *Ulus,* 9 Ağustos 1953

askeri ve mülkî daireleri ile, Darülfünûn bütün fakülteleri ile basın, matbaalar dağ gibi Başvekil İsmet Paşa'nın karşısına dikilmiş olacaktı. Bu dönemde ayrıca Darülfünûn'daki üniversite hocaları, Latin harfleri kabul edilirse protesto makamında bir tek satır yazı yazmayacaklarını, kalemlerini kıracaklarını beyan etmişlerdir[164].

3.8. Latin Harflerine Giden Süreçte Diğer İnkılâpların Rolü

29 Ekim 1923'te Cumhuriyet rejiminin tesisinden sonra Gazi Mustafa Kemal tarafından gerçekleştirilen inkılaplar yazı değişikliğini kolaylaştırmıştır. Harf inkılabına giden süreçte; laiklik ilkesine bağlı kalınarak, yapılması tasarlanan yeniliklerin büyük bir kısmının tamamlanması, 3 Mart 1924 tarihinde Hilafet'in kaldırılması, yine aynı günde Evkaf ve Şer'iyye Vekaleti'nin kaldırılması ve Tedris-i Tedrisat Kanunu'nun kabulüyle tüm okulların Milli Eğitim Bakanlığı'nın denetimine bırakılması, böylece devlet yönetiminin ve eğitiminin laikleştirilmesi, 1925 yılına gelindiğinde Tekke ve Zaviyelerin kapatılması, kılık- kıyafet alanındaki değişiklik, 1926 yılında Medeni Kanun'un kabul edilmesi, 2 Mart'ta Maarif Teşkilatı hakkında kanunla eğitim işlerinin düzenlenerek ilk ve orta öğretimin esaslarının belirlenmesi, çağdaş eğitim ve öğretimi yapacak okulların açılarak öğretimi zorlaştıran sakıncaların kaldırılması[165] harf inkılabından önce atılmış önemli adımlardır. Ayrıca 1925'te çıkarılıp 1929'a kadar yürürlükte kalan Takrir-i Sükûn Kanunu diğer inkılâpların ve harf inkılâbının gerçekleşmesi için uygun ortamın hazırlanmasında önemli bir etken olmuştur. Milli Mücadele'den sonra Mustafa Kemal tarafından başlatılan inkılâplara karşı yurt içinden ve yurt dışından gelebilecek tehlikeleri önlemek ve inkılâpları daha rahat bir şekilde gerçekleştirmek için 4 Mart 1924 tarihinde TBMM tarafından, Takrir-i Sükûn Kanunu çıkarılmış, yeni Türk harfleri de bu kanun uygulandığı dönemde kabul edilmiştir. Gazi Mustafa Kemal Takrir-i Sükûn Kanunu'ndan bahsederken; "Takrir-i Sükûn Yasası'nın yürürlükte ve İstiklal Mahkemeleri'nin çalışmakta bulunduğu süre içinde yapılan işleri göz önüne getirecek olursanız meclisin ve ulusun güven ve inancının tam yerinde kullanıldığı kendiliğinden anlaşılır… Biz, Takrir-i Sükûn Yasası'nın yürürlükte oluşundan yararlandıksa, ulusumuzun alnını açık ve temiz göstermek için, ulusumuzun

[164] Ahmet Cevat Emre, *İki Neslin Tarihi,* İstanbul 1960, s.325
[165] Ahmet Mumcu, *Türk Devriminin Temelleri ve Gelişimi*, İstanbul 1984, s.153

bağnaz ve Ortaçağ anlayışlı olmadığını kanıtlamak için yararlandık… Şunu söylemeliyim ki, biz her araçtan yalnız ve ancak bir ülkü için yararlanırız. O ülkü şudur: Türk ulusunu, uygar toplumlar arasında yakıştığı kata yükseltmek ve Türk Cumhuriyeti'ni sarsılmaz temeller üzerinde her gün daha çok güçlendirmek'' [166] şeklinde ifade etmiştir.

Takrir-i Sükûn Kanunu'nun yürürlükten kalkması dolayısıyla 4 Mart 1929 tarihinde, Başvekil İsmet Paşa Meclisteki konuşmasında; "Türk harfleri de bu dönemde kabul edildi. Hemen öğrenen yüz binleri bir yana bırakalım, bugün halk okullarında anadilini okuyup- yazmayı çalışanlar erkek- kadın bir milyonu aşıyor. Bu sayı duraksayanları utandıracak başlı başına bir kanıttır[167] demiştir.

[166] Hıfzı Veldet Velidedeoğlu, "Yazı Devriminden Dil Devrimine'', *Yazı Devrimi*, İstanbul 1980, s.20
[167] *TBMM Kanunlar Dergisi*, VII, Ankara 1950, s.1019

3.9. Latin Rakamlarının Kabulü'nün Harf İnkılâbına Etkisi

Latin harflerine gidişin ilk önemli belirtisi Türkiye'de uluslararası Latin rakamlarının kabul edilmesi olmuştur. Erzincan mebusu Savfet Bey (Arıkan) ve arkadaşları Çorum mebusu Mustafa Bey (Cantekin), Kocaeli mebusu Reşit Savfet Bey (Atabinen) ve Balıkesir mebusu Sadık Bey (Deniz) tarafından 8 Mayıs 1928 tarihli ve 2 / 66 numaralı uluslar arası rakamların kabulü için kanun tekliflerinde; "Medenî âlemle ictimai ve iktisadi münesabatı infikak kabul etmez bir hale gelmiş olan Türkiye'mizde beynelmilel kullanılmakta olan rakamların kabulü ve istimali artık bir zaruret olmuş ve esasen bu rakamlar elyevm mekteplerimizde talim ve tadbik edilmekte bulunmuş olduğundan bu babta melfufen takdim kılınan layiha-i kanunînin kabulünü arz ve teklif eyleriz'' denilmekteydi. Urfa mebusu Refet Bey mecliste söz alarak şu konuşmayı yapmıştır: 'Bu kanunun kabul etmeyi arzu ettiği rakamlar, bütün medeni milletlerce kabul edilmiş rakamlardır… Bütün medeni milletlerin kabul ettikleri, en iyi usûlleri, gelişme ve yükselme yolunda ilerlemek isteyen bütün milletler pervasızca kabul etmektedirler. Bu rakamlar esas itibariyle Doğu'da uzun müddet kullanılmış, bilahare Batı'ya intikal etmiş, orada rakamlar üzerinde ıslah ve güzellik yapılmış olan rakamlardır ki, bunu kabul etmek bizim için en zaruri, en mübrem ve en iyi bir usûl olacaktır… Doğu'dan Batı'ya geçen bu rakamların tekrar kabulü, büyük bir varlık olacaktır. Rakamların müzakeresi sırasında, harfler konusu da gündeme gelmiştir. Kastamonu mebusu Hasan Fehmi Bey, İsmet Paşa hükümetine şunu soruyordu:'' Bir müddet evvel uluslar arası tarihi kabul etmiştik. Bilmem o gün, neden bu beynelmilel rakamları kabul etmedik? Bugün beynelmilel rakamları kabul ediyoruz. Oyumuzu vereceğiz. Acaba hükümetimiz beynelmilel harflerin kabulünde ne mahzur görüyor?'' diye soruyor ve hükümetten açıklama istiyordu.

Bitlis mebusu Muhiddin Nami Bey'de aynı soruyu sorarak uluslararası rakamların küçük bir parçayı meydana getirdiğini, asıl bir bütün olan iktisat, fen, ilim ve medeniyet sahasında gelişmemize büyük bir adım, büyük bir hamle teşkil edecek olan uluslar arası harfleri ne zaman kabul edeceğiz? demekteydi. Latin harflerinin, gelecek toplantı yılında ilk önce kabul edilmesini temenni ediyordu.

Maliye Vekili İzmir mebusu Şükrü Bey (Saraçoğlu); soruları hükümet adına cevaplarken; harfler meselesinin ilmi bir mesele olduğunu, Büyük Millet Meclisi'nin

şimdiye kadar ittihaz ettiği büyük kararlarda kendine meslek ittihaz ettiği büyük bir şiarı vardır ki, herhangi bir mesele, muazzel bir mesele bilhassa ilmi ve fenni bir mesele halledileceği zaman, bütün kuvvet ve kudret kendi elinde olduğunu bilmekle beraber Büyük Millet Meclisi daima ilim ve fen mebahisinde bilhassa mütehassısların raporlarının kat'i olarak ifade edilmiş olduğunu görmek ister. Hükümet memleketin bir ihtiyacını, Büyük Millet Meclisi'nin izhar ettiği bir arzuyu daha önce düşündüğünü, bu büyük meselenin halli için gereken komisyonu hayli haftalar evvel teşkil ettiğini ve mütehassısların, âlimlerin, mütefenninlerin bir arada toplanarak bir noktada birleştikleri gün, onu bir gün dahi geciktirmeden Büyük Millet Meclisi'ne takdim edeceklerini belirtiyordu.

Aynı sorulara İzmir mebusu Maarif Vekili Mustafa Necati Bey'de; Bu işte biraz geç kalıyorsak, teşkil ettiğimiz komisyonun, Encümenin faaliyetinin neticesine muntazır olduğumuzdandır. Hurufat meselesi en kısa zamanda tabiatıyla medeniyet aleminin kabul etmiş olduğu esaslar dahilinde halledilecektir. Fakat suhuletle tatbik etmek mecburiyeti de hükümetimiz üzerinde ağır bir vazife olarak bulunmaktadır. Onun için heyet-i aliyeniz mutmain olmalıdır. Hükümetiniz mütehassıs encümenlerin, komisyonların faaliyetini mütemadiyen teşvik etmekte ve yakın bir zamanda kabiliyet-i tatbikiyeyi haiz olarak getireceği hurufatı herhalde uzun zaman bekletmeden heyet-i aliyenize takdim edecek bir şekilde çalışmaktadır.

Arkadaşlar, maarif vekili sıfatıyla Hasan Fehmi Bey üstadımız tarafından vukubulan suale cevap vermek mecburiyetindeyim. Heyet-i aliyenizin gerek bütçede kabul ettiğimiz bir esasla ve gerek vukubulan tasrihatla hurûfat meselesinin üzerinde, hükümetin nazarı dikkatini celbetmiş ve bu işe ait olan esasat ibraz etmeyi emretmesinde zaten bu işle iştigal eden arkadaşlarımız bu iş etrafında çalışmışlardır. Yalnız herhangi bir büyük meselenin halli için, tabii zamana ihtiyaç bulunmakla beraber tatbikat sahasında lâzım gelen teshilâtı ira'e etmek tam ve kâmil olarak tatbik etmek mecburiyeti vardır[168]'' diyerek, cevap veriyordu.

Bu konuşmalardan kısa bir süre sonra 20 Mayıs 1928 tarihinde, 1233 sayılı yasayla mecliste uluslararası rakamlar kabul edilmiş ve kanun 1 Haziran 1926 itibariyle

[168] TBMMZC, Devre III, I. İçtima Yılı, s.226-230

yürürlüğe girmiştir. Latin rakamlarının alınması Latin harflerini kabule giden yolda önemli bir yer teşkil etmiştir.

3.10. Dil Komisyonu'nun Kurulması ve Faaliyetleri

Harf meselesi tartışılırken gündeme gelen diğer bir konu, tüm bu işlerin yürütülmesi için bir komisyonun kurulması gerekliliği idi. Daha önce 22 Mart 1926 tarihinde Maarif Teşkilatına dair kanunun birinci maddesinde de belirtildiği gibi; ''Türk dili ve buna müteallık bilcümle ilmi meseleler ile iştigal etmek üzere Maarif Vekaleti'nde bir dil heyeti teşkil edilmiştir[169]. Ancak bu dil heyeti aktif hale getirilememişti.

Uluslararası rakamların kabulü görüşüldüğü sırada, 20 Mayıs 1928 tarihinde Milli Eğitim Bakanlığı'ndan Başbakanlığa sunulan yazıda; ''Lisanımızda Latin harflerinin suret ve imkanını tatbikini düşünmek üzere bir heyetin teşkilinin uygun görülmekte olduğu'' bildirilir. Öneri 23 Mayıs 1928'de toplanan Bakanlar Kurulu'nda kabul edilir.

Alfabe komisyonunda üç milletvekili, üç maarif yüksek memuru ve üç uzman olmak üzere toplam dokuz üye vardır.

Milletvekilleri; FalihRıfkı (Atay), Yakup Kadri (Karaosmanoğlu), Ruşen Eşref(Ünaydın),

Maarifçiler; Mehmet Emin(Erişirgil- Talim ve Terbiye Reisi), M.İhsan (Sungu- Talim ve Terbiye Azası), Avni (Başman- Talim ve Terbiye Azası)

Uzmanlar; Ragıp Hulusi(Özdem- Darülfünun Müderrisi), İbrahim (Grandi- Hariciye Memuru), Ahmet Cevat(Emre)

Daha sonra bu komisyona Celal Sahir (Erozan), İbrahim Nemci (Dilmen), Fazıl Ahmet(Aykaç), İsmail Hikmet (Ertaylan) ve Ahmet Rasim'de dahil olmuştur[170].

Alfabe komisyonu hazırladığı raporda çalışma şekillerini ve toplanma amaçlarını; ''Latin harflerinin lisanımıza tatbiki imkanını düşünmek üzere teşekkül edip, 26 Haziran 1928'de çalışmasına başlamış olan heyetimiz, doğrudan doğruya bugünkü müşterek ve edebi lisanımızın dayandığı ince ve mütekamil İstanbul konuşma dilini esas alarak, bu dile teorik ve fiili yönlerden en uygun ve en elverişli bir alfabe

[169] *TBMM Kavanin Mecmuası*, Ankara 1941, IV, s.522
[170] *Hakimiyet-i Milliye*, 10 Haziran 1928

vücuda getirmeye çalışmak ve bu maksatla ilk önce Latin harflerinin asli değerlerini ve kullanıldıkları Avrupa milletleri tarafından yapılan değişiklikleri tetkik ederek, bugün adı geçen harfleri Türkçe'ye nasıl tatbik etmenin uygun olacağını azami dikkat ve itina ile düşünmek, sonra da bazı kurallar tespit ederek, bunların mümkün olduğu kadar metodik bir tarzda tatbiki suretiyle bir sonuca varmak''171 şeklinde sıralamıştır. Dünya üzerinde Latin alfabesi kullanan İngiliz, Fransız, Alman ve Macar gibi milletlerin alfabeleri teker teker tetkik edilmeye çalışılmış, Latin harflerinin Türkçe'ye tatbiki amacıyla Türkler ve yabancılar tarafından Dil Komisyonuna gönderilen teklifler dikkatle incelenmiştir. Dil komisyonuna Zonguldak ashab-ı sanatından Ali Rıza Efendi,Bolu'dan Hocazade Ömer Fevzi Bey, Selanik'ten Agop Artinyan Efendi, Ayıntap'tan Mehmet Sakin Bey, Ankara'da Kaimmakam Ali Bey, İstanbul'dan Gad Franko Bey, Antalya Ortamektebi Fransız muallimlerinden Ali Vasfi Bey, İskeçe'den Hafızoğlu Ahmet Rasim Bey, Adapazarı'na bağlı Taşlık Köyü'nden Muallim Hacı Mehmetzade Ahmet Hamdi Bey, New York'tan Elektrik mühendisi Muallim Abdullah Hamdi Bey, Robert Kolej Fonetik Muallimi Mister Edmond Tilly… Türkçe için Latin harflerini gösteren örnekler göndermişlerdir[172].

Dilimiz için gerekli olan harfler seçilirken; Türkçemizin milli ses bünyesine uymasına, eli ve gözü, zihin ve ruhu yormayacak bir güzellikte bulunmasına, dilimizin ihtiyaçlarının her şeyin üzerinde tutulmasına, İstanbul şivesine uygun olmasına, bütün kelimelerin söylendiği gibi yazılmasına, harflerin hiçbir karışıklığa yol açmamasına Dil Komisyonu özellikle dikkat etmiştir[173]. Türkçemizin konuşulmasında İstanbul şivesinin esas alınmasına Necati Kemal Bey karşı çıkmaktaydı. Ona göre;İstanbul saltanat ve hilafetin merkezi olmuş bir yerdi, ayrıca İstanbul şivesine Ermeni, Yahudi ve Rum şivesinin karıştığını bunun için Ankara şivesinin esas alınması lâzımdı[174] .

Komisyon, iki rapor hazırlamış; biri Ahmet Cevat raportörlüğündeki ''Türkçe'nin Grameri Raporu'', diğeri ise İbrahim Grandi raportörlüğündeki Elifba Raporu'dur. ''Elifba Raporu'', Ağustos 1928'de Cumhurbaşkanı Mustafa Kemal'e sunulmuştur. Bu rapor, Türk alfabesi konusunda ilk resmi ve bilimsel rapor özelliği taşıyordu. Elifba Raporu'nun sonunda Falih Rıfkı, Ahmet Cevat, İbrahim, Yakup Kadri ve Mehmet İhsan Beyler'in isimleri yer almaktadır[175].

---

[171] Elifba Komisyonu, *Elifba Raporu*, Ankara 1928, s.7
[172] Elifba Komisyonu, *a.g.e*. s.23-24
[173] Elifba Komisyonu, *a.g.e*, s.34
[174] Necati Kemal, *Elifba İnkılabı*, Ankara 1926, s.19
[175] Elifba Komisyonu, *a.g.e*, s.41

Dil Encümeni, bu çalışmaları yaparken, kendi aralarında seçtikleri üç kişinin de katılacağı ''Latin Alfabesi Komisyonu'nu kurmuştu. Bu komisyonda bir yandan, ''Dil Encümeni''nin çalışmalarına yardımcı olacak, diğer yandan da Latin alfabesinin ve özellikle Fransız alfabesinin Türk yazı değişiklikleri konusundaki incelemeleri, araştırmaları yapacak ve görüşleri belirleyecekti. Gazetelerde, dergilerde Latin alfabesi diye farklı harflerin yayınlanması üzerine Dil Komisyonu 30 Haziran 1928'de bir açıklama yaparak, çeşitli isimlerle ortaya çıkan alfabelerin Dil Encümeni'nin kararıyla bir alakası olmadığını duyurmuştur[176]. Falih Rıfkı ''Harfler Meselesi'' başlıklı yazısında; Son iki yıldır Arap harflerinin muhafazasını ve ıslahını isteyenlerin zaafa uğradığını, buna mukabil Latin harfleri taraftarlarının yeni deliller bularak kamuoyunu ikna etmeğe muvaffak olduklarını, harflerimizin Latinleştirilmesinin, Türk lisanının geleceği ve gelişimi için en kuvvetli adım olduğunu ifade etmektedir[177]. Aynı tarihlerde Gazi Mustafa Kemal, Kâbil Büyükelçiliği'ne atanan Yusuf Hikmet (Bayur) Bey'e bir fotoğrafını Latin harfleriyle imzalayıp verir ve bu haber gazetelerde şu şekilde çıkar; ''Büyük Müncimiz Gazi hazretlerinin memleketimizde yapmakta olduğu inkılâpların biri de Latin harflerinin kabulü olduğu şüphesizdir. Her türlü teceddüt hareketinde millete rehber olan Büyük Gazi, Latin harflerini kullanmakta da bütün memlekete rehber olmuştur.Gazi Hazretleri Kâbil sefaretine tayin edilmiş olan Riyaseticumhur Başkatibi Hikmet Bey'e mücahede-i milliye esasında Kocatepe Büyük Taarruz günü çekilen ve fotoğrafçı M.Vanberg tarafından büyütülmüş bir kıta fotoğraflarını ihda etmişler ve bunun altına Latin harfleriyle ilk defa olarak şu cümleyi yazmışlardır; ''Hikmet beye 8 Temmuz 1928 Gazi M. Kemal''[178]

Temmuz ayının sonlarına doğru, ''Dil Encümeni'nden Falih Rıfkı, Mehmet Emin ve Ahmet Cevat, Dolmabahçe Sarayı'na gelerek Gazi'ye alfabe raporuyla ilgili bilgi sunmuşlar, dilimizdeki Arapça ve Farsça kelimelerin bütün söyleyiş haklarını verecek harf ve işaretler bulundurup bulundurulmaması konusunda, üyeler arasında fikir ayrılığı çıktığını belirtmişlerdir. Ayrıca Dil Komisyonu yeni yazının tatbiki süresinde anlaşmaya varamamıştır. Devrin gazetecileri; Celal Nuri, Abdullah Cevdet, İbrahim Temo, Muallim Lütfi, İsmail Şükrü ve Ahmet Emin harflerin 5-6 yıl gibi bir sürede aşama aşama tatbik edilmesini tavsiye etmişlerdir.

[176] B.Şimşir, *a.g.m*, s.112
[177] *Hakimiyet-i Milliye*, 1 Temmuz 1928
[178] *Cumhuriyet*, 10 Temmuz 1928

Gazi, kendisine sunulan raporları ve yeni yazıyı uzun uzun inceledikten sonra, Falih Rıfkı'ya hitaben:

"-Yeni yazıyı tatbik etmek için ne düşündünüz?

-Bir on beş yıllık uzun, bir de beş yıllık kısa mühletli iki teklif var, dedim. Teklif sahiplerine göre ilk devirler iki yazı bir arada öğretilecektir. Gazeteler yarım sütundan başlayarak yavaş yavaş yeni yazılı kısmı arttıracaklardır. Daireler ve yüksek mektepler için de tedrici bazı usûller düşünülmüştür.

Yüzüme baktı;

-Bu ya üç ayda, ya hiç olmaz, dedi.

Hayli radikal bir inkılapçı iken, ben bile yüzüne bakakalmıştım.

Çocuğum, dedi. Gazetelerde yarım sütun eski yazı kaldığı zaman dahi, herkes bu eski yazılı parçayı okuyacaktır. Arada bir harp, bir iç buhran, bir terslik oldu mu, bizim yazı da Enver'in yazısına döner. Hemen terk olunuverir''[179].

Kurul bile harflerin kabulünün, halka benimsetilmesi için 5 veya 10 yıl zaman istemekte ve parça parça öğretilmesini önermektedir. Fakat Gazi Mustafa Kemal bu konudaki kararını çoktan vermiştir, hemen uygulamaya koyulacaktır.

8 Ağustos 1928 tarihinde İstanbul'da, Taksim abidesinin açılışında Mustafa Necati'nin Atatürk'e hitaben "Senin açacağın yoldan gelmeye on binlerce kişi hazır" diyerek, yeniliklerden bahsetmesi, yeni bir inkılabın habercisi olarak nitelendirilmiştir.

3.11. Harf İnkılâbı Seferberliği

Mustafa Necati'nin Taksim Parkı'ndaki konuşmasından bir gün sonra yani 9 Ağustos 1928 tarihinde C.H.P'nin Sarayburnu Parkı'nda düzenlediği bir aile eğlencesine katılan Gazi Mustafa Kemal, orada bulunan bir bayanın defterinden kopardığı yaprağa bir şeyler yazdıktan sonra inkılâpla ilgili ilk müjdeyi halka verir ve şu sözlerle konuşmaya başlar:

'' Sevgili kardeşlerim,

Huzurunuzda ne kadar bahtiyar olduğumu izah edemem. Duyduklarımı tek tek kelimelerle ifade edeceğim; memnunum, mütehassisim, mesudum.

Bu vaziyetin bana ilham ettiği hissiyatı huzurunuzda ufak notlar halinde tespit ettim. Bunları içinizden bir vatandaşa okutacağım''.

[179] F.R. Atay, *a.g.e,* s.237

Yeni yazdığı yazıları orada bulunan bir yurttaşa veren Atatürk, yazıyı okumasını isteyecektir. Yurttaşın yeni yazıyı okuyamaması üzerine, ayağa kalkacak ve "Vatandaşlar bu notlarım hakiki Türk kelimeleri, Türk harfleriyle yazılmıştır, kardeşiniz bunu derhal okumaya teşebbüs etti bunu okuyabilirdi, fakat okuyamadı çünkü yeni harfler kendisine öğretilmedi. Biraz çalıştıktan sonra şüphesiz okuyabilir. İsterim ki, bunu hepiniz beş -on gün içinde öğrenesiniz.

Arkadaşlar, bizim ahenktar, zengin lisanımız, yeni Türk harfleriyle kendini gösterecektir. Asırlardan beri kafalarımızı demir çerçeve içinde bulundurarak anlaşılmayan ve anlayamadığımız işaretlerden kendimizi kurtarmak ve bunu anlamak mecburiyetindesiniz. Anladığınızın âsarına yakında bütün dünya şahit olacaktır. Buna kesinlikle eminim. Yeni Türk alfabesi ile yazdığım bu notları bir arkadaşa okutacağım, dinleyiniz''.

Gazi, elindeki notları Falih Rıfkı'ya vererek kalan kısmını ona okutturdu:

…İstanbul halkının bu geceki içtimasına beni iştirak ettirdiğiniz için çok teşekkür ederim. Her zaman, her yerde olduğu gibi bu gece burada halk ile karşı karşıya geldiğim anda, büyük azametli bir kudretin tesiri altında kaldığımı duydum.

Bu kuvvet nedir?

Türk harflerinin, Türk içtimai heyetini teşkil eden yüksek insanların, kalp membalarından yükselen hislerin, arzuların, heyecanların, hasletlerin bir noktada, bir hedefte bir gayede birleşmesidir. Bu kuvvetin bu kadar mâşeri olabilmesi, onun çok temiz, çok asil olmasıyla mümkündür. Bu benim ve tüm dünyanın gördüğü kuvvet, muhakkak en yüksek vasıflara mütemayizdir.

Bir millet, bu mahiyette bir kuvvet ve hayatiyet gösterdiği zaman, o milletin beşer tarihinde yepyeni bir safha açılmakta olduğundan şüphe edilmemelidir…

Nutuk bitince, halk arasından bir kişinin Gazi'ye heyecanlı bir şekilde hitapta bulunması üzerine, Gazi ayağa kalkarak;''Vatandaşlar, Arkadaşlar,

Çok söz, uzun söz bir şey için söylenir; hakikati anlayamayanları hakikate getirmek için… Ben bu devirleri geçirdim, şimdi sözden ziyade iş zamanıdır. Artık benim için, hepimiz için çok söz söylemeye ihtiyaç kalmadı, kanaatindeyim. Bundan sonra bizim için faaliyet, hareket ve yürümek lazımdır. Çok işler yapılmıştır, ama bugün yapmaya mecbur olduğumuz, son değil , lakin çok lüzumlu bir iş daha vardır: Yeni Türk harflerini çabuk öğrenmelidir. Vatandaşa, kadına, erkeğe, hamala, sandalcıya öğretiniz. Bunu vatanperverlik ve milliyetperverlik vazifesi biliniz.

Bu vazifeyi yaparken düşününüz ki, bir milletin, bir heyet-i içtimaiyenin yüzde onu okuma- yazma bilir, yüzde doksanı bilmez nevidendir.Bundan insan olanlar utanmak lazımdır. Bu millet utanmak için yaratılmış bir millet değildir, iftihar etmek için yaratılmış, tarihini iftiharlarla doldurmuş bir millettir. Fakat milletin yüzde sekseni okuma yazma bilmiyorsa bu hata bizde değildir. Türk'ün seciyesini anlamayarak kafasını bir takım zincirlerle saranlardadır. Artık mazinin hatalarını kökünden temizlemek zamanındayız. Hataları tashih edeceğiz. Hataların tashih olunmasında bütün vatandaşların faaliyetini isterim. En nihayet bir sene, iki sene içinde bütün Türk heyeti içtimaiyesi yeni harfleri öğreneceklerdir. Milletimiz yazısı ile, kafası ile bütün âlem-i medeniyetin yanında olduğunu gösterecektir [180] demişti.

3.12. Yeni Türk Harfleri ile İlk Denemeler ve Faaliyetler

9 Ağustostan sonra, yurdun her tarafında harf seferberliği başlamış, yeni harflerin biran önce öğrenilmesi için hükümet seferber olmuştur. O zamana kadar tüm basın yayın organları eski yazı ile çıkmaktadır. Gerçi bazı basın yayın organları, özellikle yurt dışından ithal edilen ürünlerin ilanlarını Latin alfabesi ile vermişlerdir. Gazeteler, Gazi Mustafa Kemal'in Sarayburnu nutkunun üzerinden henüz bir hafta geçmeden başlıkları Latin harflerle vermeye başlamış, ayrıca yine Latin harfleriyle 9-10 sütunluk yazılar yazmışlardır.

14 Ağustos tarihinde Cumhuriyet Gazetesi, ilk defa olarak Latin harfleriyle şu haberi vermektedir;

''Gazi Hazretlerinin Matbuat Cemiyetine İltifatları''

Cumhuriyet riyaseti katibi-i umumisi Bey Efendiye

Türk matbuat cemiyetinin bugün akd olunan heyet-i umumiye ictimaında büyük gazimizin feyz ve hayat menbaı bildiğimiz tevkir ile yâd edildi ve açtığı i'tila yolunun sadık muakkipleri olmakla iftihar eden matbaat müntesiplerinin gönülden gelen tâzim hislerini zat devletlerine arz ile teyid teklifi tehalükle kabul olundu. Bu şerefli vazifeyi

[180] *Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri,* Ankara 1997, II, s.272-274 ; *Hakimiyet-i Milliye*, 11 Ağustos 1928

ifa etmeyi tâli'imin en mesut bir tecellisi ad ederek iblaga delalet lütufkarlığınızı hürmetle reca ederim efendim.

Reis Hakkı Tarık

Türk matbuat cem'iyeti reisi hakkı Tarık Bey Efendiye

4/8/1928 tarihli tezkere-i aliyelerinizi aldım. Türk matbuat cem'iyeti heyet-i umumiyesinin reisicumhur hazretleri hakkında izhar buyurduğu muhabbetkerane hissiyatı müşarünileyh hazretlerine arz etdim. Bundan pek mütahassis olan reis-i cumhur hazretleri teşekkürlerinin ve muvaffakiyet temenniyatının heyet-i muhteremeye iblağını emir buyurdular, Kemal-i hürmetle arz eylerim efendim Riyaset-i cumhur katibi umumisi namına M.Tevfik '' [181] Latin harfli bu yazının altında aynı yazının Arap harfleriyle yazılmış şekli vardır.

16 Ağustos 1928 tarihinde Cumhuriyet Halk Partisi'nde yapılan toplantıda, Latin harflerinin yayılması için gerekli tedbirlerin alınması ve semtte bir dershane açılması kararlaştırılmış ve bu dershaneler için '' Halk Dershanelerine Mahsus Türk Alfabesi'' bastırılmıştır[182].

İstanbul Belediyesi bir karar alarak telefon rehberini yeni harflerle basıp dağıtmış, Ticaret Odası da 17 Ağustos'tan itibaren imzaların yeni harflerle atılmasını kararlaştırmıştır. Adalet Bakanlığı Mahmut Esat Bey'in emriyle 1928 yılı hukuk diplomalarını yeni harflerle vermiştir183. Cumhurbaşkanlığı'nın yatı "ERTUĞRUL'' ve Mustafa Kemal'in özel hizmetindeki "SÖĞÜTLÜ'' deniz motorunun adları Latin harfleriyle yazılmıştır[184]. Bu arada bazı basın organlarının örnek olarak yayınladıkları yeni alfabeler kargaşaya yol açmış, bunun üzerine dil heyeti tarafından yeni alfabe yayınlanmıştır.

[181] *Cumhuriyet*, 14 Ağustos 1928
[182] Necdet Sakaoğlu, ''Harf Devrimi'nin 60. Yıldönümü Anısına Dört Belge'', *Tarih ve Toplum*, Kasım 1998, X, S.59, s.26 -27
[183] S.N. Özerdim, *a.g.e*, s.16
[184] A.Cevat (Emre), *a.g.e*, s.326

Millî Eğitim Bakanlığında açılan kurslara katılan çok sayıda müfettiş, harfleri öğrendikten sonra yurda dağılmış ve yeni harfleri öğretmenlere öğretmekle sorumlu tutulmuşlardır.

Millî Eğitim Bakanlığı, öğretmenlere kurslar açılmasına karar verecektir. Kurs sonunda başarısız olan öğretmenlerin tekrar kursa tabi tutulacağı yine başarısız olurlarsa açığa alınmaları kararlaştırılmıştır. Sonradan başarısız olan öğretmenlerin yüzde beş olduğu açıklanmış, fakat sayı verilmemiştir. Aynı uygulama muhtar ve ihtiyar meclisleri için de yapılmış, başarısız olanlar görevlerinden alınmışlardır. Görüldüğü gibi bazı uygulamalarda, zorlama yoluna gidilmiştir.

19 Ağustos 1928 tarihli Cumhuriyet Gazetesi, Gazi Mustafa Kemal'in kendi el yazısıyla Yunus Nadi'ye gönderdiği; '' Yeni Türk alfabesini kolayca öğrenmek ve öğretmek gerekir. Bunun için de elbette yıllara ihtiyaç yoktur'' mektubunu yayınlamıştır[185].

20 Ağustos'ta, İkdam Gazetesi, manşette ilk defa Latin harfleriyle yazılmış olarak Gazi Mustafa Kemal'in ; "Vatandaşlar, yeni Türk harflerini çabuk öğreniniz. Bu harfleri bütün millete, köylüye, hamala, sandalcıya öğretiniz. Bunu vatanperverlik ve milliyetperverlik vazifesi biliniz ''[186]. Sözünü vermiştir.

Bir gün sonra ise Son Saat Gazetesi'nde ilk defa Latin harfleriyle yazılmış bir haber çıkmaktaydı. Haber; ''1928'de Arapların harflerini kendilerine bırakıp yeni harfleri kabul etmek suretiyle bu lekeyi de siliyoruz, hiçbir milletin tarihi bu kadar kısa zamanda bu kadar şumullü inkılabı ihtiva etmemiştir. Şu halde âti elbette bizimdir''[187] şeklindeydi.

[185] *Cumhuriyet*, 19 Ağustos 1928
[186] *İkdam*, 20 Ağustos 1928 (Bkz. EK-5)
[187] *Son Saat*, 21 Ağustos 1928

Muzaffer Hamid, Babalık Gazetesi'ndeki188 ''Yeni Harflerimiz'' başlıklı yazısında; Gazi'nin dehası ve çelik iradesinin Türk milletini simsiyah bir gaflet ve dalalet gecesinden uyandırıp, nurlu bir hayata çıkardığını, yeni harflerimizi talim meselesinin yalnız bir maarif vekaleti veya mektepler meselesi olmadığını, daha geniş sahaları ihtiva ettiğini, yeni harflerimizi Türk milletine ve yeni nesle ne kadar çabuk öğretirsek kültür gelişimimizi de o kadar süratle temin etmiş olacağımızı, Türk Ocağı'nın, Maarif İdaresi'nin ve Tabip Birliği'nin yeni harfleri öğretmek için birer kurs açtığını, halkımızın bu kurslardan istifade ettiğini belirttikten sonra şöyle devam eder; ''Yeni harflerimizin kabulü Türk İnkılâbı'nın en önemli bir merhalesini teşkil ediyor. İnkılâbın daha çetin merhalelerini muvaffakiyetle kateden necip milletimizin bu hayırlı merhalesi de zekat ve ulu fıtratından bir süratle tay edeceği şüphesizdir.Yeni harflerimizin yakın istikbalde milli irfanımızda yakacağı feyzdâr, sehhari meş'alelerin ilahi ışıklarını şimdiden görüyor gibiyiz[189],, demekteydi.

21 Ağustos'ta Darülfünûn'da halka yeni harfler konusunda konferanslar verilmeye başlanır. Darülfünûn'daki konferansa halk büyük ilgi göstermiş ve hoparlörlerle dışarıya yansıtılan ve Beyazıt Meydanında halk kitlelerince dinlenen bu konferansta önce Darülfünûn Emini Dr.Ömer Neşet Bey bir konuşma yapmış daha sonra müderris Mustafa Şekip Bey kürsüye gelerek şunları söylemiştir; '' Milli ve medeni bir ihtiyaç haline gelen elifba hareketinin cezri bir surette hal edilerek selamete çıkarılmasının mesut saati nihayet büyük müncimizin Sarayburnu hitabesi ile en dalgın ve müterreddit şuurları bile intibahla uyandırıp sevindirecek bir kuvvetle çaldı. Milli vicdanın şahikasından kopup gelen bu büyük ses şimdi cihana yayıldı. Harf inkılabının zaruretine tereddüt edenler hala varsa onlar değil yalnız inkılaptan, tarihin kaydettiği en büyük inkılaplar arasında parlayan büyük Türk inkılabından da hiçbir şey anlamıyorlar. Fakat hamdolsun ki, bu anlamayış kısmen çok mahdut bir takım itiyat ve mesleklerin, görenek esirlerinin iptilasıdır. Arap harfleri Türkçe için yapılmadığı ve Türkçenin istiklal ve inkişafına bir Çin ayakkabısı kadar mani olduğu içindir ki geldiği yere iade edilecektir. Lisanımızın seslerine ve şekillerine çok daha mutabık oldukları lisancılar

[188] 1910-1949 yılları arasında Konya'da çıkan Babalık Gazetesi, Kurtuluş Savaşı'nda yazdığı yazılarla milli mücadeleye destek vermiş ve Cumhuriyet'in ilanından sonra yapılan inkılaplara da destek olmuştur. 4 Mart 1924 tarihindeki Takrir-i Sükûn Kanunu ile birçok gazete kapatılırken Babalık Gazetesi hükümetten yardım görmüş ve 31 Aralık 1928 tarihinden itibaren tamamen Latin harfleriyle çıkmıştır.
[189] *Babalık*, 21 Ağustos 1928

tarafından tasdik edilen Orhon ve Uygur alfabelerinden sonra tekamülünü bitirmiş olan ve yalnız Arapça için uygun gelen bu elifbayı kabul etmemiz tarihi bir kaderle olmuştur. Bugün banka, ticaret, telgraf, maliye, harita işlerinde, bilhassa ilim ıstılahlarında yeni harflere mutlak ve mutlak lüzumu kati vardır. Şimdi bütün namütenahi istirarları hiçe sayarak evlatlarımızın ruh ve zekalarının ilelebet Arap harfleri içinde boğulup kalmalarına kurunu vustai ve yarım yamalak bir Osmanlı kültürü hatırı için mi tahammül edeceğiz? Artık bunları dinleyecek kulaklarımız yoktur. İnkılabımız şarktaki devletlere nümune oldu. Yeni harflerimizle lisanları nakıs elifbalar içinde çırpınan şark devletlerine rehber olacaktır. Fakat siyasi ve medeni inkılap yapmak kolay değildir. Şerefli neslimize isabet eden bu şerefli inkılabı idame için en küçüğümüzden en büyüğümüze kadar hepimiz çalışmalıyız[190] ''.

Ahmet Haşim'de Yeni Türk harfleriyle ilgili şunları ifade etmekteydi: "Bir, iki haftadan beri yapılmakta olan tecrübeler yeni harflerin Türkçe'yi nekadar kolay okunur ve yazılır bir lisan haline koyduğunu herkese göstermiştir. Eski harflerin lisanımızdan uzak tuttuğu yerli Hıristiyanlar, şimdi tedricen Türkçe gazetelerin kari'i olmağa başladılar. Türkçe matbu sayfanın bir köşesinde Türkçe'nin ümmileri için anbean bir şafak ağarıyor!"[191]

Aynı günlerde Vakit Gazetesi Mustafa Şekip Bey Latin harfleriyle ilgili şunları yazmaktaydı: " Yeni Türk elifbâsı yalnız okuyup yazmayı düzeltmekle kalmayacak, Arap ve Acem kaidelernin tahakkümleri altında mefluç bir halde kalan Türkiye'yi hayat ve ilimle beraber ileriye götürecek ve geliştirecektir. Fazla olarak eşkal, harfler, sada, lügat ve telaffuz itibarıyla milli şekil ve şahsiyetini bulan dil tarihindeki bütün müktesabâtını tam manasıyla temsil etmiş olmak başarısının verdiği bir itimat ile kendine güvenecek ve şimdiye kadar hakkında beslenen güvensizliği silecektir.Yeni Türk harflernin kabulü, yalnız bir eğitim meselesinin halli değil aynı zamanda fikir ve hislerin Osmanlı anenesi tesirinden kurtulacağıdır. Aynı gazetenin sütunlarında Latin harfleriyle Tevfik Fikret'in ''GÖKDEN YERE'' şiirini vermekte ve Seyr-i Sefain'e ait

[190] *Cumhuriyet*, 22 Ağustos 1928
[191] *İkdam*, 22 Ağustos 1928

bir vapurun üzerindeki Latin harfleriyle ''ANTALYA'' yazılı resmi göstererek, yeni harfleri tatbik eden ilk müessesenin Seyr-i sefain olduğunu belirtmekteydi[192].

Muzaffer Hamid Babalık'taki yeni Türk harflerini destekleyen diğer bir yazısında; "Yeni harflerimizi öğrenmek ve öğretmek arzusunun Türk milletini baştan başa ulvi bir humma gibi sardığını, vatani bir aşk halini aldığını, başta Ankara ve İstanbul olmak üzere vatanın her köşesinde halkın yeni yazıyı öğrenmek için birbiriyle yarıştığını, her gün yeni kursların açıldığını, bizi asırlardır cahil bırakan Arap harfleri olduğunu, artık bu yabancı lisan harfleriyle dolu Arap harflerinin tarihin sahifelerine karıştığını, bundan sonra Türk çocuğunun okuyup yazmak için senelerce yıpranmayacağını, kıymetli vakitlerini ilme, fenne ayıracağını söyledikten sonra bunların Gazi Mustafa Kemal'in önderliğinde yapıldığını, yeni harflerimizin ve Türk milletinin geleceği için bu işe dört elle sarılıp yeni harflerimizi bilmeyenlere öğretmek için var gücümüzle çalışmayı en mukaddes ve yüce bir vazife olduğunu" belirtir [193]. Harf İnkılâbından kısa bir süre sonra Babalık Gazetesi tamamen Latin harfleriyle çıkmıştır.[194]

Harf inkılâbından önce Son Saat, gazetelerinin artık yeni Türk harfleriyle çıkacağı haberini vermekteydi; Son Saat'in ısmarladığı harfler gelmek üzeredir, binaenaleyh gazetemiz birkaç güne kadar yeni Türk harfleriyle muntazaman neşreyatta bulunmağa başlayacak ve yeni harflerle yazılmış fıkraların miktarını imkan nisbetinde hergün tezyid edecektir, hatta yeni harflerle bir de küçük hikaye tefrika etmeyi düşünmektedir. Son Saat aynı zamanda eski Arap harflerini de tecdide karar vermiştir, pek yakında tecdid edilmiş edilmiş harflerle temiz bir şekilde çıkacaktır[195].

Maarif Vekaleti Yeni Türk harfleriyle ilgili olarak yayınladığı talimatnamede şunları belirtmekteydi:"1 Eylül 1928 talihinde başlamak üzere her maarif müdürlüğü merkezde ve merkez kazası dahilinde bulunan bilumum ilk mektep muallimleriyle

[192] *Vakit*, 22 Ağustos 1928
[193] *Babalık*, 24 Ağustos 1928, (Bkz. EK-6)
[194] (Bkz. EK-7)
[195] *Son Saat*, 26 Ağustos 1928

bulundukları kazada kurs açılmayan kaza ve köy muallimleri kamilen iştirake mecburdur.

Kursların gayesi en kısa zamanda bütün muallimlerin hem kendilerini, hem arkadaşlarını yeni harflerle tedrisata muktedir bir hale getirmeye çalışmak olacaktır. Kurs icap eden yerlerde on beş gün daha temdit olunabilir.

Yeni elifbayı salâhiyetle tedrise muktedir kimseler bulunan veya gönderilmesi mümkün olan merkezlerde de o kaza mülakatı muallimlerine mahsus kursların açılması da mümkündür. İki civar kazalar merkezde tevhid de olunabilir.

Kazalara derhal muallim göndermek ve bulmak mümkün olmazsa süratle yetişecek ilk tedrisat müfettişlerini veya kaza merkezlerinde bu işi yapabilecek muallimlerden evvelce merkezde celp edilmiş, olanları gönderecek derhal kurslar açmak ve azami on beş teşrinievvele kadar bu kurslara devam edenleri de yetiştirmek lazımdır.

Kurslarda kıraat ve imla kaideleriyle birlikte hassaten gayet düzgün ve dokunaklı ve güzel el yazısı öğretilecektir.

Kursların hitamında bir imtihan icra edilecek ve yeni harflerle imlâ kaidelerini en iyi öğretmiş ve en selis ve seri kıraat yapılabilen ve el yazısı güzel olanlar mekteplerde elifba ve yeni harflerle kıraat ve imlâ tedrisatına memur edileceklerdir.

Bir mektep dahilinde elifba ve yeni harflerle kıraat ve imlâ tedrisatı için indelhassa sınıf usulünden vazgeçirilerek yalnız bu derslerde mütehassıs muallim istihdam olunabilecektir.

İlk mekteplerde tedrisata teşrini evvel on beşinde başlanacaktır.

Bidayette elifba ve Türkçe dersleri okutulmayarak talebe diğer derslerle işfal olunacaktır. Türkçe ve elifba saatlerinden hayat bilgisi, resim işi vb. gibi dersler okutulacaktır.

Muallimler yeni harf ve imlayı öğrenerek vazife başına geçecek ve muktezi kitaplar temin olunca dersleri açılarak elifba'dan başlamak üzere tedrisatta bulunacaktır.

Talebe harfleri kâfi derecede öğrendikten sonra kaide ve imla dersleri açılarak elifbadan başlamak üzere tedrisatta, imlâ kaidelerine lâyık-i vechle vakıf olduktan sonra Türkçe tedrisatı tamamı ile yeni harf ile yapılacaktır. Bunun için her sınıfa

mahsus kıraat kitapları hazırlanmaktadır. Gerek kurs ve gerek mektep tedrisatına muktezi kitaplar hazırlanmakta olduğundan peyder pey gönderilecektir.

Orta mekteplerde liselerde ve muallim mekteplerinde her sınıfta talebeye yeni harflerin ve imlâ kaidelerinin öğretilmesi lâzımdır. Bu mekteplerin müdürleri derhal mektep dahilinde kurs açarak muallim ve memurların yeni harfleri öğrenmelerini temin edecektir. Bu hususta Fransızca muallimlerinden istifade edilebilir. Bu muallimler kolaylıkla yeni harf ve İmlâ kaidelerini öğrenerek arkadaşlarına öğretilebilir.

Orta mekteplerde talebeye yeni harflerin öğretilmesi için Fransızca muallimlerinden istifade edilebileceği hatırda tutulmalıdır[196].

26 Ağustos'ta İstanbul'da bulunan tüm milletvekilleri Dolmabahçe Sarayı'na davet olunarak, yeni harfler konusunda bilgilendirilmişlerdir. Bunu 29 Ağustostaki toplantı izlemiştir. Bu toplantıya, Başbakan ve Bakanlar kurulu üyeleri ile 80 kadar milletvekili katılmıştır. Ayrıca, profesörler, doçentler, öğretmenler, yazarlar, şairler, gazeteciler, ordu mensupları da bu toplantıya katılmışlardır. Yazar ve şairlerimizden, Ahmet Haşim, Yusuf Ziya (Ortaç), Celal Sahir (Erozan), Halit Ziya (Uşaklıgil), Peyami Safa, Halit Fahri (Ozansoy), Ali Canip (Yöntem) ve Aka Gündüz bulunmaktaydı. Gazetecilerden ise; Celal Nuri (İleri), Ahmet Rasim, Ahmet İhsan (Tokgöz), Ali Naci (Karacan), Reşat Nuri (Güntekin), Mahmut Sadık, Abidin Daver, Veled Çelebi(İzbudak), Kemal Salih, Samih Rıfat, Ahmet Şükrü (Esmer) katılmıştır. Toplantının konusu; Yeni Türk Harfleri, Yeni Düşünce ve Mutalaalar ile Özgür Düşünce idi[197].

İsmet Paşa toplantıda şu konuşmayı yapmıştır: ''Efendiler! Latin harfleri Türk milletinin en kat'i ve en derin bir ihtiyacına temas ediyor.

Her şeyden evvel bir noktayı izah edeyim. Niçin Latin harfleri esasına taraftarız? Gazi hazretleri böyle büyük bir mücadeleyi açarken yalnız Türk milletini ve yalnız onun irfanını ve yalnız onun kurtarılmasını düşündü. Efendiler, Türk köylüsü okumaya, okutmaya kayıtsız değildir. Her köy eline geçirdiği hocayı ne

[196] *Babalık*, 26 Ağustos 1928
[197] *Milliyet*, 30-31 Ağustos 1928

kadar mümkünse o kadar terfih etmeğe çalışır; çocuğunu okutmaya candan ister ve hakikaten çocuk da dört beş sene mektebe gider. Fakat, hepsi o kadar. Hiçbir şey öğrenemez.Kur'an'dan birkaç sureyi okur; fakat gazete yazısını söktüremez.

Efendilerim! Bütün bu müşkilat Arap harfleri yüzündendir. Harf meselesi bütün milletler için çok mühimdir ve Türk milleti de nihayet kendi harflerini bulmuştur. Dil Encümeni'nin bütün faaliyet ve dikkatini teksif ederek bulduğu bu harfler hiçbir zaman Alman, Fransız, İngiliz alfabesine benzetilemez. Tamamen Türk'tür ve bütün dünya milletleri buna ''Türk Elifbası'' demekte tereddüt etmeyecektir.

Binaenaleyh Efendiler, maarifimizi, maarif sırasına sokmak ve milletimizi cehaletten kurtarmak için vardığımız netice budur. Tekrar ederim ki, bu Alfabe Türk alfabesidir, kat'idir, ebedidir.

Yalnız bir noktaya dikkat-i âlinizi celbetmek isterim. Görüyorsunuz ki komisyon hazırlanmıştır, her meseleyi layık olduğu etraf ve ehemmiyetle mutalaa etmiş ve ondan sonra huzurunuza gelmiştir.

Hülasa Efendiler, şu neticeye vasıl olmak caizdir ki: Bu alfabe kat'idir. İntikal imlâsı olarak Dil Encümeni'nin bulduğu şekilde bugün için en ilmi ve en kâbil-i mutlak formüldür. Hiç şüphemiz yok ki, bundan sonra lisan kendi bünyesine uymayan kelimeleri de atacak ve kendi mükemmeliyetini bulacaktır. Türk dili dünyanın en tatlı, en kudretli dilidir ve daha kudretli, daha tatlı ve âhenkdar olmaya layıktır.''

Uzun tartışmalardan sonra, İbrahim Necmi'ye, Alfabenin Misak-ı Millisi denen maddelerin yazdırılması oy birliği ile kabul edilmiştir[198].

- Milleti cehaletten kurtarmak için, Arap alfabesini terk edip Latin esaslı Türk alfabesi kabul edilmelidir.

- Komisyonun teklif ettiği alfabe Türk alfabesidir.

- Yeni harfleri, lisan ve imlâya sokmak için, komisyonun projesi doğrudur.

[198] İbrahim Necmi, *a.g.e,* s.67

Eylül ayında, süreç daha da hızlanmış, gazete başlıkları, duvarlardaki levhalar Latin harfleriyle yazılmış, mebuslar seçim bölgelerine giderek halka yeni harfler öğretmişler, buralarda konferanslar vermişlerdir.

Celal Nuri Bey İkdam'da; ''Sarhoş ayılıncaya kadar, cahil öğreninceye kadar mektepte hapsedilmeli'' başlıklı yazısında; - yeni harfler mecburiyeti kanunla kabul edilerek bir sene geçtikten sonra herkesi okumak ve yazmaktan bir imtihana çekmeli. Bunun neticesinde cahilleri okumak öğreninceye kadar bir mektebe hapsetmelidir. Tahsil bu kadar kolaylaştıktan sonra bu cezayı çok görecekler olmayacaktır zannederim" [199] diyerek yeni Türk harflerinin kolaylığından bahsetmekteydi.

10 Eylül'de; İstanbul Mebuslarının Yeni Türk harflerinin halk arasında öğretilmesi için gidecekleri yerler belirtilmişti. Bu yerler;

Çatalca Kazası ve çevresi, Büyük ve Küçük Çekmece ve Silivri Kazası; Haydar Bey,

Kartal, Beykoz, Şile kazaları ve çevresi; Hamdi ve Edip Servet Beyler,

Beyoğlu, Yeniköy kazası ve belediyeleri; Ziya Bey, İhsan Paşa,

Üsküdar ve Anadolu Hisarı belediyeleri; Yusuf Akçora Bey,

Bakırköy; Hüseyin Bey,

Kadıköy'den Bostancı'ya kadar; Ahmet Rasim Bey,

Fatih, Adalar; Fuat Bey,

Bayezid Belediyesi için de; Nureddin Ali Bey vazifelendirilmişti[200]

Ahmet Haşim, İntikâl Devri başlıklı yazısında yeni harflerle ilgili olarak şunu ifade etmekteydi:" Yeni harflerin Türkçeye tatbiki her hafta şayan-ı hayret bir tehalükle kabul edildi. Hiçbir içtimai inkılâp bu derece tehalükle karşılanmamış, bu derece müsait bir inkişaf zemini bulamamıştır. Kalem ve kitapla işi olmayan birçok

[199] *İkdam,* 6 Eylül 1928
[200] *Vakit,* 10 Eylül 1928

esnaf, hayattan çekilmiş yaşlı ve yorgun mütekaitler bile, yeni harflerin temrinlerini yaparken, çocukların güzel neşesini bulmuşlardı[201]

İsmet Paşa, memleketi Malatya'da 13 Eylül 1928'de yaptığı konuşmada, yeni harflerin kolay bir okuma aracı olduğuna değinerek; "gelecekte bugünkü nesile gurur verecek muhteşem bir teşebbüse girişmiş bulunuyoruz" diyor ve "bu kadar hayırlı ve kudretli bir tedbirin niçin bugüne kadar geri bırakıldığını, istikbal münekkitlerine anlatmak kolay olmayacaktır. Fakat ben onlara diyeceğim ki; insanlar geleneğe o kadar bağlıdır ki, görenekten ayrılıp ve kat'i bir karara varabilmek için, Türk Devleti'nin Büyük Gazi gibi türlü tecrübeler ve badireler içinde milletin hayatiyet ve kudretinin özü gibi yetişmiş ve devlet reisi olduğu halde köy köy dolaşıp alfabe hocalığı edecek kadar çalışkan, azimkar ve fedakar bir reisi gelmek lazımdı" dedikten sonra sözlerine şöyle devam etmiştir:

Artık "memleket baştan başa bir dershane halindeydi. Bu dershanenin baş muallimi bu milletin başlıca hazinesi olan büyük evlat Gazi idi. Türk milleti, bu dershaneden muvaffak çıkıncaya kadar çalışacak ve az zamanda tam muvaffakiyetle çıkacaktı"[202].

28 Eylül 1928 tarihinde Cumhuriyet Gazetesi'nde "Yeni Türk Harfleri Marşı''nın notası verilmiştir. Bu marşın hazırlanmasını bizzat Atatürk istemiş Zeki (Üngör) Bey tarafından seslendirilmiştir. Ordu mensupları, okul öğrencileri ve halk yeni Türk alfabesini, harflerin telaffuz tarzını bu suretle daha kolay öğrenmiş olacaklardır[203].

1 Ekim'den başlayarak, tüm devlet dairelerinde yeni harflerle yazılmış evraklarla işlem yapılacağı bildiriliyordu. Bu arada yeni harflerle basılmış ilk ders kitabı Ali Canip (önce Latin harflerine karşıydı-Yöntem)'in liseler için yazılan Edebiyat ders kitabıdır.

---

[201] *İkdam*, 12 Eylül 1928
[202] İsmet Paşa, "İsmet Paşa'nın Siyasi ve İçtimai Nutukları'', Ankara 1933, s.211- 213 ; *Cumhuriyet,* 14 Eylül 1928
[203] *Cumhuriyet*, 28 Eylül 1928

Tüm bu gelişmelerin olduğu sırada yeni Türk harflerinin kabulünden önce 1 Ekim 1928'de halka yeni Türk harflerini öğretmek için Mehmet Zekeriya tarafından "Türkçe Gazete" çıkarılmıştır. Türkçe Gazete, haftaiçi Pazartesi ve Perşembe olmak üzere haftada iki sayı olarak yayınlanmakta olup, dört sayfadan oluşmaktadır.Yeni harflerle çıkan ilk gazete olma özelliğini taşıyan bu gazete, ilk nüshasında amacını şöyle ifade etmiştir: "bu gazete yeni harfleri öğrenen herkese bir nevi kıraat vazifesi görecektir. İçeriği o suretle hazırlanmıştır, okuyucu bıkmaksızın, yorulmaksızın ve büyük bir alaka ve merakla bütün gazeteyi baştan başa okuyabilir." Ayrıca Dil Encümeni'nin faaaliyetlerini okuyucuya aktaracağını da ifade eder. Türkçe Gazete, 24 Aralık 1928 tarihli 25. sayısından itibaren haftada bir gün ve Çocuk Gazetesi olarak çıkmıştır[204].

Celal Nuri, köşesinde "Gözlük" başlıklı bir fıkra anlatır. "Karatahtaya Ahmet "Kalem", Mehmet, "Kitap'' yazar. İhtiyar köylü eline alfabeyi yazıp "Gözlük'' yazar. Herkes güler. İhtiyar adam "Evvel zaman içinde köylünün biri gözlükçüde tüm gözlükleri dener. Gözüne hiçbiri uymaz. Gözlükçü "Sen okuma biliyor musun?'' diye sorunca köylü; Yok der. O halde? Ben zannettim ki gözlüğü gözüne geçiren hemen okur. Gözlükçü bağırır: "Öyle bir gözlük daha icat edilmedi! Halbuki oğullar bu alfabeyi gözüne geçiren hemen okuyor, onun için bu gözlüktür''[205].

[204] Makbule Sarıkaya, "Türkiye'de Latin Alfabesine Geçiş Sürecinde "Türkçe Gazete", Atatürk Dergisi, III, S.4, Erzurum 2003, s.237-249. (Araştırmalarım sırasında bu gazeteye ulaşma imkanım olmadı)
[205] *İkdam,* 16 Ekim 1928

3.13. Başöğretmen Mustafa Kemal Paşa'nın Yurt Gezileri

Gazi Mustafa Kemal, halkı yeni yazıya alıştırmak, yeni alfabeyi yurt çapında tutundurmak ve hazırlanan tasarının uygulanma durumunu yakından izleyebilmek için[206] 23 Ağustos-20 Eylül tarihleri arasında yaklaşık bir ay; Tekirdağ, Bursa, Çanakkale, Sinop, Samsun, Amasya, Tokat, Sivas ve Kayseri illerine geziler düzenlemiş ve halka''Başöğretmen'' olarak bizzat okuma- yazma derslerini kendisi vermiştir. Gazi Mustafa Kemal, Ertuğrul yatı ile yanında İçişleri Bakanı Şükrü (Kaya) Bey, Gaziantep milletvekili Kılıçali Bey, Bolu milletvekili Falih Rıfkı(Atay) Bey, Sinop milletvekili Recep Zühtü (Soyak) Bey, Kolordu Komutanı Salih (Omurtak) Paşa ve yazar Ruşen Eşref (Ünaydın) Beyler ile 23 Ağustos'ta Tekirdağ'a gelmişler ve halk Gazi'yi ve beraberindekileri coşkuyla karşılamıştır. Başöğretmen Mustafa Kemal, burada karatahta başına geçip halka yeni Türk harfleriyle ders vermiş ve halkın yeni harflere olan ilgisi karşısında sevincini gizleyememiştir[207]. Mustafa Kemal Paşa, Tekirdağ izlenimlerini daha sonra şöyle ifade etmiştir:

> ''İlk fırka kumandanı olduğum Tekirdağ'ını da on dört sene sonra ziyaret edebildim. Bundan çok memnun ve mütehassisim. Fakat daha çok memnun ve mütehassis olduğum nokta şudur; Tekirdağlı vatandaşlarım daha şimdiden, yeni Türk harflerini yazıp –okumayı hemen öğrenmişlerdir, diyebilirim. Memurların kâffesini bizzat imtihan ettim. Sokaklarda ve dükkanlarda halk ile temaslar yaptık. Arap harfleriyle hiç okumak-yazmak bilmeyenlerin, Türk harfleriyle derhal ünsiyet etmiş olduklarını gördüm. Henüz ortada selahiyetdar makamın tasdikinden geçmiş bir rehber olmadan, henüz mektep muallimleri delâlet faaliyetine geçmeden, yüce Türk milletinin hayırlı olduğuna kanaat getirdiği bu yazı meselesinde bu kadar yüksek şuur ve intikal ve bilhassa istical göstermekte olduğunu görmek benim için cidden büyük, çok büyük bir saadettir. Bu husus elbette ağyar için mucib-i hayret olacaktır.
>
> Az zaman sonra yeni Türk harfleriyle gözler kamaştırıcı, Türk manevi inkişafının vasıl olabileceği kudret ve itibarın beynelmilel seviyesini gözlerimi kapayarak şimdiden o kadar görüyorum ki bu manzara beni mutlu ediyor''[208].

---

[206] Zeynep Korkmaz, *Cumhuriyet Döneminde Türk Dili*, Ankara 1974, s.57
[207] *Cumhuriyet*, 24 Ağustos 1928
[208] *Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri*, Ankara 1997, III, s.121-123 ; *Hakimiyet-i Milliye*, 23 Ağustos 1928

27 Ağustos 1928 tarihinde yine Ertuğrul yatı ile Mudanya'ya oradan da otomobille Bursa'ya geçen Mustafa Kemal Paşa, caddeleri dolduran halkın alkış tufanı arasında Hükümet Konağı'na girmiş, Hükümet Konağı'nın Umumi Meclis salonunda önce Vali Fatin Bey'i, sonra Sağlık Müdürü Dr. Kemal'i imtihan etmiş ve Dr. Kemal'e yeni Türk harfleriyle "Bugün Bursa'da, her vakit olduğu gibi, gördüğüm samimiyetten çok memnun oldum.'' Cümlesini yazdırmıştır. Daha sonra dört beş kişi daha çağırmış, hepsinin okuma-yazmayı söktüklerini görünce çok memnun olmuş ve bunlara birer kitap hediye etmiştir[209].

1Eylül'de Çanakkale'ye ve Ecebat'a geçen Gazi Mustafa Kemal, burada da coşkuyla karşılamış, halkla kaynaşıp, onları yeni Türk harflerinden imtihan ettikten sonra Cihan harbinde 19. Tümen komutanı olarak görev yaptığı yerleri Anafartaları, Conkbayırı'nı, Arıburnu'nu ziyaret etmiştir.

15 Eylül'de İzmir vapuru ile Sinop'a geçen Gazi, halkın sevinç gösterileri içerisinde okulun bahçesinde karatahtanın başına geçerek halka önce sesli harfleri (a,e,ı,i,o,ö,u,ü) ve bunların nerede kullanıldıklarını anlatmış, yine birkaç kişiyi imtihana tabi tutmuş, Yeni Türk harfleri, Türk İmlası, Türk dilinin güzelliği, zenginliği üzerine konuşma yapmış ve buradan ayrılarak 16 Eylül sabahı Samsun'a geçmiştir. Samsun'da törenle ve 21 pare top ateşiyle karşılanan Gazi, doğruca Hükümet Konağına geçmiş, burada memurları, öğretmenleri ve müdürleri imtihan ederek yazım kuralları hakkında bilgi vermiş, Muallimler Birliği tarafından verilen baloya katılmış ve Samsun'da iki gün kaldıktan sonra Amasya'ya, oradan da Tokat'a gitmişlerdir. Daha sonra Sivas'a geçen Gazi Mustafa Kemal, yeni harfleri öğretme gezileri sırasında en fazla burada durmuştur[210]. Gazi'nin Sivas gezisi basına şu şekilde yansımıştır: ''Halkın kolaylıkla okuyup yazmasını, öğrenip öğretmesini teşvik buyuran Gazi Hazretleri'nin seyahatleri her yerde şevk ve sürur ile takip olunmaktadır. Gazi Mustafa Kemal dün akşam Sivas'a geldikleri zaman halk kendilerini tezahürat ve pek parlak merasimle karşılamışlardır. Büyük Türk milletine yaşatmış oldukları her büyük inkılap gibi bu yeni harf ve lisan inkılabına da rehber olmuşlardır. Anadolu halkı, yeni Türk elifbasına ''Gazi Alfabesi'' adını vermiştir[211].

[209] M.Ş. Ülkütaşır, *a.g.e*, s.97 - 98
[210] M. Ş. Ülkütaşır, *a.g.e*, s.113-116
[211] *Milliyet,* 21 Eylül 1928

Bu geziler sırasında Gazi Mustafa Kemal, halk ile teması neticesinde yeni harflerde gördüğü aksaklıkları dört madde halinde 22 Eylül'de başvekalete bildirmiştir. Buna göre;

1-Soru edatı olan ''mi'' , ''mı'' ayrı yazılmalıdır. Mesela; Geldi mi?

Fakat kendisinden sonra gelen her türlü layihalarla beraber yazılmalıdır. Mesela; Geliyor musunuz? , Ben miydim?

2-Bağlama edatı olan "ve'', "ki'', "dahi" manasına kullanılan "de, da''ayrı yazılmalıdır.

3-Yüklemlerdeki ekleri bağlayan tire "-" işareti kalkmıştır.

4- Arapça ve Farsça terkiplerde de tire "-" işareti kullanılmamalıdır[212].

31 Ekim 1928 yılında toplanan iktidar partisi ve tek parti olan Cumhuriyet Halk Fırkası gurubu, Mecliste yeni Türk harflerinin görüşülmesini ve sonuca bağlanmasını 1 Kasım 1928 günü olarak kabul ediyordu[213].

1 Kasım 1928 günü Meclise gelen Atatürk, harf konusuna değinen bir konuşma ile meclisteki nutkuna başlayacaktır. Atatürk konuşmasında;

"Aziz arkadaşlarım,

Her şeyden evvel her inkişafın yapı taşı olan meseleye temas etmek isterim. Her vasıtadan evvel büyük Türk milletine onun bütün emeklerini kısır yapan çorak yol haricinde kolay bir okuma-yazma anahtarı vermek lazımdır. Büyük Türk milleti cehaletten az emekle, kısa yoldan ancak kendi güzel ve asil diline kolay uyan böyle bir vasıta ile sıyrılabilir. Bu okuma yazma anahtarı ancak Latin esasından alınan Türk elifbasıdır. Basit bir tecrübe, Latin esasından Türk harflerinin Türk diline ne kadar uygun olduğunu, şehirde, köyde yaşı ilerlemiş Türk evlatlarının ne kadar kolay okuyup yazdıklarını, güneş gibi meydana çıkarmıştır. Büyük Millet Meclisi'nin kararıyla Türk harflerinin kat'iyet ve kanuniyet kazanması bu memleketin yükselme mücadelesinde başlı başına bir

[212] Mustafa Kemal, "Türk Yazı İnkılâbı'', *Milli Kültür*, Aralık 1998, S. 63, s.5-6
[213] G. Jaeschke, *a.g.e,* s.79

geçit olacaktır. Milletler ailesine, münevver yetiştirmiş, büyük bir milletin dili olarak elbette girecek olan Türkçe'ye bu yeni canlılığını kazandıracak olan Üçüncü Büyük Millet Meclis, yalnız edebî Türk tarihinde değil, bütün insanlık tarihinde de mümtaz bir sima kalacaktır.

Efendiler, Türk harflerinin kabulü ile hepimiz bu memleketin bütün vatanını seven yetişkin evlatlarına mühim bir vazife teveccüh ediyor. Bu vazife milletimizin kâmilen okuyup – yazmak için gösterdiği şevk ve aşka bilfiil hizmet ve yardım etmektir. Hepimiz, hususi ve umumî hayatımızda rastgeldiğimiz okuyup-yazma bilmeyen erkek-kadın her vatandaşımıza yeni harfleri öğretmek için tehalük göstermeliyiz.

Bu milletin asırlardan beri hissolunmayan bir ihtiyacını birkaç sene içinde tamamen temin etmek, yakında ufuklarda gözlerimizi kamaştıran bir muvaffakiyet görevidir. Hiçbir muzafferiyet hazlarıyla kıyas kabul etmeyen bu muvaffakiyetin hepimiz heyecanı içindeyiz. Vatandaşlarımızı cehaletten kurtaracak sâde muallimliğin vicdani hazzı mevcudiyetimizi işba etmiştir (doyurmuştur). Aziz arkadaşlarım; yüksek ve edebi yadigarımızla büyük Türk milleti, yeni bir nur alemine girecektir''[214] dedikten sonra yeni harflerden örnekler vermiş ve Türk diline en uygun olan harflerin Türk alfabesi olduğu belirtilerek milletvekillerinden yeni harfleri kabul etmelerini isteyerek konuşmasını nihayetlendirmiştir [215].

Atatürk'ün konuşmasından sonra dil heyetinin tutanakları mecliste okunmuş, heyetin bilimsel yönden hazırladığı bazı gerçekler, meclisteki milletvekillerine açıklanmıştır.

Daha sonra hükümet adına konuşan Başbakan İsmet Paşa; "Bu teşebbüsün, esasen milleti cehaletten kurtarmak teşebbüs olduğunu, umumi hayatı yeni alfabe ile yazı devrine kolayca nakletmek demek olduğunu, bu layiha ile Türk milletinin hayırlı ve faydalı olduğuna cidden inandığını, büyük işlerde samimi inanmanın o işi muvaffakiyetle neticelenmesi için muhtaç olunan başlıca kuvvet bulunduğunu, bu kuvvet ile yenilemeyecek zorluğunun ve aşılamayacak tümseğin

[214] TBMMZC, Devre:III, II.İctima Yılı, V, s.3-5 ; *Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri*, Ankara 1997, I, s.377-378
[215] Ziyaeddin Fahri(Fındıkoğlu), "Harf İnkılâbı" ; *Hakimiyet-i Milliye*, 14 Eylül 1928

bulunmadığını''[216] belirterek yeni harflerin kabul edilmesinin gerekçelerini anlatmıştır. Ardından harflerin kolaylığından bahseden İnönü, diğer ülkelerin okuryazarları ile bizim okur yazarlar arasında oranlar vererek, harflerin kabul edilmesini istemiştir.

Daha sonra Meclis kürsüsüne çıkan milletvekilleri, harf inkılabının yapılması yönünde konuşmalar yapmış, Sivas Milletvekili Rahmi Bey ise, gümüşten bir levha üzerine altından yapılmış harflerin Atatürk'e hediye edilmesini istemiş ve bu istek oy birliği ile kabul edilmiştir[217].

Uzun konuşmalardan sonra, kanunun maddelerine geçilir, on bir madde teker teker müzakere edildikten sonra kanun 1 Kasım 1928'de oybirliği ile kabul edilir. Cumhurbaşkanı tarafından da 3 Kasım 1928 günü onaylanıp, Resmi Gazetede (Resmi Ceride) yayınlanır ve yürürlüğe girer.

3.14.Yeni Türk Harfleri'nin Kabulü

Meclis'te 1 Kasım 1928'de kabul edilen bu 11 maddelik bu kanuna göre; kanun yayınlandıktan sonra 1 Ocak 1929 tarihinden itibaren bütün devlet dairelerinde, özel kurumlarda Yeni Türk harfleriyle yazılan yazılar kabul edilecek, ancak evrakların, fezlekelerin, defterlerin yazılması Haziran 1929'a kadar sürebilecek, eski yazılı dilekçeler de bu tarihe kadar verilebilecektir. Gazeteler, dergiler, levhalar, reklamlar 1 Aralık 1928 tarihinden itibaren yeni Türk harfleriyle çıkacak, Ocak 1929'dan sonra tüm kitaplar yeni harflerle basılacak, devlet dairelerinde kullanılan kanunlar, yönetmelikler, cetveller, defterler Haziran 1929'a kadar kalacak; para, bono, pul gibi kıymetli kağıtlar değiştirilinceye kadar geçerli olacaktı. Okullarda dersler yeni Türk harfleriyle yapılacak, devlet daireleri için konulan hükümler bankalar, şirketler ve dernekler için de geçerli olacaktı[218].

[216] TBMMZC, Devre:III, II. İctima Yılı, V, s.7-8
[217] TBMMZC, Devre:III, II.İçtima Yılı, V, s.11
[218] *Resmi Gazete*, 3-11-1928, no:1030 (Bkz. EK-8)

Kanunun gerekçesinde ise; ''Arap harfleriyle okuma yazmanın mümkün olmaması, Türk matbaacılığını ve telgrafçılığını ilerlemekten alıkoyması, milli lisanımızın bünyesine uymaması belirtildikten sonra okuma yazmanın kolaylıkla halk kitlesine yayılmasını ve lisanımızın geleceği için yeni Türk harflerinin kabulü zorunlu görülmüştür[219] denilmekteydi.

Ayrıca 1353 numaralı bu kanuna karşı hareket edenler Türk Ceza Kanunu'nun 526. maddesine göre devlet emirlerine itaatsizlikten yargılanacaklardı[220]

1354 sayılı kanun ile; yeni Türk harflerinin tüm Türkiye'de yayılması için 1928 Maarif Vekaleti bütçesine dört yüz bin lira fazladan ödenek konmuştur[221]. 1355 sayılı kanun ile de; matbaalarda istimal edilmek üzere ithal edilecek olan yeni Türk harflerinin gümrük vergisi karşılığı olarak, 1928 mali vergiler bütçesine fazladan iki yüz bin liralık ödenek konmuştu[222].

Dil Encümeni çalışmalarına hız vermiş, hazırladıkları alfabe ve gramer raporlarından başka ayrıca;

1-İmlâ Lügatı, (371 Sayfa)

2-Muhtasar Türkçe Gramer, (61 Sayfa)

3-Yeni Türk Yazısı ile İlk Kıraat, (32 Sayfa)

4-Halk Dershanelerine Mahsus Türk Alfabesi, (32 Sayfa)

5-Yeni Türk Alfabesi, İmlâ ve Tasrif Şekilleri, (40 Sayfa)

6- Seçme Yazılar, (254 Sayfa) gibi eserler yayınlanmıştır[223]. Bunlardan başka İbrahim Nemci, Ahmet Cevat, Necmettin Sadık(Sadak), Celal Esat (Arseven), Türk Ocakları ve Askeri Matbaa da yeni Türk harflerini tanıtan broşürler, risaleler yayınlamışlardır[224].

Ayrıca, yeni harflerin kolay ve çabuk öğrenilmesini sağlamak amacıyla, 1575 sayılı '' Gazete Primleri Kanunu'' kabul edilerek 1929 – 1931 yılları

---

[219] TBMMZC, Devre:III, II.İctimayılı, V, Ek, s.1-3
[220] G. Jaeschke, *Yeni Türkiye'de İslamlılık*, Çev: Hayrullah Örs, Ankara 1972, s.31
[221] *Düstur*, III.Tertip, X, s.7
[222] Düstur , III.Tertip, X, s.9
[223] A. S. Levent, *a.g.e*, s.374
[224] M. Ş. Ülkütaşır, *a.g.e,* s.87 -89 (Bkz. EK- 9)

arasında gazetelere prim verilmesi sağlanmıştır. Böylece gazeteler kısa zamanda, yeni harflerle basım yapma imkanına kavuşturulmuştur. Bu prim, gazetelerin makine ve basım için araç-gereçlerini kısa zamanda yenilemelerini sağlamak amacıyla verilmiştir[225].

Kanun yürürlüğe girdikten sonra memleketin her tarafında büyük bir kampanya başlatılmış, devrin gazeteleri manşetlerinde Yeni Harflerin kabulünü Latin Harfleriyle ve övgüyle bahsederek vermişlerdir.

Ahmet Haşim, Yeni Türk harflerinin kabulünü şöyle değerlendirmekteydi: "âdeta kaldırımı bozuk eski harap sokakların açılıp bulvarlar haline getirilmesi gibi bir imar ameliyesine şahit oluyoruz. Bu yeni caddeler üzerinde külahlı veya bornozlu kelimeler gülünç görünmeden yürüyemeyecek. Şimdi iş, bu asri caddeler üzerinde yeni fikirlerin gelip gittiğini seyretmek zevkini beklemeye kalıyor"[226].

Yunus Nadi, "Bir Medeniyet Merhalesi" başlıklı yazısında şunları ifade etmekteydi;" Bu yazının herşeyden önce Türk milletinin bağımsızlığının, hürriyetinin sonucu olduğu gözden uzak tutulmamalıdır. Daha önemlisi bu yazı, bir millet mücadelesinin sonucudur. Türk milleti bu yazı ile, "bende varım" diyebilmiştir. Arap harflerinden Türk harflerine geçmek; deveden inip, otomobile binmek demektir[227]. Bundan bir gün sonra ise "Yeni Yazı" başlıklı yazısında İnkılapların zahmet ve zorlukları da getireceğini, fakat bu zorluğun nihayet bugünlük, yarınlık, herhalde pek geçici zamanlık bir şey olacağını, onun arkasından da bütün milleti kaplayan ve iyilikleri bütün memlekete şamil olan bir kolaylığın, bir irfan ve medeniyet bolluğunun geleceğini müjdelemekteydi.[228]. Aynı gün Hakimiyet-i Milliye'nin manşetinde şu haber yayınlanmaktaydı: " Eski yazı bugün tarihe karıştı"[229]. Son Saat Gazetesinde ise şu ifadeler görülmüştür: " İstiklal mücadelesinde Türk milletinin parolası şu idi: Herkes ve herşey harp cephesi için. Bugünkü sulh mücadelesinde ise parolamız şudur: Herkes ve herşey inkılabın zaferi için.[230]

[225] *Ayın Tarihi*, Cilt 22, S.73, Ankara 1930, s.6031
[226] *İkdam*, 3 Kasım 1928
[227] *Cumhuriyet*, 30 Kasım 1928
[228] *Cumhuriyet*, 1 Aralık 1928
[229] *Hakimiyet-i Milliye*, 1 Aralık 1928
[230] *Son Saat*, 1 Aralık 1928

Latin harflerinin kabulünü sadece okuma zorluğuna bağlanmamalıdır. Çağdaş medeniyetler seviyesine ulaşmada ve kalkınmada Batı'yı seçmemiz, Yakup Kadri Karaosmanoğlu'nun söylemiyle "Batı camiasına arka kapıdan değil, doğrudan ön kapıdan girmeyi hedeflememiz[231] de bunda etkili olmuştur. İsmet Paşa'nın ifadesiyle; "harf inkılabının bizde tesiri ve büyük faydası, kültür değişmesini kolaylaştırmasıdır''[232].

Yeni harflerin halka tam olarak benimsetilmesi uzun zaman alacaktır. Özellikle Devlet dairelerinde öğretilen Türk harfleri halk tarafından uzun müddet çeşitli nedenlerle tam olarak öğrenilememiştir.

Yeni kurulan önce Ankara hükümeti, sonra Türkiye Cumhuriyeti hükümeti adını alan, Mustafa Kemal'in önderliğindeki kadro bir çok önemli inkılaplar yapmıştır. Ama yapılan inkılapların, yeniliklerin içinde en etkili olan ve etkileri bakımından en çok yankı uyandıran harflerin değişmesi olmuştur.

Çünkü Arap harfleri toplum nazarında bir kaç nedenden dolayı adeta değişmez bir kanun gibiydi. Şüphesiz bunun en önemli nedeni Kur'an-ın Arap harfleri ile yazılmış olmasındandır. İkinci önemli bir etken ise tüm İslam aleminin aynı alfabeyi kullanıyor olmasıdır.

Harf inkılâbından sonra Sovyetlerdeki Türkler arasında Latin harfleri hızla yayılmış ve 1930 yılına kadar Latin harfleri Türkistandaki Kazak, Özbek, Türkmen, Karakalpak ve Kırgız gibi Türk lehçelerinin hepsine tatbik edilmiştir[233].

Ayrıca Türkiye'nin Latin harflerini kabul etmesi oryantalistlerce çok önemli bir şey olarak görülmekteydi. Oryantalistlere göre harf inkılâbının etkisi çok büyük olacaktı. Bundan böyle Karadeniz kıyılarından Çin Türkistanı'na kadar artık Latin harfleri kullanılacaktı ki bu da siyasi, sosyal ve ekonomik yönden önemli görülmekteydi[234].

---

[231] Yakup Kadri Karaosmanoğlu, *Politikada 45 Yıl*, İstanbul 1984, s.127
[232] İ.Arar, *a.g.m*, s.149
[233] Paul Gentizon, "İç Asya'da Siyaset ve Yazı", *BTTD,* Kasım-Aralık 1985, S.9-10, s.81-82; İlber Ortaylı, "Türk Harf Devrimi'nin Dış Ülkelerdeki Etkileri Üzerine", *Harf Devrimi'nin 50. Yılı Sempozyumu*, Ankara 1991, s.106
[234] Paul Gentizon, *Mustafa Kemal ve Uyanan Doğu,* Çev: Fethi Ülkü, Ankara 1983, s.153

3.15. Yeni Türk Harflerini Uygulama Alanı: "Millet Mektepleri"

Harf inkılabına giden süreçte Gazi Mustafa Kemal, ilk önce eski harflerin mahzurları hakkında, münevver zümre içinde, bir fikir birliği meydana getirmeyi hedeflemiş, bu mesele etrafında her vesile ile tartışmalar açarak, etrafındaki aydınları harf değişikliğinin zaruretine ikna ettikten sonra ancak harf inkılabı değişikliğine gitmiştir[235].

Nitekim İsmet Paşa'da başlangıçta harf değişikliğine temkinli yaklaşıyordu. Enver Paşa denemesi ve zorluklarını yaşayan biri olarak Mustafa Kemal'e; Ben I. Şube Müdürü idim. Hafız Hakkı Erkan-ı Harbiye İkinci Reisi idi. Vazife için yanına giderim, imzaya götürdüğüm evrak, hep yeni imla ile yazılmış. Kağıtları önüne koyar, anlatırım. Hafız Hakkı kağıtları okumaz bana bakar: - "Canım sen anlat, bunun içinde ne var?'' der. Çünkü kendisi okuyamıyor. Bunun üzerine ben anlatırım. Bir gün bana:- "Getireceğin yazıları, benim bildiğim yazı ile ayrıca yazdır da getir," dedi. İstediği bir evrakı iki ayrı yazı ile yazdıracağım, birini kolayca okuyup anlayacak, ötekini de anlamış gibi imza edecek. İtiraz ettim: -"Yapamam," dedim. -"Ben size başında söyledim. Yapamayacak-sınız diye ikaz etmiştim. Şimdi ben sizin istediğinizi yapacağım ve bana da maiyetimde bulunanlar iki ayrı yazıyla evrak getirecekler. Böyle şey olmaz." Şimdi ben bu macerayı biliyorum. Harf inkılâbı ilân edilmeden iki sene evvel Atatürk'e söyledim: -"Bu kolay bir iş değildir. Sen harp zamanı karargahta çalıştın mı?" dedim. -"Hayır" dedi. -"Ben bilirim" dedim. -"Bunu tecrübe ettim. Bütün devlet işleri, her şey bozulacak. Herkes iki yazı kullanacak. Kabul edildi diye kendisini mecbur hissederek yeni harfleri kullanacak. Bir de asıl işidir, kıymetli işidir diye eski harfleri kullanacak. Başa çıkamayız. İyi düşün"[236]demiştir.

Hikmet Bayur; "Atatürk bir işe girişirken gerek iç, gerek dış durumu inceler ve ona göre davranırdı… Atatürk esaslı ve uzun zaman alacak bir devrime, bir harekete giriştiği vakit, etrafı gayet iyi kollar yani o yapacağı hareketi durdurmak mecburiyetini yaratacak bir hadise ihtimali var mı? Bunu kollar ve gayet de iyi takdir eder… Şimdi iç durumu ele alalım. Atatürk'ü en çok sıkan İttihatçı tarizleriydi. İttihatçı tarizleri

[235] A.İnan, *Atatürk Hakkında Hatıralar ve Balgeler*, Ankara 1984, s.267
[236] İsmail Arar, *a.g.m,* s.150-151

suikastten (1926) sonra tamamıyla ezilmiştir. Binaenaleyh orada bir sinmişlik vardır, oradan artık korkulmaz.

İkincisi dışarıda, Yunanistan'la dostluk başlamıştır. Yunanistan'la dostluk demek Avrupa ile olan güçenikliğimizin, kırgınlığımızın izalesi demektir. Çünkü, o vakte kadar Batı Avrupa bize fena gözle bakıyordu ve bizi almıyordu arasına. Ama Yunan vasıtasıyla o tarafa yaklaşmış olduk'' dedikten sonra şöyle devam eder; '' Almanya ve İtalya sağa- sola çatacak durumda değildir. Bu esaslar dahilinde bunlara bakarak, Atatürk birkaç yıl uğraştıracak ve kendisine zaman sağlayacak, bir durum görmüştür. Bu işe girişmiştir''[237]

1 Kasım 1928'de Yeni Türk Harflerinin Kabulü ve Tatbiki Kanunu'ndan sonra sıra bunun uygulama alanına gelmişti. İsmet Paşa, 8 Kasım 1928 tarihindeki konuşmasında;''Türk harflerinin bütün vatandaşlara kapılarının önünde ve işlerinin başlarında öğretilebilmesi için daha bu sene içinde Millet Mektepleri Teşkilatı yapacağız. Bu teşkilat şehir ve köy tüm yurdu kaplayacak, vatandaşların işlerinin, maişetlerinin en müsait devirlerinde ve yanlarında ya iki aylık ya da dört aylık kurslar açılacak, şehirde ve köyde mekteplere, belirli toplanma yerlerine gelmeye vakitleri müsait olmayan vatandaşlar için seyyar muallim teşkilatı yapılacak; devletin en büyüğünden en küçüğüne tüm memurları Millet Mektepleri Teşkilatı'nda ihtiyaca göre çalışacak''[238] dedikten sonra Cumhurbaşkanı Gazi Mustafa Kemal'in Millet Mektepleri teşkilatının Umumi reisliğini ve Başmuallimliği'ni kabul ettiğini belirtmiştir.

Yeni Türk harflerinin kabulü ve tatbiki hakkındaki kanunun çıkarılmasından on gün sonra yapılan bir yönetmelikle "Millet Mektebi Teşkilatı''kurularak okuma –yazma seferberliği başlatılmış ve İsmet paşa'nın ifade ettiği gibi Gazi Mustafa Kemal örgütün genel başkanı ve başöğretmeni olmuştur[239].

11 Şubat 1929 tarihli Halk Dergisi'nde çıkan, ''Millet Mektepleri'' başlıklı yazıda şunlar ifade edilmekteydi: ''Büyük Gazi, halk hükümeti olan Cumhuriyet'i kurduktan sonra, milleti bu asrın ileri milletleri ile bir seviyeye çıkarmak için eski Arap

[237] "Tartışmalar ve Açıklamalar", *Harf Devrimimnin 50. Yılı Sempozyumu*, Ankara 1991, s.91-92
[238] İsmet Paşa, *Siyasi ve İctimai Nutukları*, s.217
[239] *Cumhuriyet,* 9 Kasım 928

harflerini kaldırdı. Onların yerine Garp milletlerinin kullandığı harfler cinsinden Türk harflerini çıkardı. Büyük Millet Meclisi, bunun kanunu yaptı. Gazi, nasıl on sene evvel düşmanları vatan topraklarından atmak için milleti seferberliğe çağırdı ise şimdi de Türk yurdundan cahilliği kaldırmak için seferberlik ilan etti. Türkiye'de kadın-erkek herkes okumak-yazmak bilecektir. Bu ülkede artık okumak bilmeyen kalmayacaktır. İşte Millet Mektepleri bunun için açıldı[240].

1929 yılında başlayan Millet Mektepleri iki kurs şeklinde örğütlenmiştir. A ve B adı verilen kurslar dörder aylıktı. A kursuna hiç okuyup yazması olmayanlar, B kursuna biraz okuma yazma bilenlerle, eski yazıyı öğrenmiş olanlar devam edecekti. Okul binası bulunan şehir ve kasabalarda kurslar okul binalarında idi. Okul bulunmayan yerlerde kurslar gezici idi. Uygun bir odada yada açık havada çalışılacaktı[241]. 15 ile 45 yaş arasında okuma yazması olmayanların kurslara gelmesi zorunlu idi. Kurslar 45 yaşını geçenler için zorunlu değildi. Kursları öğretmenler idare ediyor ve hizmetine karşılık maaşlarından ayrı ücret alıyorlardı[242].

Millet mektepleri ilk dört yıl içinde okuma ve yazmanın yaygınlaşmasında büyük rol oynamıştır. Dört yılın sonunda, 1,2 milyon okur- yazar sayısına 1,4 milyon okur yazar daha eklenmiş, böylece okuma yazma bilenlerin oranı kısa süre içinde bir kat daha arttırılmıştır. İlk dört yılın içinde bu dersaneleri bitirenlerin sayısı şöyledir[243]:

1928- 1929 yıllarında; 602 927

1929-1930 yıllarında; 488 051

1930-1931 yıllarında; 167 162

1931-1932 yıllarında; 185 855

1928- 1929 ders yılında, 17 bine yakın öğretmenle, 20 binin üstünde dershane açılarak, erkek-kadın 600 bine yakın vatandaşa okur-yazarlık diploması verilmiştir.244 1930 yılından itibaren ise dershanelere devam edenlerin sayısı düşmüştür. Daha sonraki yıllarda, bu Millet Mektepleri ''Halk Evleri''ne dönüştürülecektir[245].

---

[240] M. Ş. Ülkütaşır, *a.g.e*, s.68
[241] *Cumhuriyet,* 22 Kasım 1928
[242] İlhan Başgöz, *Türkiye'nin Eğitim Çıkmazı ve Atatürk*, Ankara 1995, s.121
[243] İsa Öztürk, *Harf Devrimi ve Sonuçları*, İstanbul 2004, s.49- 50
[244] B. Şimşir, *a.g.e, s.*396-340, (Bkz. EK- 10)
[245] Mete Tunçay, *Türkiye Cumhuriyet'nde Tek Parti Tönetimi'nin Kurulması*, İstanbul 1999, s.237

SONUÇ

Türkler tarih boyunca geniş coğrafyalara yayılarak bir çok devlet kurmuşlar ve gittikleri yerlere kendi örf-âdet, gelenek-görenek ve kültürlerini götürmüşlerdir. Tabii ki gittikleri yerlerin kültürlerinden de etkilenmişlerdir. Bu kültür etkileşimi sırasında 10'a yakın yazı kullanmışlardır. Türkler'in İslâmiyet'i kabulünden önce kendilerine özgü kullandıkları Köktürk(Göktürk) yazısı Göktürkler tarafından kullanılmış ve Kültiğin Anıtı bu yazıyla yazılmıştır. Uygurlar döneminde Uygur yazısı kullanılmış ve daha sonra Karahanlılar da bu yazıyı kullanmıştır. Yusuf Has Hacip eseri Kutadgu Bilig'i yine bu yazıyla yazmıştır. Bunların dışında Uygurlar Brahmanizm'in etkisiyle Brahmi yazısını, Museviliği benimseyen Hazar Türkleri İbrani yazısını, Hristiyanlığı kabul eden Kumam-Kıpçak Türkleri Latin yazısını kullanmışlardır. Ayrıca Yunan yazısı, Kiril yazısı, Mani yazısı, Ermeni yazısı, Gürcü yazısı Türkler tarafından kısa süreleri ve daha çok ticari amaçlı kullanılmıştır.

Türkler'in İslamiyeti kabulüyle birlikte İslamiyet'in etkisiyle Arab yazısı yaklaşık bin yıl Türkler tarafından kullanılmıştır. Büyük Selçuklu Devleti, Anadolu Selçuklu Devleti, Beylikler, Mısır'da kurulan Memlüklüler, Altınordu Devleti bu yazıyı kullanmışlardır. Osmanlı Devleti de uzun süre bu yazıyı kullanmış, özellikle İstanbul'un fethi ve halifeliğin Osmanlı'ya intikali Arapça ve Farsça'nın daha fazla önem kazanmasına, dolayısıyla medreselerdeki derslerin Arapça okutulmasına, edebiyat dili olarak da Farsça'nın kullanılmasına sebep olmuştur. Bu durum Osmanlı'nın son dönemlerine kadar devam etmiştir.

Osmanlı Devleti'nin Batı karşısında askeri yenilgiler alması ve ardından büyük toprak parçalarının kaybedilmesi devlet adamlarını bir dizi ıslahatlar yapmaya yöneltmiş ve bu çerçevede Batı'dan askeri uzmanlar getirtilerek askeri alanda Batı tarzında yeniliklere girişilmiştir. Ancak zamanla Batı karşısında alınan yenilgilerin sadece askeri sebeple olmadığı anlaşılmış ve III. Selim ve II.Mahmut döneminde Batı tarzındaki askeri ıslahatların yanında sosyal ve ekonomik ıslahatlara da girişilmiştir. Tanzimat'tan sonra Osmanlı Devleti Batı'nın tekniği ve bilminin yanında kültürünü de almaya başlamıştır. Bu dönemde Avrupaî tarzda yeni okullar açarak dış dünyadaki ilmi buluşlarla eserleri Türkçe'ye kazandırmak amacıyla Latin harfli Fransızca'dan Arap harfli Osmanlıca'ya tercümeler yapılmıştır. Bu tercümeler sırasında okunması ve

yazılması güç olan bazı kelimeler metne sadık kalınarak aynen Latin harfleriyle yazılmıştır. Bu devirde üzerinde durulan başlıca konulardan biri eğitim alanındaki yenilikler olmuştur. Okuma-yazma usulünün kolaylaştırılması, dolayısıyla harflerin ıslahı, hatta değiştirilmesi fikirleri zaman zaman ileri sürülmüş ve tartışmalar olmuştur. Osmanlı Devleti'nde alfabe konusundaki asıl tartışmalar ve girişimler 1862'de basın hayatının başlamasından sonra gelişmiştir. Tanzimat Dönemi'nin önemli simalarından biri olan Münif Paşa 1 Mayıs 1862'de Cemiyet-i İlmiyye-i Osmaniye'de verdiği konferansta alfabe meselesini ele almış, Arap harfleriyle okuma-yazmayı kolaylaştırmak düşüncesiyle Arap harflerinin ıslah edilmesi gerektiğini belirtmiştir. Münif Paşa konferansta; hareke kullanılmadığı için kelimelerin çeşitli biçimlerde okunabildiğini, anlamları bilinmez bazı kelime, terkip ve özel isimlerin okunmasının mümkün olmadığını, dilimizde Arapça ve Farsça terkiplerin çokluğu ve bu durumun okuma-yazmayı güçleştirdiğini, büyük harf de olmadığı için özel isimlerin diğer cins isimlerden ayırt edilemediğini, harflerimizin kitap basımı için de uygun olmadığını belirtir. Münif Paşa'nın bu görüşünü devrin aydınları da desteklemiştir. Meşrutiyet dönemlerinde ise yine harflerin ıslah edilmesi gerektiği fikri savunulmuş ve Enver Paşa Cihan Harbi arefesinde harflerin daha kolay okunması için ıslah yoluna gitmiş, ancak o günün şartlarında onun bu girişimi başarısız olmuştur. Bu dönemde harflerin ıslah edilmesi yerine, tebdiline yani değiştirilip Batı'nın kullandığı Latin harflerinin kabul edilmesi fikrini savunanlar da olmuştur.

Cumhuriyet Dönemi'nde ise harfler meselesi uzun süre tartışılmış, 1923 yılında İzmir'deki Milli İktisat Kongresi'nde işçi temsilcilerinde İzmirli Ali Nami ile iki arkadaşı Latin harflerinin kabulü hakkında kongreye teklif vermişler, bu teklifleri kongre başkanı Kâzım Karabekir Paşa tarafından okunmasına dahi lüzum görülmeden reddedilmiştir. Daha sonra Kâzım Karabekir Paşa gazetelere verdiği demeçte Latin harflerinin kabulünün mümkün olmayacağını, bu durumun İslam Birliği'ni bozacağını, yazımızın güzel ve kolay olduğunu ama ıslah edilmesi gerektiğini belirtmiştir. Kâzım Karabekir Paşa'nın gazetelerde çıkan bu demecini ele alan Hüseyin Cahit Bey, memleketin cehalet karanlığı içinde kalıp ilerleyemeyişimizi kullandığımız Arap harflerinden kaynaklandığını, Arap harfleriyle okuyup yazmanın zor olduğunu ve Latin harflerinin kabul edilmesi gerektiğini söyler. Hüseyin Cahit Bey'i Kılıçzade Hakkı Bey de destekler. Bundan bir yıl sonra İzmir mebusu Şükrü (Saraçoğlu) Bey, Meclis'te

Bütçe Kanunu Tasarısı görüşülürken söz alarak okuma-yazma konusuna değinmiş, Arap harflerinin Türk dilini yazmaya uygun olmadığını ve halkın okuma-yazma oranındaki düşüklüğü sebebinin Arap harfleriyle yazmaktan kaynaklandığını ifade etmiştir. Bunun üzerine Şükrü Bey mecliste büyük tepki almıştır. Basında da Şükrü Bey'i eleştiren yazılar çıkmıştır.

1925 yılı harf tartışmalarının yavaşladığı bir dönem olmuştur. Doğu'da Şeyh Said İsyanı'nın gelişme göstermeye başlaması ve yer yer yayılması hükümeti sıkı tedbirler almaya itmiş, çıkartılan Tevhid-i Tedrisat Kanunu'yla birçok gazete kapatılmış ve onlarca gazeteci ya tutuklanmış ya da Latin harflerinin ateşli savunucularından Hüseyin Cahit Bey gibi sürgüne gönderilmiştir.

1926 yılında Bakü'de I.Türkoloji Kongresi toplanmış, kongrede harfler meselesi görüşülmüş ve Arap harflerinin ıslahının mümkün olmadığını, Türkler için en uygun alfabenin Latin alfabesi olduğu ve böylece Türk toplulukları arasında birliğin ve Batı medeniyeti ile olan ilişkilerin daha kolay sağlanmış olacağı ileri sürülmüştür. Kongre sonunda Latin harflerinin kabulüne dair karar alınmış, ancak her Türk topluluğu veya devletinin yeni alfabe uygulama metodlarını kendisinin bulması uygun görülmüştür. Bakü Türkoloji Kongresi ve kongrede alınan kararlar Türkiye'de harf tartışmalarını yeniden alevlendirmiştir. Akşam Gazetesi "Latin Harflerini Kabul Etmeli mi, Etmemeli mi?" adıyla bir anket başlatmış, bu ankete katılan devrin ileri gelen bilim adamları, yazarlar görüşlerini belirmişlerdir. Ankete katılanlar arasında Halit Ziya(Uşaklıgil), Necip Asım(Yazıksız), Veled Çelebi(İzbudak), Ali Canib(Yöntem), Avram Galanti, Gombates Zoltan, İbrahim Necmi(Dilmen),Halil Nmetullah(Öztürk), Muallim Cevdet(İnançalp) gibi kişiler latin aleyhine olduğunu belirtirken; Abdullah Cevdet, Refet Avni(Aras) ve Mustafa Hamit Latin harflerinin lehine olduklarını belirtmişlerdir.

1927 ve1928 yılları Latin harfleri için bir hazırlık dönemi olmuş, Gazi Mustafa Kemal 9 Ağustos 1928 tarihinde Cumhuriyet Halk Fırkası'nın Sarayburnu Parkı'nda düzenlenen bir eğlenceye katılmış ve Latin harflerinin kabul edileceğini açıklamıştır. Gazi, başöğretmen sıfatıyla yurt gezilerine çıkarak yeni Türk harflerini herkese öğretmiş, kamuoyunda, basında ve devlet dairelerinde yeni Türk harfleri kullanılmaya başlamış ve nihayet 3 Kasım 1928'de Arap harfleri kaldırılarak Latin harfleri kabul edilmiştir.

Cumhuriyet Dönemi'nin en önemli değişim süreçlerinden birini teşkil eden harf inkılâbı belki Cumhuriyet'in İlanı'ndan uzun bir süre sonra ancak gerçekleştirilebilmiştir ama sonuç itibarıyla neticeye altı aylık kısa bir sürede ulaşılmıştır. Yani yeni Türk harflerinin kabulü devrin önde gelen aydınları tarafından öne sürülen beş-on yıla yayılarak kademeli olarak uygulanmamış, Gazi Mustafa Kemal tarafından hemen uygulama alanına geçirilmiştir. Bu da Ulu Önder'in inkılâpçı yönünü ön plana çıkarmaktadır.

BİBLİYOGRAFYA

KİTAPLAR

ALİ Seydi, Latin Hurufu Lisanımıza Kabil-i Tatbik midir? İkdam Matbaası, İstanbul 1924 (1340)

ALPAY, Meral, Harf Devriminin Kütüphanelere Yansıması, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, İstanbul 1976

ARAR, İsmail, Gazi Alfabesi, Harf Devriminin 50. Yıl Sempozyumu, Ankara 1991

Atatürkün Söylev ve Demeçleri, I-III, Ankara 1997

ATAY, Falih Rıfkı, Çankaya, İstanbul, 1984

Avram Galanti, Türkçede Arabi ve Latin Harfleri ve İmlâ Meseleleri, Kağıtçılık ve Matbaacılık A.Ş, İstanbul 1925(1341)

_____ , Arabî Harfleri Terakkimize Mani Değildir, Hüsn-i Tabiat Matbaası, İstanbul 1926

BAŞGÖZ İlhan- WİLSON Howard E. Türkiye Cumhuriyetinde Eğitim ve Atatürk, Ankara 1973

_____ , Türkiye'nin Eğitim Çıkmazı ve Atatürk, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1995

BAYUR, Yusuf Hikmet, Türk İnkilâ Tarihi, I-II, TTK Yayını, Ankara 1983

_____ , Cumhuriyet Devrinde Atatürkün Önderliğinde Harf Devrimi, Harf Devriminin 50. Yıl Sempozyumu, Ankara 1991

BERKES, Niyazi, Türkiye'de Çağdaşlaşma, Doğu-Batı Yayınları, İstanbul 1978

BULUÇ, Sadettin, Osmanlılar Devrinde Harf Tartışlmaları, Harf Devriminin 50. Yıl Sempozyumu, TTK Yayını, Ankara 1991

CANPOLAT, Mustafa, Tartışmalar ve Açıklamalar, Harf Devriminin 50. Yılı Sempozyumu, TTK Yayını, Ankara 1991

CELAL, Nuri, Tarihi Tedenniyatı Osmaniye ve Mukadderatı Tarihiye, İstanbul 1912 (1330)

_____ , Tarih-i İstikbal, İstanbul 1912 (1331)

_____ , Uygarlıklar Çatışmasında Türkiye, Yay: Mahir Aydın, Ulus Yayınları, İstanbul 2004

DOĞAN, İsmail,, Tanzimatın İki Ucu: Münif Paşa ve Ali Suavi, İz Yayınları, İstanbul 1991

Dil Encümeni Alfabe Komisyonu, Elifba Raporu, Ankara 1928

EMRE, Ahmet Cevat, İki Neslin Tarihi, İstanbul 1960

_____ , Elif ba'dan Alfabeye, İstanbul 1991

ERAT, Muhammed, Türk Basınında Alfabe Meselesi, (1862- 1918), Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 1991

GENTİZON, Paul, Mustafa Kemal ve Uyanan Doğu, Çev: Fethi Ülkü, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1983

GOLOĞLU, Mahmut, Dervrimler ve Tepkileri (1924- 1930), Turhan Kitabevi, Ankara 1972

İNAN, Afet, Türkiye Cumhuriyeti ve Devrimi, Ankara 1977

_____ , Atatürk Hakkında Hatıralar ve Belgeler, Ankara 1984

İsmet Paşa, İsmet Paşa'nın Siyasi ve İctimai Nutukları (1920- 19233), Ankara 1933

JAESCHKE, Gotthard, Türk İnkilâbı Tarihi Kronolojisi II, (1923- 1930) Çev: Niyazi Recep Aksu, İstanbul Üniversitesi Yayınları, İstanbul 1939

_____ , Türkiye'de İslamlılık, Çev: Hayrullah Örs, Ankara 1972

KANSU, Mazhar Müfit, Erzurum'dan Ölümüne Kadar Atatürkle Beraber, I, TTK Yayını, Ankara 1997

KARAL, Enver Ziya, Osmanlı Tarihinde Türk Dil Sorunu, Bilim Kültür ve Öğretim Dili Olarak Türkçe, TTK Yayını, Ankara 1978

KARAOSMANOĞLU, Yakup Kadri, Politikada 45 Yıl, İstanbul 1984

KORKMAZ, Zeynep, Cumhuriyet Döneminde Türk Dili, Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara 1974

KINROSS, Lord, Atatürk, Bir Milletin Yeniden Doğuşu, Sander Yayınları, İstanbul 1984

KIRZIOĞLU, M. Fahrettin, Türk İnkılâp Tarihi, Atatürk Üniversitesi Basımevi, Erzurum 1977

LEVENT, Agâh Sırrı, Dilde Özleşme Hareketinin Tarihçesi, Dil Devrimi Üzerine, TDK Yayını, Ankara 1967

_____ , Türk Dilinde Gelişme ve Sadeleşme Evreleri, TTK Yayını, Ankara 1972

MUMCU, Ahmet, Türk Devriminin Temelleri ve Gelişimi, İstanbul 1984

MUSULLU Davut, Islah-ı Hurufa Dair Meclisi Mebusana Layiha, İstanbul 1326

MÜFTÜOĞLU, Ahmet Hikmet, Gönül Hanım, Haz: Fethi Tevetoğlu, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara 1987

Necati Kemal, Elifbâ İnkılâbı, Ankara 1926

ÖZTÜRK , İsa, Harf Devrimi ve Sonuçları, Adam Yayınları, İstanbul 2004

ŞEREF Alimcan, Harflerimizin Müdafası, Çev: Abdullah Battal, Yeni Matbaa, İstanbul 1926

ŞİMŞİR, Bilal, Türk Yazı Devrimi, TTK Yayını, Ankara 1992

TEKİN , Talat, Göktürk Alfabesi, Harf Devriminin 50. yıl Sempozyumu, Ankara 1991

TEZCAN, Semih, Türklerde Yazı Kültürünün Başlangıcı ve Gelişimi, Harf Devriminin 50. Yıl Sempozyumu, Ankara 1991

TUNÇAY, Mete, Türkiye Cumhuriyeti'nde Tek Parti Yönetimi'nin Kurulması, Tarih Vakfi Yurt Yayınları, İstanbul 1999

ÜLKEN, Ziya Hilmi, Prof. Dr. Ali Turan'ın (Hüseyinzâde) 1926'da Bakü'de Toplanan I. Türkoloji Kongresinde Aldığı Notlardan, X. Türk Dil Kurultayında Okunan Bilimsel Bildiriler, TTK Yayını, Ankara 1964

ÜLKÜTAŞIR, M. Şakir, Atatürk ve Harf Devrimi, TDK Yayını, Ankara 1973

ÜNAYDIN, Ruşen Eşref, Atatürk Tarih ve Dil Kurumları, Hatıralar, 1956

YETİŞ, Kazım, Namık Kemal'in Türk Dili ve Edebiyatı Üzerine Görüşleri ve Yazıları, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, İstanbul 1989

YORULMAZ, Hüseyin, Tanzimattan Cumhuriyete Alfabe Tartışmaları, Kitabevi Yayınları, İstanbul 1995

GAZETELER VE DERGİLER

Atatürk Araştırmalar Merkezi Dergisi [*]

Akşam

Babalık

Belleten

Belgelerle Türk Tarihi Dergisi

Cumhuriyet

Hakimiyet-i Milliye

Hayat

Hürriyet

İçtihat

İkdam

Mecmua-ı Fünûn

Milli Kültür

Milli Mecmua

Milliyet

Muhbir

Resimli Gazete

Servet-i Fünûn

Son Saat

Tanin

Tarih ve Toplum

[*] Gazetelerin ve Dergilerin numaraları ve tarihleri metin içerisinde gösterilimiştir.

Tasvir-i Efkar

Terakki

Türk Dili

Türk Tarihi

Türk Yurdu

Ulus

Ülkü

Vakit

Yeni Yazı

RESMİ KAYITLAR

Ayın Tarihi

Düsturlar

Resmi Gazete

Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Cerideleri

EKLER

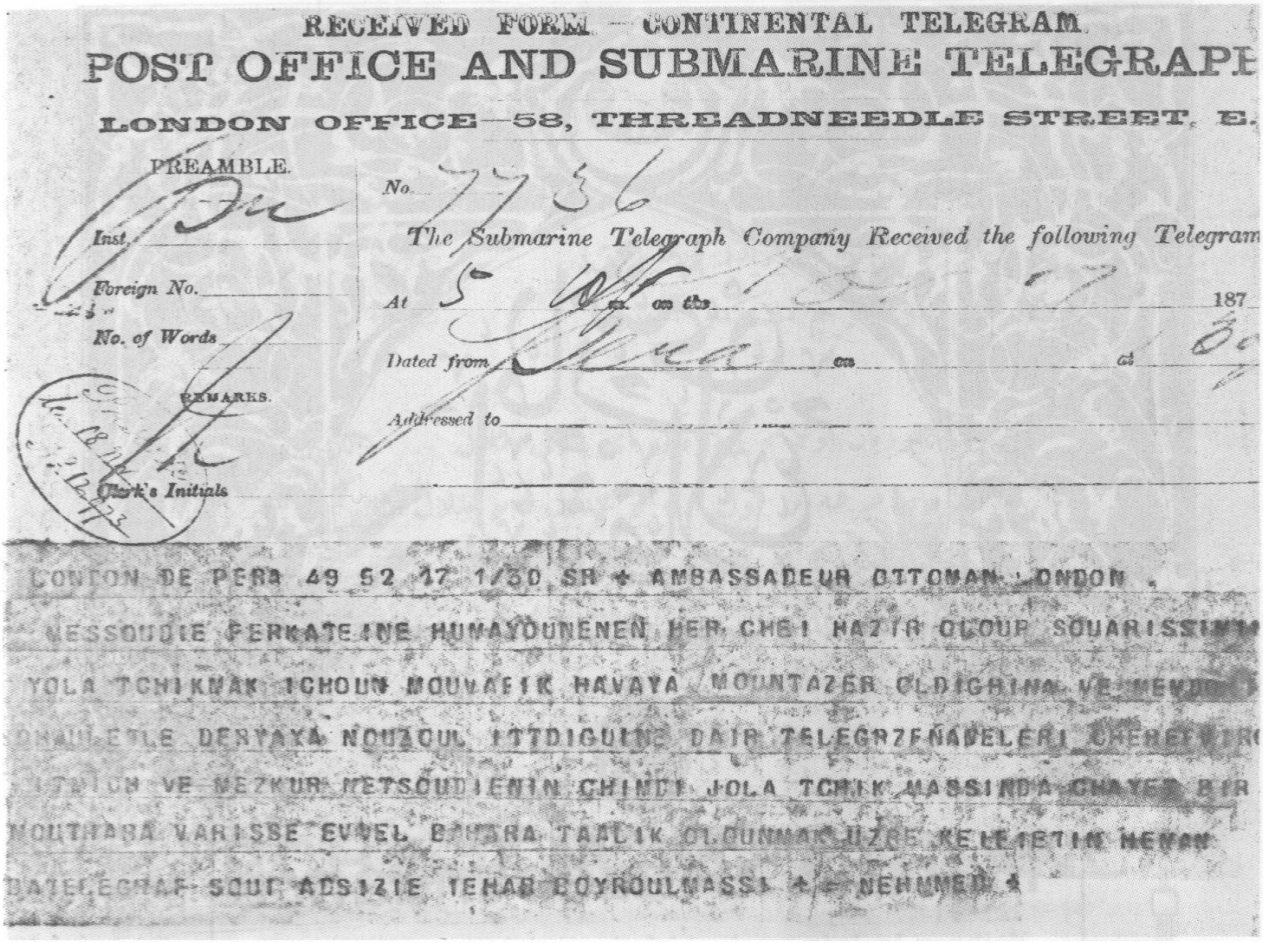

RECEIVED FORM — CONTINENTAL TELEGRAM.

POST OFFICE AND SUBMARINE TELEGRAPH

LONDON OFFICE—58, THREADNEEDLE STREET, E.

PREAMBLE.

Inst.

Foreign No.

No. of Words

REMARKS.

Clerk's Initials

No. 7736

The Submarine Telegraph Company Received the following Telegram

At ... m. on the ... 187

Dated from ... on ... at

Addressed to

LONDON DE PERA 49 52 17 1/50 SR + AMBASSADEUR OTTOMAN LONDON .

MESSOUDIE PERKATEINE HUMAYOUNENEN HER CHEI HAZIR OLOUP SOUARISSIM

YOLA TCHIKMAK ICHOUN MOUVAFIK HAVAYA MOUNTAZER OLDIGHINA VE MEM

DAULEYLE DERYAYA NOUZOUL ITTDIGUINE DAIR TELEGRZENAMELERI CHEHRIYA

RIYON VE MEZKUR METSOUDIENIN CHIMDI JOLA TCHIK MASSINDA CHAYER BIR

MOUHARA VARISSE EVVEL BUNDA TAALIK OLOUNMAK UZRE KELEIBTIN NEMAN

DATELEGRAF SOUI ADSIZIE TEHAB COYROULMASSI A — NEHMED

EK-1: 17 Kasım 1875 tarihinde Osmanlı Saray mabeyncisi Mehmet Bey'den Londra'daki Osmanlı Büyükelçiliği'ne çekilmiş Türkçe telgraf.

حقه
حاولی
ا ـ ي
ا ـ ـي
ا ـ ـيـ
ا ـ ـيـ
ا ـ ـيـ

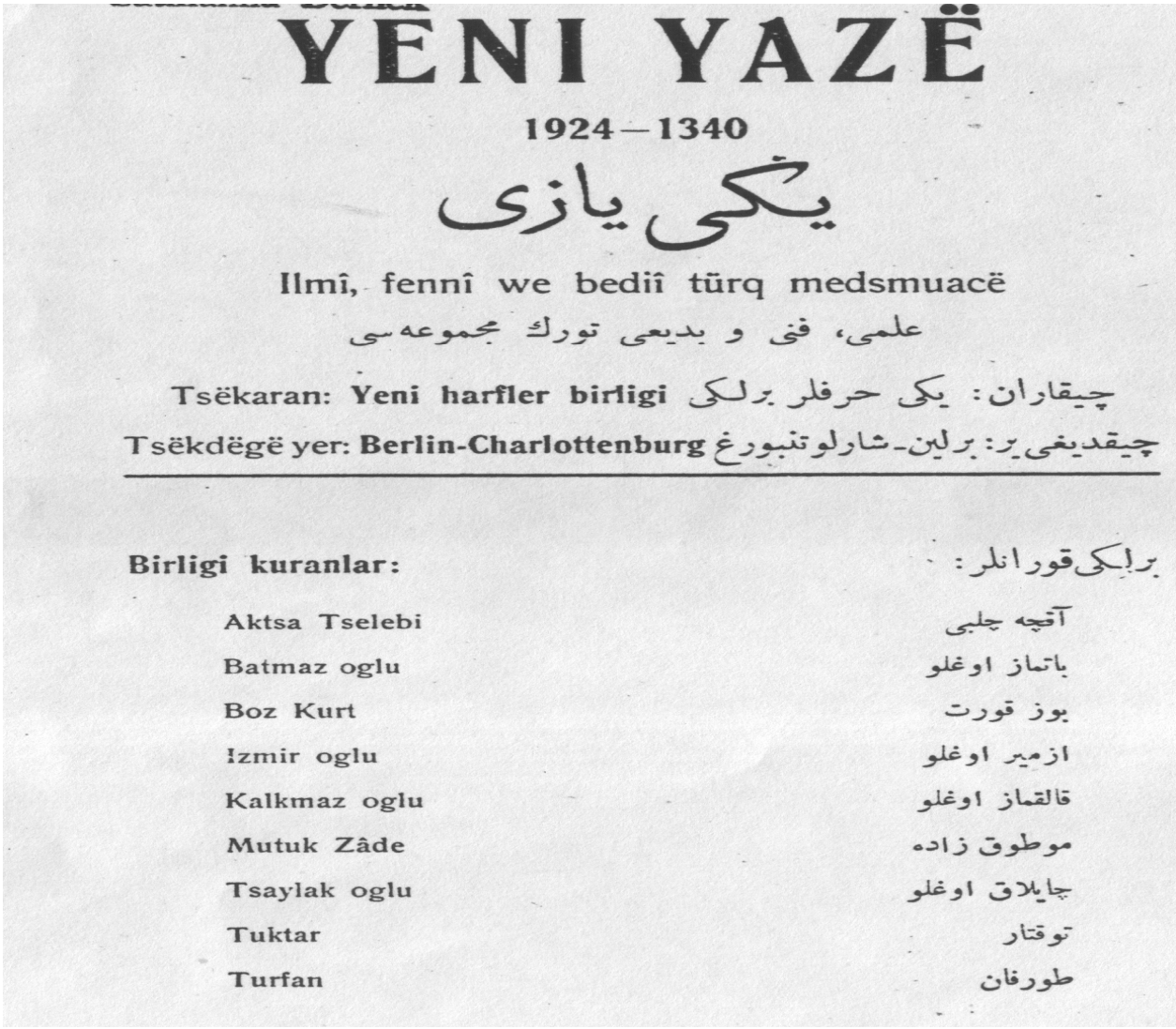

YËNI YAZË

1924—1340

يكى يازى

Ilmî, fennî we bediî türq medsmuacë

علمى، فنى و بديعى تورك مجموعه سى

Tsëkaran: Yeni harfler birligi چيقاران: يكى حرفلر برلكى

Tsëkdëgë yer: Berlin-Charlottenburg چيقديغى يرر: برلين-شارلوتنبورغ

Birligi kuranlar: برلكى قورانلر:

Aktsa Tselebi	آقچه چلبى
Batmaz oglu	باتماز اوغلو
Boz Kurt	بوز قورت
İzmir oglu	ازمير اوغلو
Kalkmaz oglu	قالقماز اوغلو
Mutuk Zâde	موطوق زاده
Tsaylak oglu	چايلاق اوغلو
Tuktar	توقتار
Turfan	طورفان

EK-3: Berlin'deki Yeni Yazı Birliği'nin çıkarmış olduğu "Yeni Yazı" dergisinin kapağı

EK–4: Berlin'deki Yeni Yazı Birliği'nin Yeni Yazı Dergisi'ndeki Türkçe için teklif olunan Latin harfleri

Vatandaşlar, yeni türk harflerini çabuk öyreniniz bu harfleri bütün millete, köylüye, çobana, hamala, sandalcıya öyretiniz bunu vatan perverlik ve millietperverlik vazifesi biliniz.
kâle, kile, kûle
Cahil hocanın biri her gün'ü, camide kuheyi yanlış okur-mu,a medrese talebesinden bir sual :
– Bunun çaresi var, dimi,a uyuyan bir ip bağlayıp minberin kemerinden sarkıtırsın - yanlış okuduğun zaman ipi çekerim, diyelim.
Ertesi gün'ü, hoca talebeye çıkar ken, uyuyanın ipi sarkıtmı,a diğer sıralardan fırtma,a.
Hoca niçe ba,latır,a:
– kâle...
Bir aralık, uyudan geçen bir'i, yanlı,alıkla ipin üstüne basınca, hoca derhal ta,hîh etmi,e :
– Kile...
Bu sefer'de ipi tutan sert çekmi,e ve hoca yine derhal ta-hîh etmi,e:
Kâle...
İpi tutan sert, tekrar çekince, hiçsere katıb:
– Ey cama-ati muhterimin dem'a, ipin ucu iyle bir alâmetin elindeki, kâle de dersem, kile de dersem, kûle de dersem hayvandırmama imkan Yok, ben inlorum, o çıkarır.
Artık Kâle, Kile, Kûle devrinde değiliz. Yeni türk harfleri ile nasıl söyleyecek iyle Yazarsa iyle okuyacağız.

EK-5: 20 Ağustos 1928 tarihli İkdam Gazetesi Arap ve Latin harfleriyle çıkmıştır

بابالق

یکی حرفلرمز

یکی حرفلرمزك

خلق فرقه‌سی

دیانت ایشلری

سیاسی مذاقات

سیر سفائنده

پاره پیاسه‌سی

آفرین ماردینه

مفتش عمومی

EK-6: Babalık Gazetesi'nin Harf İnkılâbı Öncesinde Yeni Harflerimizle İlgili Yazısı

sayı : 2698 16 İkincikânun 1929 • Çarşamba • 4 Şaban 134

sahibi imtiyaz ve ser muharriri
Yusuf Mazhar

Matbaa ve idârehane
Hükumet karşısındadır

İdâre tahririye ve idâre için idâre müdiriyetine muracaat olunur

Telgraf adresi: BABALIK konya

Fiatı her yerde 5 kuruştur

Babalık

GÜNDELİK GAZETE

ÜLÇÜLERİMİZ İÇİN

YENİ BİR KANUN HAZIRLANDI. ÜLÇÜLERİMİZ BU KANUNA NAZARAN BEYNELMİLEL BİR KIYMETİ VE İTİBARI HAİZ OLACAKTIR

Ankara, 14 - İktisat vekâletince ihzar edilmiş millet meclisi iktisat encümeninde tetkik edilmekte olan ülçüler kanunu layihasında memlekette kullanılacak ölçü ve tartılar içinbir esas kabul edilmiştir.

Türk metre ve kilo gramı beynelmilel ülçüler idaresince tespit edilen numuneüin aynıdır.

Her nevi muamelâttaalış verişte tapularda ticaret eşyasının mikdar ve eb'adını gösteren fatura defter vesair vesikalarda tasrih olunan miktarlar bu ülçülerle tayin edilecektir.

Bunun haricinde ülçü ithal ve imali ve istimali memnudur.

Yalnız para ve mücevherat için mevcut vezin ve ayarlar baki kalacak elektrik sarfiyatı kilovat saatile ülçülecektir. Bu ülçüler teftiş ve muayeneye ve tamgaya tabi tutulacaktır.

İktisat vekâletine merbut bir ülçü müdiriyeti umumiyesi teşkil ve kanunun haziran 1930 iptidasından meri olması teklif edilmektedir.

MİLLET MEKTEPLERİ

Millet mektepleri makamı vilâyetçe sıkı bir konturola tabi tutulmakta ve Maarif müdürümüz Hasip beyle bir memuru mahsus tarafından geceli gündüzlü teftiş edilmektedir.

Mekteplere devam etmiyenlerin esamisini havi tefterler mezkûr mektepler idare heyeti kararıyla vilâyetçe Polis müdürlüğüne verilmiştir. Haber aldığımız doğru ise şehrimizde nazaran ancak tabiatile beş bin kadın erkek on beş alara kişidir. Mevcut bin bin kişi devam ediyorlar. Müntazam bir program neticesinde az bir zaman zarfında bunlar kâmilen okutturulmuş bulunacaklardır.

*

Millet mektepleri hey'

Yoguslâvya

AŞ VEKİLİNİN BEYANATI

Tali kuşu

DİKİLİDEKİ BİR KÜMSY-

EK- 7: Babalık Gazetesi'nin Harf İnkılabı Sonrası Yeni Harflerimizle Çıkan Millet Mektepleri ile İlgili Yazısı

Yeni Türk Harflerinin Kabul ve Tatbiki Hakkında Kanun

Kanun Numarası: 1353

Kabul Tarihi: 1 (Teşrinisani) Kasım 1928

Resmi Gazete ilanı: 3 Kasım 1928

Madde 1- Şimdiye kadar Türkçe'yi yazmak için kullanılan Arap harfleri yerine Latin esasından alınan ve merbut cetvelde şekilleri gösterilen harfler(Türk Harfleri) kabul edilmiştir.

Madde 2- Bu kanunun neşri tarihinden itibaren devletin bütün daire müessesatında ve bilcümle şirket, cemiyet ve hususi müesseselerde Türk harfleriyle yazılmış olan yazıların kabulü ve muameleye konulması mecburidir.

Madde 3- Devlet dairelerinin herbirinde Türk harflerinin devlet muamelatına tatbik tarihi 1929 Kanun-i Sanisi'nin birinci gününü geçemez. Şu kadar ki evrak-ı tahkikiye ve fezlekelerinin ve ilâmların ve matbu muamelat cetvel ve defterlerinin 1929 Haziran iptidasına kadar eski usulde yazılması caizdir. Verilecek tabu kayıtları ve senetleri ve nüfus evlenme cüzdanları ve kayıtları ve askeri hüviyet ve terhis cüzdanları 1929 Haziranı iptidasından itibaren Türk harfleriyle yazılacaktır.

Madde 4- Halk tarafından vaki müracaatlardan eski Arap harfleriyle yazılı olanlarının kabulü 1929 Haziran'ının birinci gününe kadar caizdir.1928 senesi Kanun-ıevveli'nin iptidasından itibaren Türkçe hususi veya resmi levha, tabela, ilân, reklam ve sinema yazıları ile kezalik Türkçe hususi resmi, bilcümle mevkut gayr-ı mevcut gazete, risale ve mecmuaların Türk harfleriyle basılması ve yazılması mecburidir.

Madde 5- 1929 Kanun-ı sani iptidasından itibaren Türkçe basılacak kitapların Türk harfleri ile basılması mecburdur.

Madde 6- Resmi ve hususi bütün zabıtlarda 1930 Haziran'ı iptidasına kadar eski Arap harflerinin stenografi makamında istismali caizdir. Devletin bütün daire ve müesseselerinde kullanılan kitap, kanun, talimatname, defter, cetvel,kayıt ve sicil gibi matbuaların 1930 Haziran'ı iptidasına kadar kullanılması caizdir.

Madde 7- Para ve hisse senetleri ve bonolar ve tehvilat ve pul vesair kıymetli evrak ile ve hukuki mahiyeti haiz bir cümle eski vesikalar değiştirilmedikleri müddetçe muteberdirler.

Madde 8- Bilumum bankalar, imtiyazlı ve imtiyazsız şirketler, cemiyetler ve müesseselerinin Türkçe muamelatına Türk harflerinin tatbiki 1929 Kanunsanisinin birinci gününü geçmez. Şu kadar ki halk tarafından mezkûr müessese ile 1929 Haziran'ı iptidasına kadar eski Arap harfleriyle müracaat vaki olduğu taktirde kabul olunur.Bu müesseselerin ellerinde mevcut eski Arap harfleri ile basılmış defter, cetvel, katoloğ, nizamname ve talimatname gibi matbuaların 1930 Haziran'ı iptidasına kadar kullanılması caizdir.

Madde 9- Bütün mekteplerin Türkçe yapılan tedrisatında Türk harfleri kullanılır. Eski harflerle matbu kitaplarla tedrisat icrası memnudur.

Madde 10 -Bu kanun neşri tarihinden itibaren muteberdir.

Madde 11- Bu kanun ahkamını icraya İcra Vekilleri Heyeti memurdur''.

3/11/1928

EK-8: **Yeni Türk Harflerinin Kabul ve Tatbiki Hakkında Kanun**

تورك حرفلرينك قبول وتطبيقى حقنده قانون

قانون نومرو سى
1353

نشرى تاريخى
3 تشرين ثانى 928

ماده ١ — شيمدييه قدر تورکجه يى يازيلمق ايچون قوللانيلان عرب حرفلرى يرينه لاتين اساسندن آلنان ومربوط جدولده شکللرى کوسترىلن حرفلر (تورك حرفلرى) عنوان وحقوق ايله قبول ايدلمشدر .

ماده ٢ — بوقانونك نشرى تاريخندن اعتباراً دولتك بتون دائره مؤسساتنده وباجلمله شرکت، جمعيت وخصوصى موسسه لرده تورك حرفلريله يازيلش اولان يازيلرك قبولى ومعامله يه قانوناسى مجبوريدر .

ماده ٣ — دولت دائره لرينك هربرنده تورك حرفلرينك دولت معاملاتنه تطبيق تاريخى 1929 كانون ثانينك برنجى کونى کچه جك . شوقدر که اوراق تحقيقيه وفذلکه لرينك واعلاملرك ومطبوع معاملات جدول ودفترلرينك 1929 حزيرانى ابتداسنه قدر اسکى اصولده يازلمسى جائزدر . ويريله جك طابو قيدلرى وسندلرى ونفوس ونه وللغه جزؤدانلرى و قيدلرى و عسکرى هويت وترخيص جزؤدانلرى 1929 حزيرانى ابتداسندن اعتباراً تورك حرفلريله يازيلاجقدير .

ماده ٤ — خلق طرفندن واقع مراجعتلردن اسکى عرب حرفلريله يازيلى اولانلرينك قبولى 1929 حزيرانينك برنجى کونه قدر جائزدر . 1928 سنه سى کانون اولك ابتداسندن اعتباراً تورکجه خصوصى ويا رسمى لوحه ، تابله ، اعلان، رقلام و سينه يازيلرى ايله کذلك تورکجه خصوصى ، رسمى باجلمله موقوت غير موقوت غزته رساله و مجموعه لرك تورك حرفلريله باصيلماسى ويازيلماسى مجبوريدر .

ماده ٥ — 1929 کانون ثانى ابتداسندن اعتباراً تورکجه باصيلاجق کتابلرك تورك حرفلريله باصيلماسى مجبوريدر .

ماده ٦ — رسمى وخصوصى بتون ضبطلرده 1930 حزيرانى ابتداسنه قدر اسکى عرب حرفلرينك ستنوغرافى مقامنده استعمالى جائزدر. دولتك بتون دائره ومؤسسه لرنده قوللانيلان کتاب ، قانون ، تعليماتنامه دفتر ، جدول قيد وسجل کبى مطبوعه لرك 1930 حزيرانى ابتداسنه قدر قوللانيلماسى جائزدر .

ماده ٧ — پاره وحصه سنه لرى وبونولر وتحويلات وپول وسائر قيمتلى اوراق ايله حقوقى ماهيتى حائز باجلمله اسکى وثيقه لر دكيشديرلمكلرى مدتجه معتبردرلر .

ماده ٨ — بالعموم باشه لر ، امتيازلى وامتيازسز شرکتلر ، جمعيتلر ومؤسسه لرك تورکجه معاملاتنه تورك حرفلرينك تطبيق 1929 کانون ثانيك برنجى کونى کچه جك . شوقدر که خلق طرفندن مذکور مؤسسه ايله 1929 حزيرانى ابتداسنه قدار اسکى عرب حرفلريله مراجعت واقع اولدقجه تقديرده قبول اولنور. بومؤسسه لرك النده موجود اسکى عرب حرفلريله باصيلمش دفتر ، جدول ، قتالوغ ، نظامنامه وتعليماتنامه کبى مطبوعه لرك 1930 حزيرانى ابتداسنه قدر قوللانيلماسى جائزدر .

ماده ٩ — بتون مکتبلرك تورکجه يايلان تدريساتلرنده تورك حرفلرى قوللانيلير. اسکى حرفلرله مطبوع کتابلرله تدريسات اجراسى ممنوعدر .

ماده ١٠ — بوقانون نشرى تاريخندن معتبردر .

ماده ١١ — بوقانونك احکامنى اجرايه اجرا وکيلرى هيئتى مأموردر .

3/11/928

EK-8:Yeni Türk Harflerinin Kabulü ve Tatbiki Hakkındaki Kanun

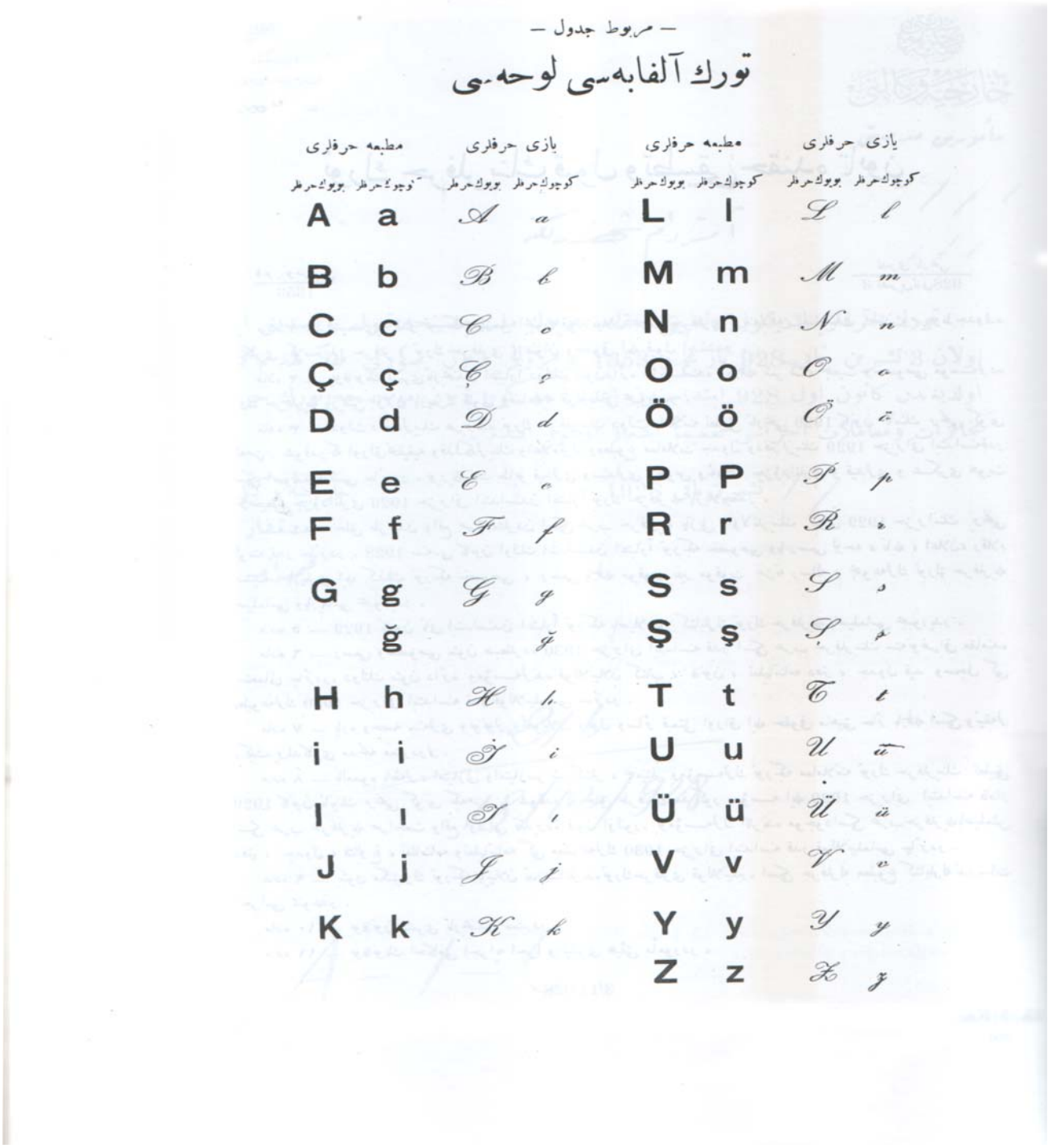

— مربوط جدول —

تورك آلفابه‌سی لوحه‌سی

مطبعه حرفلری		یازی حرفلری		مطبعه حرفلری		یازی حرفلری	
بویوك حرفلر	کوچوك حرفلر	بویوك حرفلر	کوچوك حرفلر	بویوك حرفلر	کوچوك حرفلر	بویوك حرفلر	کوچوك حرفلر
A	a			L	l		
B	b			M	m		
C	c			N	n		
Ç	ç			O	o		
D	d			Ö	ö		
E	e			P	p		
F	f			R	r		
G	g			S	s		
	ğ			Ş	ş		
H	h			T	t		
i	i			U	u		
I	ı			Ü	ü		
J	j			V	v		
K	k			Y	y		
				Z	z		

EK-9: 1 Kasım 1928'de Kabul Edilen Yeni Harflerimiz

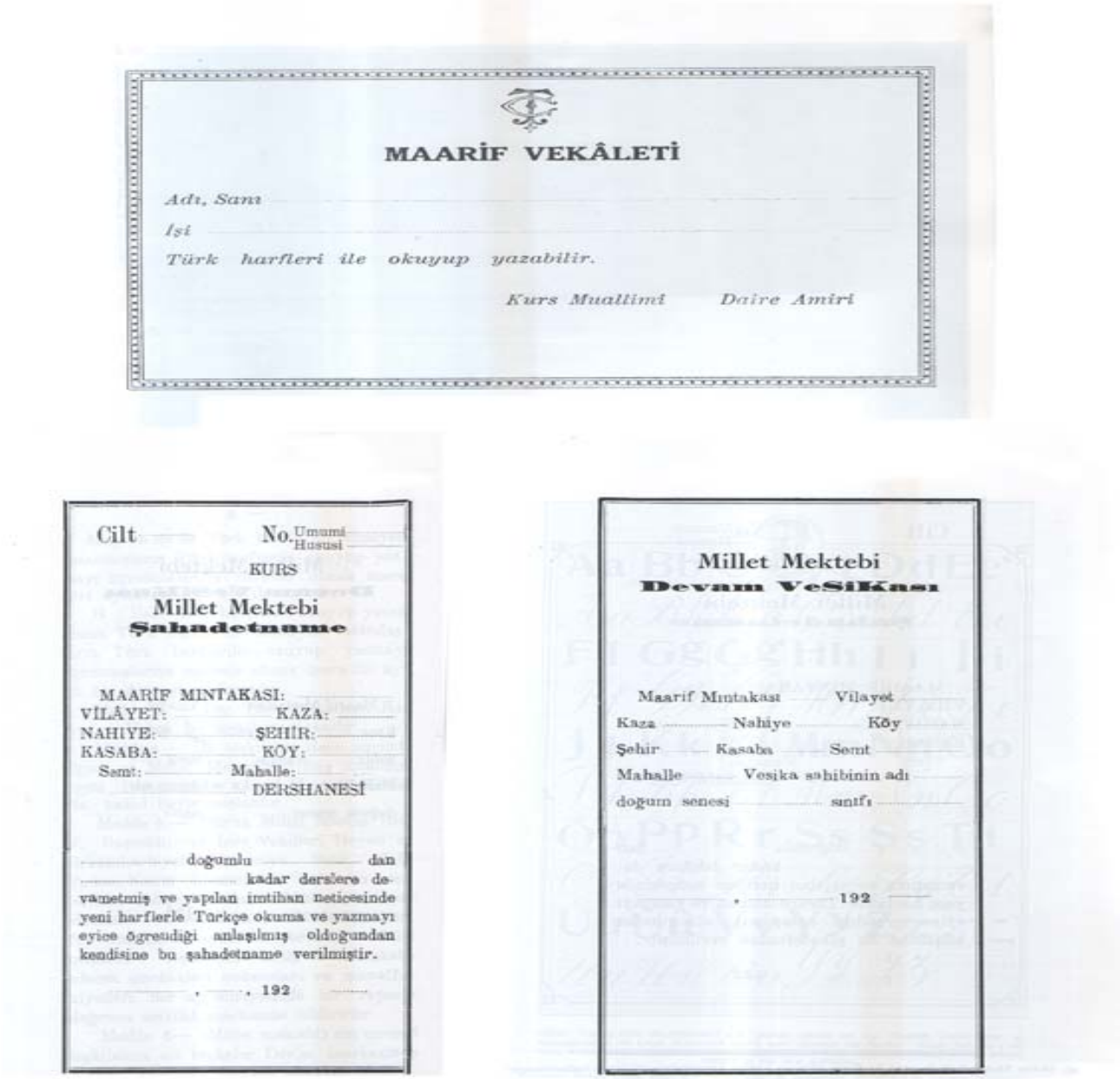

MAARİF VEKÂLETİ

Adı, Sanı .....

İşi .....

Türk harfleri ile okuyup yazabilir.

Kurs Muallimi *Daire Amiri*

Cilt ..... No. Umumi ..... Hususi .....

KURS

Millet Mektebi

Şahadetname

MAARİF MINTAKASI: .....

VİLÂYET: ..... KAZA: .....

NAHİYE: ..... ŞEHİR: .....

KASABA: ..... KÖY: .....

Semt: ..... Mahalle: .....

DERSHANESİ

..... doğumlu ..... dan ..... kadar derslere devametmiş ve yapılan imtihan neticesinde yeni harflerle Türkçe okuma ve yazmayı eyice öğrendiği anlaşılmış olduğundan kendisine bu şahadetname verilmiştir.

..... , ... , 192 .....

Millet Mektebi

Devam Vesikası

Maarif Mıntakası ..... Vilayet .....

Kaza ..... Nahiye ..... Köy .....

Şehir ..... Kasaba ..... Semt .....

Mahalle ..... Vesika sahibinin adı .....

doğum senesi ..... sınıfı .....

..... , ... 192 .....

EK- 10: 1 Ocak 1929 tarihinde açılan Millet Mektepleri'nin Diploma örnekleri

ÖZGEÇMİŞ

1980 yılında Gaziantep'te doğdum. İlk, orta ve lise tahsilimi Gaziantep'te tamamladım. Lisansımı 1998-2002 yılları arasında İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü'nde yaptım.

2003 yılında Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Türk Tarihi Anabilim Dalı Cumhuriyet Tarihi Bilim Dalı'nda yüksek lisansa başladım.

Yüksek lisans tezi olarak "Harf İnkılâbına Giden Süreç" (1923-1928) başlıklı çalışmamı hazırladım.